

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ - ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

1821 - 2021

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ

**Πληθυσμού - Κατοικιών
1821 - 2021**

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2021

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χαιρετισμός του Προέδρου της ΕΛΣΤΑΤ	7
Συντελεστές	8
Ευχαριστίες	11
Χρονολόγιο	12
Απογραφές 19ου αι. (1821 - 1896)	14
Απογραφή 1821 και 1828	16
Απογραφή 1838	20
Απογραφή 1848	24
Απογραφή 1853	26
Απογραφή 1856	30
Απογραφή 1861	32
Απογραφή 1870	34
Απογραφή 1879	38
Απογραφή 1889	40
Απογραφή 1896	44
Απογραφές 20ου αι. (1907 - 1991)	46
Απογραφή 1907	48
Απογραφή 1920	50
Απογραφή 1928	58
Απογραφή 1940	64
Απογραφή 1951	68
Απογραφή 1961	74
Απογραφή 1971	80
Απογραφή 1981	86
Απογραφή 1991	92
Απογραφές 21ου αι. (2001 - 2021)	96
Απογραφή 2001	98
Απογραφή 2011	102
Απογραφή 2021	108
Γλωσσάρι	112
Παραπομπές	116
Βιβλιογραφικές αναφορές	118

Εξώφυλλο:

Πίνακας Στατιστικών Δυτικών Σποράδων, 1828

(Πηγή: Αρχείο Ιωάννη Βαπτιστή Θεοτόκη, Γενικά Αρχεία του Κράτους Νομού Κέρκυρας),

Πρώτο πολεοδομικό σχέδιο Πάτρας Σταμάτη Βούλγαρη, 1829

(Πηγή: Λεύκωμα Δήμου Πατρέων «Χαρτών Μνήμες, Πάτρα 1831 - 1943»)

Σκοπός της παρούσας έκδοσης είναι η αποτύπωση των αποτελεσμάτων και του τρόπου διεξαγωγής των Απογραφών Πληθυσμού της Ελλάδας, από το 1828 μέχρι σήμερα. Για την πληρέστερη αποτύπωση του πλαισίου στο οποίο διενεργήθηκε η εκάστοτε Απογραφή, έχουν προστεθεί αναφορές σε ιστορικά γεγονότα για την περίοδο που προηγήθηκε της διεξαγωγής της και που, κατά κανόνα, συνδέονται με μεταβολές στον πληθυσμό και στα χαρακτηριστικά του. Η παρουσίαση των ιστορικών αυτών γεγονότων δεν είναι πλήρης αφού δεν έχει σκοπό να αποτελέσει πηγή ιστορικών πληροφοριών ή αναλύσεων.

Πειραιάς, Ιούλιος 2021

Η Απογραφή Πληθυσμού αποτελεί διαχρονικά την πλέον σύνθετη και ευρείας κλίμακας στατιστική εργασία ενός Κράτους ενώ τα αποτελέσματά της αντικατοπτρίζουν τις δημογραφικές, πολιτικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της εποχής που διενεργείται.

Στις σελίδες του Λευκώματος που συνέθεσε και επεξεργάστηκε η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), παρουσιάζονται ο σκοπός και ο τρόπος διεξαγωγής των Απογραφών Πληθυσμού και αποτυπώνονται οι αλλαγές στα δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Ελλάδας από την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης, το 1821, μέχρι τις μέρες μας. Τεκμηριώνονται επίσης, τόσο η ιστορική εξέλιξη όσο και η αναγκαιότητα κατάρτισης επίσημων στατιστικών στη βάση συγκεκριμένων επιστημονικών κανόνων και προτύπων και καταγράφονται οι καινοτόμες προσεγγίσεις στην οργανωτική δομή, στη διαδικασία συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων, καθώς και στη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων που αφορούν στις Απογραφές από τις απαρχές του Ελληνικού Κράτους μέχρι σήμερα. Επιπλέον, παρατίθενται παραλειπόμενα που αφορούν στη διενέργεια πολλών Απογραφών, τα οποία δεν είναι ευρέως γνωστά.

Η στατιστική πληροφορία που παρουσιάζεται πλαισιώνεται από σπάνια ντοκουμέντα, χαρτογραφικές απεικονίσεις, αποσπάσματα ερωτηματολογίων και δημοσιευμάτων, καθώς και άλλα τεκμήρια που τηρούνται στο αρχείο της ΕΛΣΤΑΤ και παρέχουν στον/ήν αναγνώστη/τρια μια πλήρη εικόνα για το πλαίσιο διενέργειας της εκάστοτε Απογραφής.

Η έκδοση αυτή δε θα μπορούσε να έχει τελεσφορήσει δίχως τον δημιουργικό ενθουσιασμό των υπαλλήλων της ΕΛΣΤΑΤ που ολοκλήρωσαν επιτυχώς το έργο αυτό ταυτόχρονα με τα τακτικά υπηρεσιακά τους καθήκοντα και τον αυξημένο φόρτο εργασιών τους λόγω των Γενικών Απογραφών Κτιρίων και Πληθυσμού - Κατοικιών 2021.

Με την ελπίδα το έργο αυτό να αποτελέσει αφορμή για την περαιτέρω εξερεύνηση και μελέτη της ιστορίας των Απογραφών Πληθυσμού στη Χώρα μας παραδίδεται στα χέρια κάθε ενδιαφερόμενου/ης παράλληλα με τη διαρκή δέσμευση της Υπηρεσίας μας να εκπληρώνει με συνέπεια και αξιοπιστία την αποστολή που της έχει ανατεθεί.

Αθανάσιος Κων. Θανόπουλος
Πρόεδρος της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

Συντονισμός έκδοσης Απόστολος Κασάπης, Διευθυντής Αυτοτελούς Γραφείου Προέδρου Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Συντακτική / ερευνητική ομάδα Αυτοτελές Γραφείο Προέδρου Ελληνικής Στατιστικής Αρχής
Απόστολος Κασάπης, Διευθυντής
Ελένη Δημητρακοπούλου

Αυτοτελές Γραφείο Τύπου Ελληνικής Στατιστικής Αρχής
Αναστασία Στάμου

Γενική Διεύθυνση Διοίκησης και Οργάνωσης
Ιωάννης Μοσχάκης, Γενικός Διευθυντής

Διεύθυνση Στατιστικής Πληροφόρησης και Εκδόσεων
Ανδρομάχη Πιπεράκη, Διευθύντρια

Τμήμα Επιμέλειας Εκδόσεων και Μεταφράσεων
Κωνσταντίνος Καμπανάκης, Προϊστάμενος
Γεωργία Δημητρακοπούλου, Αικατερίνη Μαρκουλάκη

Τμήμα Φωτοστοιχειοθεσίας και Τυπογραφικής Διαμόρφωσης Εκδόσεων
Βιολέττα Ντούνια, Προϊσταμένη

Τμήμα Βιβλιοθήκης και Διαχείρισης Περιεχομένου Ιστοχώρου
Θεοχάρης Τσίγκας, Προϊστάμενος
Αλέξανδρος Κουράκος, Σωτηρία Σαλάππα

Τμήμα Χαρτογραφίας και Γεωχωρικών Δεδομένων
Χρήστος Σταύρου, Προϊστάμενος
Κλεομένης Καλογερόπουλος, Κωνσταντίνος Δενδρινός-Δημητρίου

Τμήμα Στατιστικών Πληθυσμού και Μετανάστευσης
Σοφία Μπακαλίδου, Προϊσταμένη

Επιμέλεια - διόρθωση Τμήμα Επιμέλειας Εκδόσεων και Μεταφράσεων
Κωνσταντίνος Καμπανάκης, Προϊστάμενος
Γεωργία Δημητρακοπούλου, Ελπινίκη Μωραΐτου, Παναγιώτα Τζιαβάρια

Καλλιτεχνική και γραφιστική επιμέλεια Τμήμα Φωτοστοιχειοθεσίας και Τυπογραφικής Διαμόρφωσης Εκδόσεων
Βιολέττα Ντούνια, Προϊσταμένη
Βασιλική Αβαρικιώτη, Νικόλαος Αρβανιτόπουλος, Ευάγγελος Γεωργίου, Άννα Δεληγιάννη,
Σταυρούλα Δημητρακοπούλου, Διονύσιος Καπότσης, Παναγιώτης Παληβογιάννης,
Αικατερίνη Παπαβασιλείου, Κωνσταντίνος Σολωμίδης

Γραφιστική επιμέλεια κειμένων Τμήμα Φωτοστοιχειοθεσίας και Τυπογραφικής Διαμόρφωσης Εκδόσεων
Βασιλική Αβαρικιώτη

Καλλιτεχνική επιμέλεια εξωφύλλου Τμήμα Φωτοστοιχειοθεσίας και Τυπογραφικής Διαμόρφωσης Εκδόσεων
Σταυρούλα Δημητρακοπούλου

Το παρόν έντυπο εκδόθηκε από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) και είναι διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα της Αρχής: www.statistics.gr

ISBN: 978-960-89785-3-9 (ΒΙΒΛΙΟ)

ISBN: 978-960-89785-4-6 (PDF)

Ευχαριστίες

Αικατερίνη Γιαννουκάκου,

Βιβλιοθηκονόμος, Γενικά Αρχεία του Κράτους - Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας

Ευάγγελος Δρακόπουλος,

Ιστορικός - βιβλιοθηκονόμος, πρώην διευθυντής της Βιβλιοθήκης
της Βουλής των Ελλήνων

Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση Α.Ε., Διεύθυνση Αρχείου

Ανδρομάχη Θεοδωροπούλου,

Οικονομολόγος, Ιστορικό Αρχείο Alpha Bank

Δήμητρα Κουκίου,

Ιστορικός, Υπεύθυνη Βιβλιοθήκης, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Ευαγγελία Μπαφούνη,

Διευθύντρια, Ιστορικό Αρχείο Πειραιά

Αικατερίνη Νάστα,

Προϊσταμένη Διεύθυνσης Κεντρικής Βιβλιοθήκης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

Κωνσταντίνος Παπακώστας,

Συνταξιούχος υπάλληλος ΕΛΣΤΑΤ

Παναγιώτα Παναρίτη,

Επιμελήτρια, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Σοφία-Αικατερίνη Πανταζή,

Προϊσταμένη Διεύθυνσης Γενικών Αρχείων του Κράτους Ν. Κερκύρας

Στέλιος Σταματίου-Κώνστας

Αγρονόμος Τοπογράφος Μηχανικός,
Τμήμα Αρχείου και Γεωπληροφορικής, Διεύθυνση Πολεοδομικού
Κυκλοφοριακού Σχεδιασμού και Δόμησης, Δήμος Πατρέων

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

1821 Η Ελληνική Επανάσταση

1836 Η πρώτη Απογραφή από το Γραφείο Δημοσίου Οικονομίας της «Επί των Εσωτερικών Γραμματείας της Επικρατείας». Μέχρι το 1845 γίνονταν Απογραφή κάθε έτος ενώ, στη συνέχεια, οι Απογραφές διενεργούνταν σε ακανόνιστα χρονικά διαστήματα (1848, 1853, 1856 κ.λπ.)

1870 Ανακοινώθηκαν στοιχεία, για πρώτη φορά, αναφορικά με τον εγγράμματο και αγράμματο πληθυσμό. Ως εγγράμματοι, θεωρούνταν όσοι γνώριζαν απλώς να υπογράφουν, έστω και μηχανικά

1889 Διεξαγωγή Απογραφής για πρώτη φορά εντός μίας ημέρας πανελλαδικώς, με οικογενειακά δελτία

1907 Η πρώτη Απογραφή στηριζόμενη σε κανόνες της σύγχρονης στατιστικής επιστήμης με ιδιαίτερη βαρύτητα στην κατάρτιση του απογραφικού δελτίου

1923 Απογραφή προσφύγων από την Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη

1940 Η Απογραφή διενεργήθηκε στις 16 Οκτωβρίου, δώδεκα μόλις ημέρες πριν την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου

1951 Η πρώτη Απογραφή στην οποία το ελληνικό κράτος παρουσιάζεται εδαφικά το ίδιο με το σημερινό

1971 Ειδικές ομάδες απογραφών απέγραψαν όσους ταξίδευαν με πλοίο, σιδηρόδρομο ή αεροπλάνο, εφόσον βρίσκονταν σε ελληνικό έδαφος

1991 Καθολική και όχι δειγματοληπτική επεξεργασία των απογραφικών δελτίων

2011 Η πρώτη Απογραφή της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), ως Ανεξάρτητης Αρχής

Η πρώτη Απογραφή στην Ελλάδα, με Κυβερνήτη τον Ιωάννη Καποδίστρια, με αναδρομική εκτίμηση του πληθυσμού για το 1821

Η πρώτη Απογραφή Πληθυσμού σύμφωνα με τη στατιστική επιστήμη της εποχής και όχι για την εκτέλεση (στρατολογικών, φορολογικών κ.λπ.) νόμων του Κράτους

Επεξεργασία των αποτελεσμάτων, για πρώτη φορά, με συγκεντρωτικό τρόπο από έναν φορέα (Υπουργείο Εσωτερικών). Εγγράμματοι θεωρούνταν, πλέον, όσοι γνώριζαν γραφή και ανάγνωση

Καθολική χρήση για πρώτη φορά ειδικών απογραφικών δελτίων. Η επεξεργασία των δελτίων δεν ολοκληρώθηκε λόγω πυρκαγιάς

Απογραφή των κατοίκων των νέων επαρχιών της Ελλάδας

Μηχανογραφική επεξεργασία αποτελεσμάτων για πρώτη φορά

Η Απογραφή διενεργήθηκε από τη Γενική Στατιστική της Ελλάδος, που ιδρύθηκε το 1925

Απογραφή των κατοίκων των Δωδεκανήσων

Διενέργεια για πρώτη φορά δοκιμαστικής Απογραφής και δειγματοληπτικής έρευνας κάλυψης

Αλλαγή στην ημερομηνία διεξαγωγής της Απογραφής λόγω ισχυρού σεισμού

Χρήση του συστήματος Αναγνώρισης Οπτικών Σημάτων (OMR) στην επεξεργασία των χάρτινων ερωτηματολογίων

Η πρώτη ηλεκτρονική Αυτοαπογραφή

1821

1836

1870

1889

1907

1923

1940

1951

1971

1991

2011

1828

1861

1879

1896

1920

1928

1947

1961

1981

2001

2021

Απογραφή των κατοίκων της Θεσσαλίας και της Άρτας

1881

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ
19ου αιώνα

1821 - 1896

1821

Απογραφές 1821 και 1828

Ημερομηνία διεξαγωγής: 1828

Αναδρομικά έγινε εκτίμηση και για το έτος 1821.

Ιστορικό πλαίσιο

Η πρώτη φάση της Ελληνικής Επανάστασης ξεκίνησε στις 21 Φεβρουαρίου 1821 στο Ιάσιο της Μολδοβλαχίας όπου ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας, μυστικής οργάνωσης που είχε αναλάβει την προετοιμασία της Επανάστασης, κήρυξε την έναρξη του Αγώνα. Στις 25 Μαρτίου, σύμφωνα με την παράδοση, ο Μητροπολίτης Παλαιών Πατρών Γερμανός σήκωσε το λάβαρο της Επανάστασης στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας. Είχε προηγηθεί η κατάληψη της πόλης της Καλαμάτας από δυνάμεις των επαναστατημένων Ελλήνων, στις 23 Μαρτίου.

Πληθυσμός

(1821 κατ' εκτίμηση)

938.765

Πληθυσμός

(1828)

753.400

Στατιστική Γενική της Ελλάδος επί των πληθυσμών των ετών 1821 και 1828.
Προς τον Υπουργόν των Εθνικών Υποθέσεων.

Επαρχία	Νομός	Πόλις	1821 (κατ' εκτίμηση)		1828		Αλλαγές	Παρατηρήσεις
			Αριθμ.	Ποσ.	Αριθμ.	Ποσ.		
Αττική	Αττική	Αθήνα	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Παλαιά Αθήνα	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Νέα Αθήνα	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αιολία	Αιολία	Μυτιλήνη	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Λέσβος	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Χίος	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αιτωλία	Αιτωλία	Αίγινα	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αίτωλη	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αιτωλική	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αρκαδία	Αρκαδία	Τρίπολη	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αρκαδία	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αρκαδική	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αχαΐα	Αχαΐα	Πάτρα	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αχαΐα	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αχαϊκή	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αργολίδα	Αργολίδα	Ναύπλιο	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αργολίδα	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αργολική	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αργείοι	Αργείοι	Αργείοι	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αργείοι	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αργείοι	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αρκαδοί	Αρκαδοί	Αρκαδοί	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αρκαδοί	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αρκαδοί	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αχαΐοι	Αχαΐοι	Αχαΐοι	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αχαΐοι	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αχαΐοι	50.000	50.000	50.000	50.000		
Αργολοί	Αργολοί	Αργολοί	100.000	100.000	100.000	100.000		
		Αργολοί	50.000	50.000	50.000	50.000		
		Αργολοί	50.000	50.000	50.000	50.000		

ΕΙΚΟΝΑ 1.α

Πίνακας Στατιστικών Δυτικών Σποράδων, 1828 (Πηγή: Αρχείο Ιωάννη Βαπτιστή Θεοτόκη, Γενικά Αρχεία του Κράτους Νομού Κερκύρας)

Τον Μάιο του ίδιου χρόνου πραγματοποιήθηκε στο χωριό Καλτεζές της Αρκαδίας συνέλευση μεταξύ οπλαρχηγών και προεστών (κοινοτικοί άρχοντες που εκπροσωπούσαν τις ελληνικές χριστιανικές κοινότητες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία) που συνέστησε τον οργανισμό διοίκησης με την ονομασία Πελοποννησιακή Γερουσία. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους καταλήφθηκε η Τρίπολη. Στην Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (Δεκέμβριος 1821 - Ιανουάριος 1822) ψηφίστηκε το πρώτο Σύνταγμα, το «Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος». Οι διοικήσεις των επαναστατημένων Ελλήνων χρησιμοποιούσαν την ονομασία «Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος», αφού η Ελλάδα δεν είχε ακόμα αναγνωρισμένη κρατική οντότητα.

Τον Μάρτιο του 1822 η σφαγή χιλιάδων Ελλήνων στη Χίο, από τον Οθωμανικό στρατό, συγκλόνισε την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και συνετέλεσε στην ανάπτυξη του φιλελληνικού κινήματος. Ακολούθησε η πυρπόληση της ναυαρχίδας του Οθωμανικού στόλου από τον Κωνσταντίνο Κανάρη ενώ η νίκη των Ελλήνων στα Δερβενάκια και στη μάχη του Αγιοοριού, τον Ιούλιο του 1822, τερμάτισε την οθωμανική εκστρατεία καταστολής της Επανάστασης υπό τον Μαχμούτ Πασά Δράμαλη.

Την άνοιξη του 1823 πραγματοποιήθηκε η Β' Εθνοσυνέλευση στο Άστρος Κυνουρίας όπου, μεταξύ άλλων, αναθεωρήθηκε το Σύνταγμα της Επιδαύρου και αποφασίστηκε η κατάργηση της αρχιστρατηγίας, θέση που κατείχε ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Στην Εθνοσυνέλευση διαμορφώθηκαν τρεις πολιτικές παρατάξεις, των Φιλικών, των προεστών της Πελοποννήσου και των Υδραίων που συνεργάζονταν με τους Ρουμελιώτες.

Ο ανταγωνισμός για την ηγεσία της Επανάστασης, τα δάνεια του Αγώνα και τον τρόπο διοίκησης του νέου ελληνικού κράτους οδήγησε στο ξέσπασμα εμφυλίου πολέμου ενώ ήταν ακόμα σε εξέλιξη ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας. Στην πρώτη φάση του (φθινόπωρο 1823 - καλοκαίρι 1824) εκδηλώθηκαν έντονες πολιτικές διαμάχες αλλά στη δεύτερη φάση του (Ιούλιος 1824 - Ιανουάριος 1825) δεν αποφεύχθηκαν οι εμφύλιες συρράξεις. Την ίδια περίοδο, το 1824, μετά από πρόσκληση του Σουλτάνου Μαχμούτ Β', ο πασάς της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή έστειλε τον γιο του Ιμπραήμ με ισχυρό στρατό και στόλο να υποτάξει την επαναστατημένη Ελλάδα. Ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος, αφού κατέστειλε την εξέγερση στην Κρήτη και κατέστρεψε την Κάσο και τα Ψαρά αποβιβάστηκε, τον Φεβρουάριο του 1825, στην Πελοπόννησο. Κατέλαβε αρχικά την Τρίπολη αλλά η επί-

ΕΙΚΟΝΑ 1.6

Χάρτης της Ελλάδας, 1828 (Πηγή: Συλλογή Χαρακτικών, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

θεση του, τον Ιούνιο, στην Αργολίδα αποκρούστηκε από τον Δημήτριο Υψηλάντη. Το 1826 στράφηκε ενάντια στην, πολιορκημένη ήδη από τον Μάρτιο του 1825 από τις δυνάμεις του Οθωμανού στρατηγού Μεχμέτ Ρεσίτ Πασά (Κιουταχί), πόλη του Μεσολογγίου. Οι συνθήκες για τους κατοίκους της πόλης ήταν δραματικές, λόγω της αδυναμίας εφοδιασμού και της έλλειψης τροφίμων, γεγονός που ανάγκασε τους Μεσολογγίτες να κάνουν την ηρωική έξοδό τους στις 10 Απριλίου. Μετά το Ολοκαύτωμα του Μεσολογγίου, το φθινόπωρο του 1826 ο Κιουταχίς πολιόρκησε τους επαναστάτες που ήταν κλεισμένοι στην Ακρόπολη της Αθήνας μέχρι την παράδοσή τους, τον Μάιο του 1827.

Στο διπλωματικό πεδίο, στις 6 Ιουλίου του 1827 υπεγράφη από τους εκπροσώπους της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας η Συνθήκη του Λονδίνου που απαιτούσε ανακωχή μεταξύ Ελλήνων και Οθωμανών και προέβλεπε την αυτονομία της Ελλάδας με τον όρο του φόρου υποτέλειας στον Σουλτάνο. Τα σύνορα θα γίνονταν αντικείμενο διαπραγμάτευσης ενώ με το μυστικό συμπληρωματικό άρθρο της, όπου καθορίζονταν τα μέσα εξαναγκασμού των μερών, διπλωματικά δημιούργησε τη δυνατότητα μιας ένοπλης σύγκρουσης. Η αφορμή δόθηκε και τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ακολούθησε η Ναυμαχία του Ναβαρίνου και η καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου. Παράλληλα, με παρέμβαση του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος (Εκστρατεία του Μωριά) αποχώρησαν από την Πελοπόννησο και οι δυνάμεις του Ιμπραήμ.

Τη διαπραγμάτευση του βαθμού ανεξαρτησίας, καθώς και το ζήτημα των συνόρων, ανέλαβε ο ήδη εκλεγμένος από τη Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας (30 Μαρτίου 1827) πρώτος Κυβερνήτης της Χώρας, Ιωάννης Καποδίστριας. Με την άφιξή του στο Ναύπλιο στις αρχές του 1828 και την ορκωμοσία του στην Αίγινα, ο Κυβερνήτης της νεοσύστατης «Ελληνικής Πολιτείας» κλήθηκε να πετύχει την αναθεώρηση των όρων του Πρωτοκόλλου του Λονδίνου της 16ης Νοεμβρίου 1828 που περιόριζε την ελληνική επικράτεια στην Πελοπόννησο και τις Κυκλάδες.

Επίσημες στατιστικές

Με τον Νόμο υπ' αριθμ. 48 της 10ης Σεπτεμβρίου 1825 «Περί απογραφής στρατολογίας»¹ με Πρόεδρο του Βουλευτικού τον Πανούτσο Νοταρά και του Εκτελεστικού τον Γεώργιο Κουντουριώτη καθοριζόταν: «Να γενή κατ' απογραφήν στρατολογία σε όλην την ελληνικήν επικράτειαν κατ' αναλογίαν ενός στρατιώτου εις τας 100 ψυχάς κατοίκων εκάστης πόλεως, κωμοπόλεως ή χωρίου».

Το ενδιαφέρον για στατιστικές πληροφορίες σχετικά με τον πληθυσμό, τη στρατολογία και τους πόρους από τη φορολογία ήταν αρκετά έντονο. Από την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα, ξεκίνησε η συγκέντρωση τέτοιων στοιχείων.

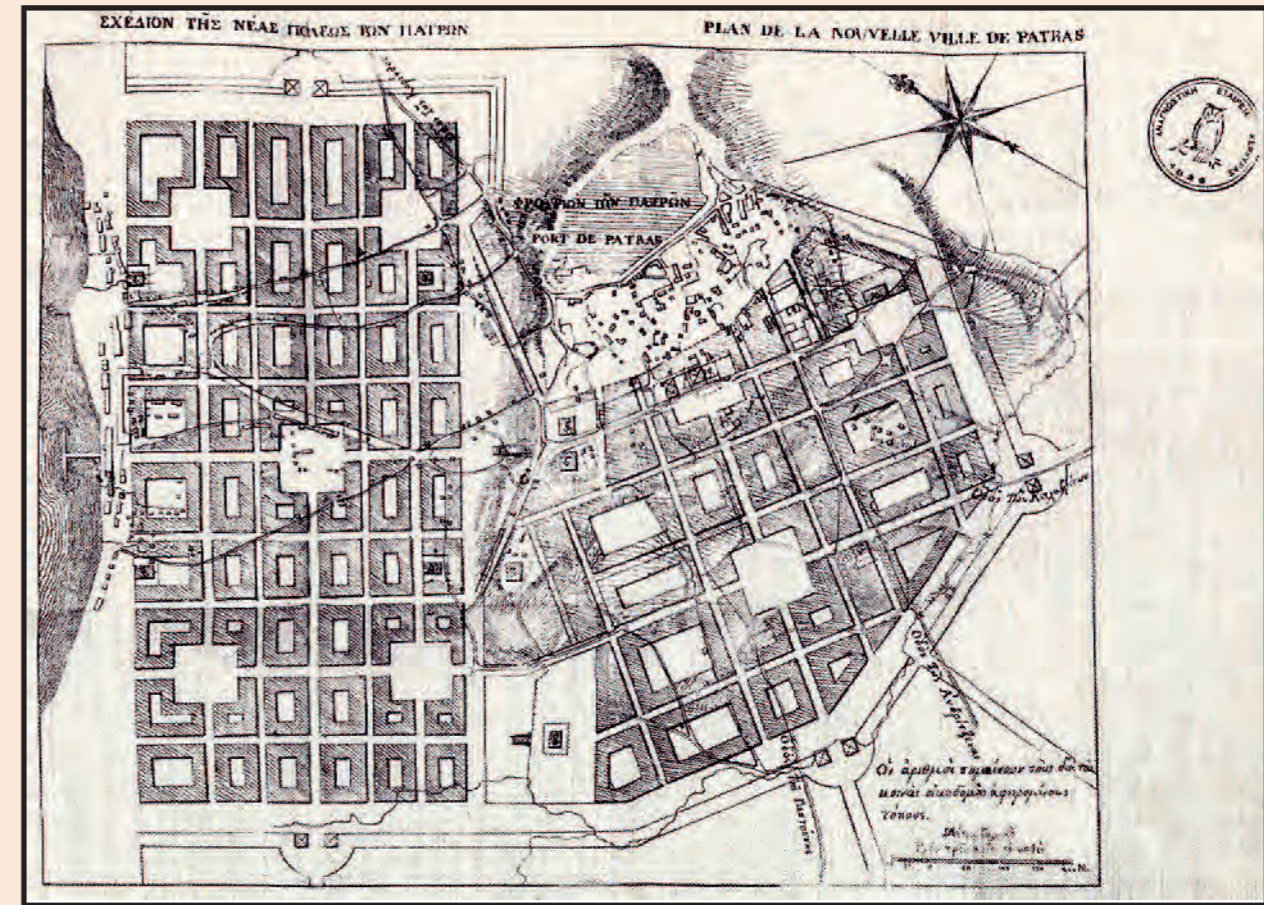
Τρόπος διεξαγωγής

Η Απογραφή του 1828 ήταν ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα αφού, λόγω της συνέχισης του Αγώνα για την Ανεξαρτησία, η τάξη και η διοίκηση στη νεοσύστατη «Ελληνική Πολιτεία» δεν είχαν ακόμα παγιωθεί. Η κατάσταση αυτή, κατά συνέπεια, είχε δυσμενείς επιδράσεις στην ακρίβεια των αποτελεσμάτων της Απογραφής, χωρίς όμως αυτό να μειώνει την αξία και την ιδιαίτερη σημασία της για την εποχή.

Κατά την Απογραφή αυτή δε συγκεντρώθηκαν λεπτομερή στοιχεία. Πρακτικά έγινε απαρίθμηση των ατόμων με σκοπό την εύρεση του αριθμού των κατοίκων κατά θρήσκευμα, ενώ με βάση τα στοιχεία της Απογραφής αυτής, έγινε υπολογισμός του πληθυσμού στην αρχή της Επανάστασης².

Παραλείπόμενα

Το επιστημονικό μέρος της γαλλικής αποστολής της Εκστρατείας του Μωριά (*Expédition de Morée*, 1828 - 1833) θεώρησε απαραίτητο να επαληθεύσει τα στοιχεία πληθυσμού που τους παρέθεσε ο Ιωάννης Καποδίστριας. Σύμφωνα με την απογραφή της γαλλικής αποστολής, ο πληθυσμός μόνο της Πελοποννήσου, κατά το 1829, ανερχόταν σε 336.366 κατοίκους.

ΕΙΚΟΝΑ 1.γ

Το πρώτο πολεοδομικό σχέδιο της Πάτρας. Καταρτίσθηκε το 1829 από τον Σταμάτη Βούλγαρη, ο οποίος ήταν ο πρώτος Έλληνας πολεοδόμος της σύγχρονης εποχής, ύστερα από ανάθεση του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια. Η απεικόνιση του σχεδίου περιλαμβάνεται στο Λεύκωμα του Δήμου Πατρέων «Χαρτών Μνήμες», Πάτρα 1831 - 1943. Τα σχεδιαγράμματα είναι βασικό εργαλείο για τη διενέργεια απογραφών. Στην ιστορία των ελληνικών απογραφών σχεδιαγράμματα απογραφικών τμημάτων συντεταγμένα από μηχανικούς του Δημοσίου, άρχισαν να χρησιμοποιούνται τον 20ο αιώνα. (Πηγή: Δήμος Πατρέων)

ΤΜΗΜΑΤΑ	Π Λ Η Θ Ύ Σ Μ Ο Σ						Ε Λ Α Τ Τ Ω Σ Ι Σ		
	1 8 2 1			1 8 2 8			Χριστιανοί	Μωαμεθανοί	ΣΥΝΟΛΟΝ
	Χριστιανοί	Μωαμεθανοί	ΣΥΝΟΛΟΝ	Χριστιανοί	Μωαμεθανοί	ΣΥΝΟΛΟΝ			
Στερεά Έλλάς	247.850	20.865	268.715	172.850	11.450	184.300	75.000	9.415	84.415
Πελοπόννησος	458.000	42.750	500.750	400.000	..	400.000	58.000	42.750	100.750
Νήσοι	169.300	..	169.300	169.100	..	169.100	200	..	200
ΣΥΝΟΛΟΝ.....	875.150	63.615	938.765	741.950	11.450	753.400	133.200	52.165	185.365

ΕΙΚΟΝΑ 1.δ

Αποτελέσματα των Απογραφών Πληθυσμού 1821 και 1828 κατά χωρογραφικά τμήματα (Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον των Εσωτερικών, 1909, σελ. στ')

Απογραφή 1838

Πληθυσμός
(πραγματικός)

752.077

Ημερομηνία διεξαγωγής: 1838

Η διάρκεια ήταν πολύμηνη, διαφορετική για κάθε περιοχή της Χώρας.

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 29.04.1834 «Περί Συστάσεως Γραφείου της Δημοσίου Οικονομίας παρά τη επί των Εσωτερικών Γραμματεία της Επικρατείας»⁴

Ιστορικό πλαίσιο

Μετά από σειρά διπλωματικών μαχών αλλά και την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1828 - 1829, η Διάσκεψη του Λονδίνου διακήρυξε στις 22 Ιανουαρίου / 3 Φεβρουαρίου 1830 την πολιτική ανεξαρτησία της Ελλάδας με περιορισμένα σύνορα (Αχελώος - Σπερχειός), ενώ από τα νησιά επιδικάστηκαν η Εύβοια, οι Σποράδες και οι Κυκλάδες. Τα σύνορα αυτά αναγνωρίστηκαν ως «ασφικτικά» στο Πρωτόκολλο του Λονδίνου της 14ης Σεπτεμβρίου 1831 που υποδείκνυε τη συνοριακή γραμμή Βόλου - Άρτας. Λίγες ημέρες αργότερα, στις 27 Σεπτεμβρίου 1831, δολοφονήθηκε ο Ιωάννης Καποδίστριας και η αναρχία που ακολούθησε έκανε τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής να προκρίνουν τον ανήλικο ακόμα πρίγκιπα Φρειδερίκο Όθωνα της Βαυαρίας για τον ελληνικό θρόνο. Η Διάσκεψη του Λονδίνου στις 18/30 Αυγούστου 1832 οριοθέτησε τα χερσαία σύνορα του νέου κράτους στη γραμμή Αμβρακικού - Παγασητικού ενώ απέρριψε τα αιτήματα των κατοίκων της Κρήτης και της Σάμου για ένωση με την Ελλάδα. Ο Όθωνας έφτασε στην Ελλάδα τον Φεβρουάριο του 1833 και σχηματίστηκε επιτροπή Αντιβασιλείας μέχρι την ενηλικίωσή του, το 1835.

Με διάταγμα της 3ης Απριλίου 1833, το Ελληνικό Κράτος χωρίστηκε σε 10 νομούς³ και κάθε νομός σε επαρχίες. Η πρωτεύουσα του Κράτους μεταφέρθηκε την 1η Δεκεμβρίου 1834 από το Ναύπλιο στην Αθήνα.

Επίσημες στατιστικές

Με Διάταγμα του 1833, δημιουργήθηκε η επί των Εσωτερικών Γραμματεία, ένας από τους σκοπούς της οποίας ήταν η διενέργεια στατιστικών. Με το Β.Δ. 29.04.1834⁴, ιδρύθηκε το Γραφείο Δημοσίου Οικονομίας στη Γραμματεία Εσωτερικών (Υπουργείο Εσωτερικών από το 1846) που περιλάμβανε στις αρμοδιότητές του την ανάπτυξη της στατιστικής. Το Γραφείο αυτό, παρά το γεγονός ότι είχε τις αρμοδιότητες έξι σημερινών Υπουργείων, διέθετε ελάχιστους υπαλλήλους.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Τον Αύγουστο του 1830, ο Καποδίστριας προχώρησε στη σύσταση Στατιστικής Επιτροπής που θα συγκέντρωνε πληροφορίες, αναγκαίες για να τεθεί σε εφαρμογή το ψήφισμα της Δ' Εθνοσυνέλευσης του Άργους το καλοκαίρι του 1829 σύμφωνα με το οποίο «ο Κυβερνήτης έχει την πληρεξουσιότητα να βάλη εις ενέργειαν τον περί απογραφής νόμον εκδοθέντα την 10ην Σεπτεμβρίου του 1825».

Η Απογραφή του 1838 διενεργήθηκε, με βάση ατελείς γενικές οδηγίες, από τους Δημάρχους και τους ιερείς, με την εποπτεία των Νομαρχών και των Επαρχών. Δημοτικοί υπάλληλοι και ιερείς, ανεξάρτητα μεταξύ τους, κατέγραψαν, πόρτα-πόρτα, τους παρόντες κατά το χρονικό διάστημα της Απογραφής πολίτες κατά φύλο και ηλικία. Η καταγραφή έγινε σε απογραφικά βιβλία που τους είχαν αποσταλεί από το Γραφείο Δημοσίου Οικονομίας.

Η επεξεργασία των βιβλίων της Απογραφής έγινε με αποκεντρικό σύστημα: οι κατάλογοι που συντάχθηκαν από τους ιερείς και τους Δημάρχους αποστάλθηκαν στους Νομάρχες οι οποίοι τους συνέκριναν. Σε περιπτώσεις που παρουσιάζονταν διαφορές μεταξύ των καταλόγων, καλούσαν τους Δημάρχους και τους ιερείς για να προβούν σε διορθώσεις. Σε σπάνιες περιπτώσεις ουσιωδών ελλείψεων στην καταγραφή, μπορεί να διέταζαν ακόμα και την επανάληψη της καταμέτρησης από πρόσωπα διορισμένα από τους ίδιους τους Νομάρχες. Μετά το τέλος των ελέγχων, οι Νομάρχες συνέταξαν τους γενικούς πίνακες των νομών τους, κατά δήμους, πόλεις και χωριά και τους απέστειλαν στο Γραφείο Δημοσίου Οικονομίας για τον τελικό έλεγχο και την κατάρτιση του συγκεντρωτικού πίνακα του πληθυσμού της Χώρας.

Χάρτης της Ελλάδας, 1832 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 2.α

Πρότυπο απογραφικού βιβλίου που χρησιμοποιήθηκε κατά τις Απογραφές Πληθυσμού από το 1834 έως το 1856 (Πηγή: Χουλιαράκης, 1975, σελ. 351)

**ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ** Περίοδος 1834 έως 1856

ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ (*)

Νομός..... Έπαρχια..... Δήμος..... Οικισμός..... Τμήμα (συνοικία ή ένορία).....

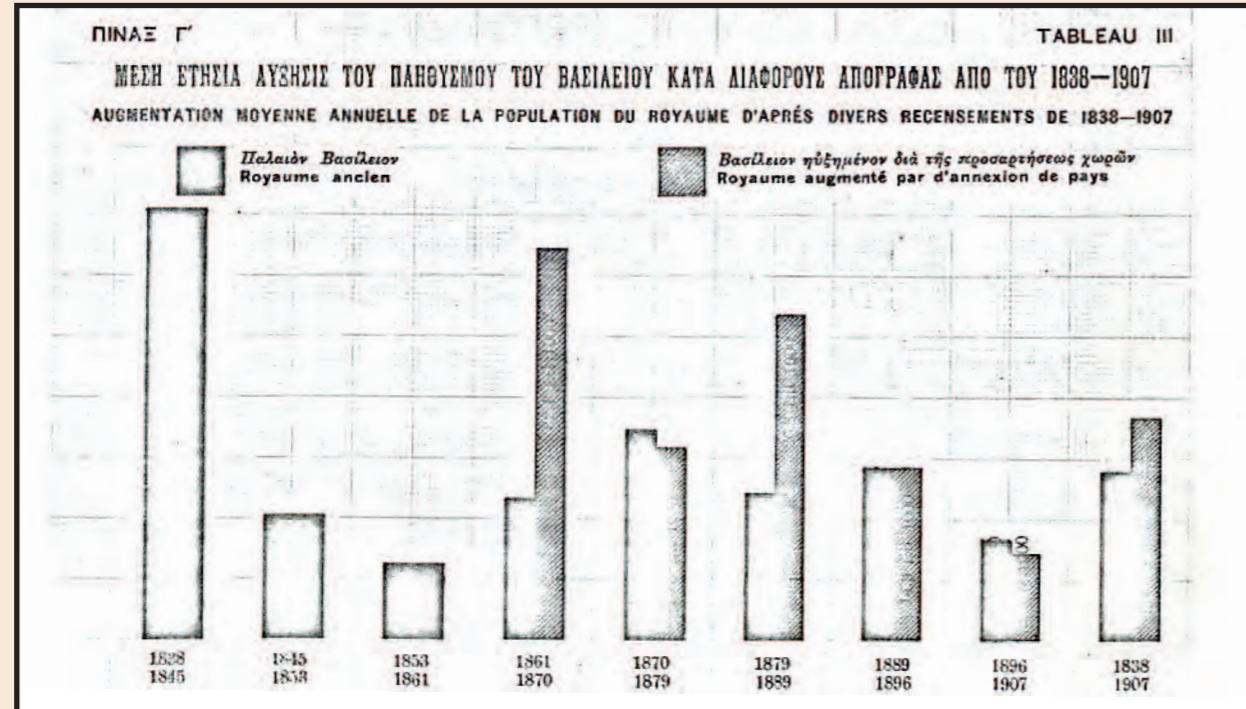
Νά καταχωρηθήσι κατ' οικογενείας και άλλας συμβάσεις, άπαντες οί κάτοικοι τής επικρατείας, όπου και άν ώσι ούτοι.

Αύξων αριθμός	Οικογενείας	Μέλος	Έπωνυμιον	Όνομα	Όνομα πατρός	Φύλον	Χρονολογία γεννήσεως	Τόπος γεννήσεως	Οικογενειακή κατάστασις	Θρησκευμα	Γραμματικά γνώσεις	Επάγγελμα	Κτηματική περιουσία	Δημοτικός	Ήθαγένεια

*Ο άπογραφός (άπογραφή) *Ο ιερές ή λιμής ή άσκητός (άπογραφή)
 *Η δημοτική άρχή (άπογραφή) *Ο δήμαρχος (άπογραφή - σφραγίς)
 *Εν..... τή.....

ΕΙΚΟΝΑ 2.β

Μέση ετήσια αύξηση του πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφών μεταξύ των ετών 1838 - 1907 (Πηγή: Βασιλειον της Ελλάδος, Υπουργειον των Εσωτερικών, 1909)

Παραλειπόμενα

Στο άρθρο 25 του Β.Δ. της 29ης Απριλίου 1834⁴, οριζόταν πως το Γραφείο της Δημοσίου Οικονομίας της «Επί των Εσωτερικών Γραμματείας της Επικράτειας» (Υπουργείο Εσωτερικών) είχε ως αποστολή του να απαριθμεί, κατά τόπο διαμονής, όλους τους κατοίκους του Κράτους και να καταγράφει τις οικογένειες και τα άτομα σύμφωνα με το φύλο, την ηλικία, το επάγγελμα, τη θρησκεία και την οικογενειακή τους κατάσταση. Επιπλέον, είχε ως αντικείμενο την καταγραφή των γάμων, των γεννήσεων, των θανάτων και του αριθμού των παιδιών που γεννιούνταν εντός ή εκτός γάμου.

Το Γραφείο Δημοσίου Οικονομίας διενήργησε για πρώτη φορά Απογραφή Πληθυσμού το 1836 και, στη συνέχεια, κάθε έτος μέχρι το 1845⁵. Έπειτα, οι Απογραφές διενεργούνταν σε ακανόνιστα χρονικά διαστήματα (1848, 1853, 1856 κ.λπ.). Αξίζει να σημειωθεί ότι τη διενέργεια ετήσιας Απογραφής πληθυσμού επέβαλε και το άρθρο 45 του Νόμου της 31ης Δεκεμβρίου 1836⁶ περί δημοτικής αστυνομίας, σύμφωνα με το οποίο η δημοτική αστυνομία θα έπρεπε να εξακριβώνει την κατάσταση των κατοίκων στις πόλεις και τα χωριά την 1η Ιανουαρίου κάθε έτους.

Οι Απογραφές αυτές διατάσσονταν κάθε φορά με εγκύκλιες διατα-

γές του Υπουργείου Εσωτερικών προς τις διοικητικές αρχές του Κράτους και διενεργούνταν για τη διευκόλυνση στην εκτέλεση νόμων του Κράτους, για τους οποίους ήταν απαραίτητη η γνώση του πληθυσμού των διοικητικών περιφερειών ή των πόλεων και των χωριών. Παραδείγματα τέτοιων νόμων:

- Νόμος περί στρατιωτικής απογραφής (στρατολογία) της 28ης Νοεμβρίου 1837, σύμφωνα με τον οποίο υποχρέωση στρατεύσεως είχαν οι άρρενες ηλικίας 18 - 24 ετών, κατά τη δήλωσή τους στην Απογραφή Πληθυσμού (λόγω έλλειψης μητρώων αρρένων).
- Νόμος περί φόρου των επιτηδευματιών της 4ης Νοεμβρίου 1837, σύμφωνα με τον οποίο η φορολογία είχε άμεση σχέση με τον πληθυσμό των πόλεων όπου ασκείτο το επιτήδευμα.
- Νόμος περί εκλογής βουλευτών της 18ης Μαρτίου 1844, σύμφωνα με τον οποίο ο αριθμός των βουλευτών που εκλέγονταν σε κάθε εκλογική περιφέρεια προσδιοριζόταν ανάλογα με τον αριθμό των κατοίκων της.

Η χρήση των αποτελεσμάτων των Απογραφών για λόγους άσχετους με τη στατιστική δικαιολογούσε τη δυσπιστία και τον φόβο των πολιτών απέναντι στην Απογραφή.

1. Έπιφάνεια και πληθυσμός τής Ελλάδος κατά τας γενικές άπογραφάς 1821-1928
1. Superficie et population de la Grèce d'après les recens. généraux de 1821 à 1928

*Έτος άπογραφής	*Έπιφάνεια εις τ. χμ.	Πληθυσμός	Διαφορά	Κάτοικοι κατά τ. χμ.	*Έτος άπογραφής	*Έπιφάνεια εις τ. χμ.	Πληθυσμός	Διαφορά	Κάτοικοι κατά τ. χμ.
Année de recensement	Superficie en km. c.	Population	Difference	Habitants par km. c.	Année de recensement	Superficie en km. c.	Population	Difference	Habitants par km. c.
1821 ¹⁾ . .	47.516	938.765	—	19.76	1853 . . .	47.516	1.035.527	+ 48.796	21.79
1828	"	753.400	-185.365	15.86	1856	"	1.062.627	+ 27.100	22.36
1838	"	752.077	- 1.323	15.83	1861	"	1.096.810	+ 34.183	23.08
1839	"	823.773	+ 71.696	17.34	1870 ²⁾ . . .	50.211	1.457.894	+ 361.084	29.04
1840	"	850.246	+ 26.473	17.89	1879	"	1.679.470	+ 221.576	33.45
1841	"	861.019	+ 10.773	18.12	1889 ³⁾ . . .	63.606	2.187.208	+ 507.738	34.39
1842	"	858.005	- 3.014	17.95	1896	"	2.433.806	+ 246.598	38.26
1843	"	915.059	+ 62.054	19.26	1907 ⁴⁾ . . .	63.211	2.631.952	+ 198.146	41.64
1844	"	930.295	+ 15.236	19.58	1920 ⁵⁾ . . .	150.833	5.531.474	+2.899.522	36.67
1845	"	960.236	+ 29.941	20.21	1928 ⁶⁾ . . .	130.199	6.204.684	+ 673.210	47.66
1848	"	986.731	+ 26.495	20.77					

ΕΙΚΟΝΑ 2.γ

Αποτελέσματα Απογραφών Πληθυσμού, 1821-1928 (Πηγή: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1930, σελ. 23)

Απογραφή 1848

Πληθυσμός 986.731

(πραγματικός)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΩΝ	26.256
ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ	19.410
ΠΑΤΡΩΝ	15.400
ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ	14.800
ΥΔΡΑΣ	12.285

Ημερομηνία διεξαγωγής: 1848

Η διάρκεια ήταν πολύμηνη, διαφορετική για κάθε περιοχή της Χώρας.

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 29.04.1834 «Περί Συστάσεως Γραφείου της Δημοσίου Οικονομίας παρά τη επί των Εσωτερικών Γραμματεία της Επικρατείας»⁴

Ιστορικό πλαίσιο

Από την αρχή της βασιλείας του Όθωνα έγινε εμφανής η αντίθεσή του στην παραχώρηση Συντάγματος και η προσήλωσή του στην απόλυτη μοναρχία. Τον Ιανουάριο του 1843, η Χώρα βρέθηκε σε αδυναμία να αντιμετωπίσει τις δανειακές υποχρεώσεις της χωρίς νέο δανεισμό. Οι Προστάτιδες Δυνάμεις δε συνέδραμαν, γεγονός που οδήγησε σε αναγκαστική οικονομική συμφωνία, στις 2/14 Σεπτεμ-

βρίου 1843. Αποτέλεσμα των δραστικών οικονομικών μέτρων που πήρε η κυβέρνηση ήταν η αύξηση του αριθμού των δυσαρεστημένων, ακόμα και μέσα στις τάξεις του στρατού. Στις 3 Σεπτεμβρίου, πλήθος λαού και επαναστατημένες ομάδες του τακτικού στρατού συγκεντρώθηκαν μπροστά στα Ανάκτορα απαιτώντας από τον Βασιλιά την παραχώρηση Συντάγματος. Με το Σύνταγμα του 1844, εγκαθιδρύθηκε η συνταγματική μοναρχία.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Οι Απογραφές Πληθυσμού από το 1836 έως και το 1856 διεξήχθησαν με τον ίδιο τρόπο.

Καινοτομίες

Είναι η πρώτη Απογραφή για την οποία δημοσιεύθηκαν πληθυσμιακά στοιχεία που αφορούσαν σε δήμους.

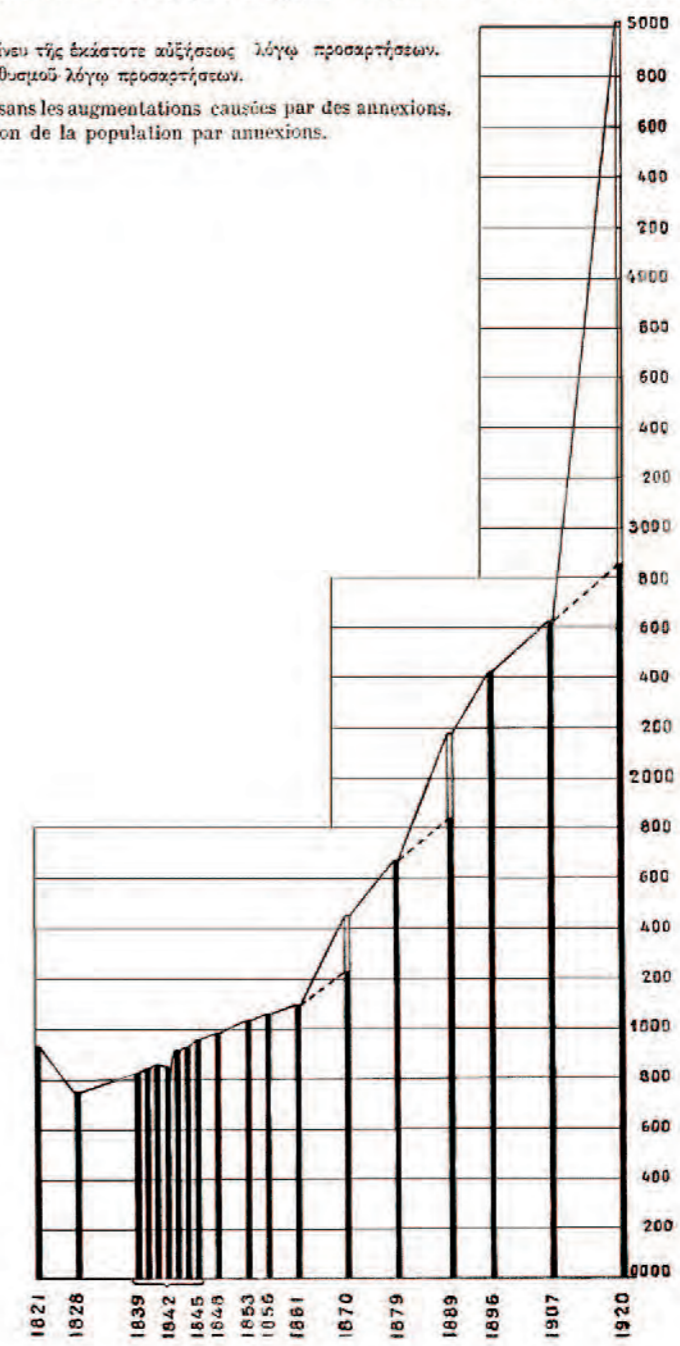
Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Παρά το γεγονός ότι τα αποτελέσματα των Απογραφών που διενεργούνταν από το Γραφείο Δημοσίου Οικονομίας χρησιμοποιούνταν από το Κράτος για την εκτέλεση των νόμων, μέχρι το 1845 δε δημοσιεύονταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Το 1846 δημοσιεύθηκαν τα αποτελέσματα μόνο των Απογραφών της περιόδου 1839 - 1844. Έκτοτε, τα αριθμητικά αποτελέσματα των Απογραφών δημοσιεύονταν τακτικά. Για τις Απογραφές 1836, 1837 και 1838, τα αποτελέσματα δε δημοσιεύθηκαν ποτέ στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Τα αποτελέσματα των δύο πρώτων καταστράφηκαν⁷ στα αρχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, ενώ τα αποτελέσματα του 1838 βρήκε στα ίδια αρχεία ο Τμηματάρχης του Γραφείου Δημοσίου Οικονομίας, Αλέξανδρος Μανσόλας, και δημοσίευσε τον συνολικό πληθυσμό, χωρίς διάκριση κατά διοικητικές περιφέρειες, στο βιβλίο του «Πολιτειογραφικά πληροφορία περί Ελλάδος», το 1867.

Οι πίνακες που δημοσιεύθηκαν για τις Απογραφές 1839 - 1844, καθώς και για την Απογραφή του 1845, παρουσίασαν μόνο τον πληθυσμό κατά νομό και επαρχία και όχι κατά δήμους, πόλεις και χωριά ή κατά φύλο και ηλικία, παρά το γεγονός ότι τα στοιχεία αυτά καταγράφονταν. Για την Απογραφή του 1848⁸, δημοσιεύθηκαν αποτελέσματα και κατά δήμο, ενώ για τις Απογραφές του 1853 και του 1856 δημοσιεύθηκαν αποτελέσματα και κατά πόλη που ήταν πρωτεύουσα δήμου.

Διάγραμμα 1 — Diagramme 1
Πληθυσμός της Ελλάδος κατά τὰς διαφόρους ἀπογραφάς. — Population de la Grèce aux différents recensements.

— = πληθυσμός άνευ τῆς ἐκάστοτε αὐξήσεως λόγω προσαρτήσεων.
— = αὐξήσεις πληθυσμοῦ λόγω προσαρτήσεων.
— = population sans les augmentations causées par des annexions.
— = augmentation de la population par annexions.

ΕΙΚΟΝΑ 3.α

Πληθυσμός της Ελλάδας σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφών μεταξύ των ετών 1821 - 1920. Στο διάγραμμα αποτυπώνεται με έντονη γραμμή ο πληθυσμός της Χώρας δίχως τις προσαρτήσεις εδαφών και με λεπτή γραμμή το σύνολο του πληθυσμού περιλαμβανομένου του πληθυσμού των εδαφών που προσαρτήθηκαν. (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1928, σελ. κθ')

Απογραφή 1853

Πληθυσμός 1.035.527
(πραγματικός)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΩΝ	31.122
ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ	19.981
ΠΑΤΡΩΝ	19.499
ΥΔΡΑΣ	12.572
ΑΡΓΟΥΣ	10.559

Ημερομηνία διεξαγωγής: 1853

Η διάρκεια ήταν πολύμηνη, διαφορετική για κάθε περιοχή της Χώρας.

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 29.04.1834 «Περί Συστάσεως Γραφείου της Δημοσίου Οικονομίας παρά τη επί των Εσωτερικών Γραμματεία της Επικρατείας»⁴

Ιστορικό πλαίσιο

Ο Όθωνας, προσπαθώντας να ισορροπήσει ανάμεσα στα αντικρουόμενα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, άλλαζε συνεχώς κυβερνήσεις (κυβερνήσεις Γ. Κουντουριώτη, Κ. Κανάρη, Α. Κριεζή) ενώ, βαθμιαία, η Χώρα στρεφόταν προς τη Ρωσία.

Το 1847, ξέσπασε διπλωματική και πολιτική κρίση μεταξύ Ελλάδας και Μεγάλης Βρετανίας με αφορμή την επίθεση του αθηναϊκού όχλου

κατά της περιουσίας του, βρετανικής υπηκοότητας, πρώην προξένου της Πορτογαλίας και έπειτα τοκογλύφου, Don Pacifico. Εξαιτίας αυτού του συμβάντος, ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας Palmerston ζήτησε από την Ελληνική Κυβέρνηση την άμεση καταβολή υπέρρογκης αποζημίωσης για τις καταστροφές που υπέστη ο Pacifico, χωρίς να έχει γίνει ούτε στοιχειώδης καταγραφή τους. Η άρνηση της Ελληνικής Κυβέρνησης στην, άνευ δικαστικής οδού, καταβολή αποζημίωσης έδωσε την ευκαιρία στον Άγγλο Υπουργό Εξωτερικών να διατάξει τον αγγλικό στόλο υπό τον ναύαρχο William Parker (εξού και η ονομασία «Παρκερικά») να προβεί σε ναυτικό αποκλεισμό του Πειραιά (4 Ιανουαρίου 1850) και στην κατάσχεση πολεμικών και εμπορικών πλοίων. Ο αγγλικός ναυτικός αποκλεισμός είχε επίσης και εδαφικές διεκδικήσεις στο όνομα του τότε ημιαυτόνομου Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων, προτεκτοράτου της Μεγάλης Βρετανίας (διεκδικούσε από την Ελλάδα τα νησιά Σαπιέντζα και Ελαφόνησο) και άλλες χρηματικές αξιώσεις Βρετανών υπηκόων. Ο πρωτόγνωρος, ακόμα και για τα τότε διεθνή δρώμενα, αυτός αποκλεισμός έληξε το καλοκαίρι του 1850, μετά τις αντιδράσεις της Γαλλίας και της Ρωσίας ενώ ορίστηκε επιτροπή διαιτησίας η οποία εξακρίβωσε πως η αποζημίωση που έπρεπε να καταβάλει η Ελληνική Κυβέρνηση ήταν μόλις 3.750 δραχμές.

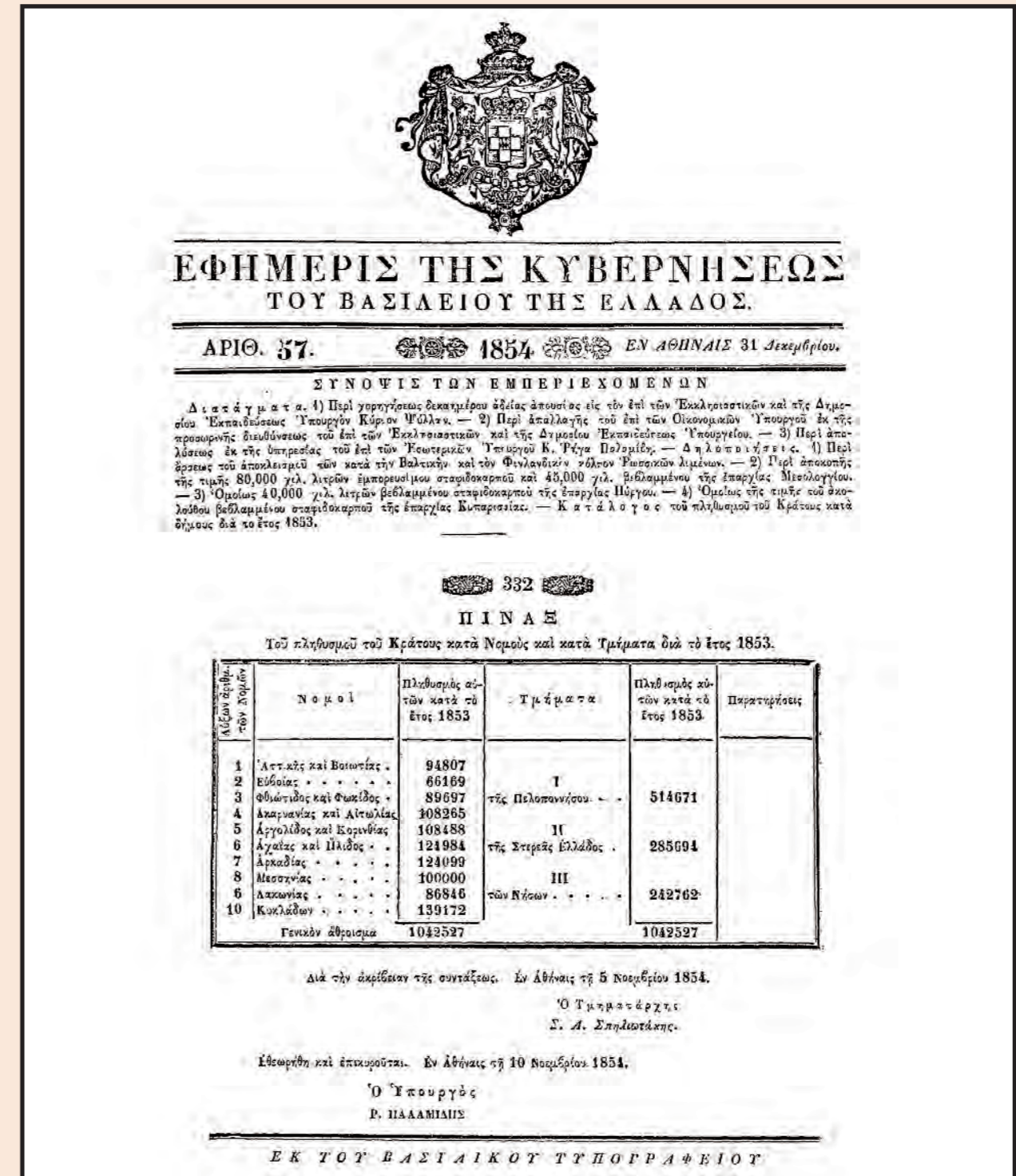
Τον Οκτώβριο του 1853, ξέσπασε ο Κριμαϊκός Πόλεμος ανάμεσα στη Ρωσική Αυτοκρατορία, από τη μία πλευρά, και τις συμμαχικές δυνάμεις της Βρετανικής, Γαλλικής και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και του Βασιλείου της Σαρδηνίας, από την άλλη. Στον πόλεμο αυτό, συμμετείχαν και, περίπου, 1.000 Έλληνες εθελοντές στο πλευρό των Ρώσων.

Επίσημες στατιστικές

Παράλληλα με τις στατιστικές εργασίες του Γραφείου Δημοσίου Οικονομίας, διάφορες άλλες υπηρεσίες συγκέντρωναν στατιστικά στοιχεία αρμοδιότητάς τους. Για παράδειγμα, το Υπουργείο Οικονομικών, χωρίς να διαθέτει ειδική στατιστική υπηρεσία, άρχισε από το 1853 να καταρτίζει στατιστική του εξωτερικού εμπορίου, η οποία δημοσιεύταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως μέχρι το 1859 όταν άρχισε πλέον να εκδίδεται σε ιδιαίτερο τεύχος η στατιστική του εξωτερικού εμπορίου και ναυτιλίας.

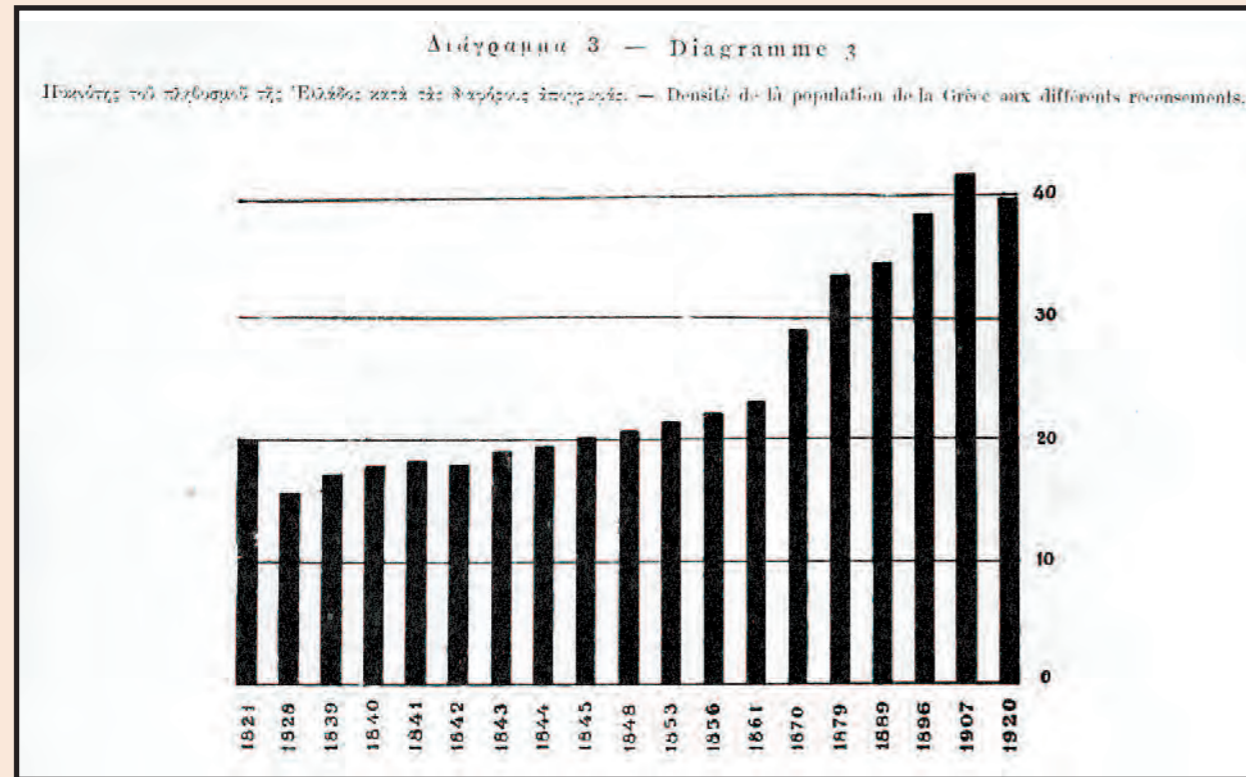
Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Οι Απογραφές Πληθυσμού από το 1836 έως και το 1856 διεξήχθησαν με τον ίδιο τρόπο.

ΕΙΚΟΝΑ 4.α
Αποσπάσματα πρώτης και τελευταίας σελίδας του Φύλλου Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (αρ. 57/31.12.1854), στο οποίο περιλαμβάνεται πίνακας με τον πληθυσμό του Κράτους κατά νομούς και τμήματα, σύμφωνα με την Απογραφή του 1853. Επισημαίνεται ότι λόγω σφάλματος στην άθροιση του πληθυσμού των δήμων του νομού Αιτωλίας και Ακαρνανίας, παρουσιάζεται πληθυσμός κατά 7.000 ανώτερος του πραγματικού.

ΕΙΚΟΝΑ 4.6
Πυκνότητα του πληθυσμού της Ελλάδας σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφών μεταξύ των ετών 1821 - 1920 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1928, σελ. μ')

ΕΙΚΟΝΑ 4.γ
Μέσο ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού της Ελλάδας επί 1.000 κατοίκων σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφών μεταξύ των ετών 1845 - 1961 (Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1964)

Πίναξ III. Μέσον ετήσιον συνεχές ποσοστόν αύξησης του πληθυσμού επί 1.000 κατοίκων κατ' απογραφικάς περιόδους

Tableau III. Accroissement de la population entre deux recensements: taux moyen annuel pour 1.000 habitants

'Απογραφική περίοδος Période comprise entre deux recensements	Καθαρὰ αύξησης μεταξύ τῶν ἀπογραφῶν Accroissement net entre les recensements	
	'Απόλυτος Chiffres absolus	Μέσον ετήσιον συνεχές ποσοστόν αύξησης ‰ Taux moyen annuel pour 1.000 habitants
1845-1848	26.495	9,12
1848-1853	48.796	9,69
1853-1856	27.100	8,65
1856-1861	34.183	6,36
1861-1870	131.568	12,66
1870-1879	221.576	15,85
1879-1889	163.671	9,34
1889-1896	246.598	15,38
1896-1907	198.146	7,14
1907-1920	233.511	6,56
1920-1928	431.895	11,28
1928-1940	1.140.176	14,16
1940-1951	166.461	2,04
1951-1961	755.752	9,48

Καινοτομίες

Είναι η πρώτη Απογραφή για την οποία δημοσιεύθηκαν πληθυσμιακά στοιχεία που αφορούσαν στις πόλεις οι οποίες ήταν πρωτεύουσες δήμων.

Παραλειπόμενα

Ο συνολικός πληθυσμός της Χώρας που ανακοινώθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1854 ήταν 1.042.527, κατά 7.000 υψηλότερος του πραγματικού (1.035.527), λόγω σφάλματος στην άθροιση του πληθυσμού των δήμων του Νομού Αιτωλίας και Ακαρνανίας.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της Απογραφής (πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και πρωτεύουσες δήμων) δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1854⁹ (σελ.325-332).

ΕΙΚΟΝΑ 4.δ

Χάρτης της Ελλάδας, 1852 (Πηγή: Κεντρική Βιβλιοθήκη Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης)

Απογραφή 1856

Πληθυσμός 1.062.627
(πραγματικός)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΩΝ	33.436
ΠΑΤΡΕΩΝ	19.138
ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ	16.830
ΥΔΡΑΣ	13.008
ΑΡΓΕΙΩΝ	12.031

Ημερομηνία διεξαγωγής: 1856

Η διάρκεια ήταν πολύμηνη, διαφορετική για κάθε περιοχή της Χώρας.

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 29.04.1834 «Περί Συστάσεως Γραφείου της Δημοσίου Οικονομίας παρά τη επί των Εσωτερικών Γραμματεία της Επικρατείας»⁴

Ιστορικό πλαίσιο

Στις αρχές του 1854, λίγους μήνες μετά την έναρξη του Κριμαϊκού Πολέμου, ξέσπασαν ελληνικές εξεγέρσεις σε Ήπειρο, Θεσσαλία και

Μακεδονία, περιοχές οι οποίες βρίσκονταν ακόμα υπό Οθωμανική κυριαρχία. Οι τοπικές αυτές εξεγέρσεις προκάλεσαν ενθουσιασμό στην Ελλάδα που τις ενίσχυσε υλικά και ηθικά, ενώ σχεδόν αμέσως συγκροτήθηκαν εθελοντικά εκστρατευτικά σώματα. Τα γεγονότα αυτά ανησύχησαν έντονα την Αγγλία και τη Γαλλία, συμμάχους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ενάντια στη Ρωσία στον Κριμαϊκό Πόλεμο.

Η εχθρική στάση της Αγγλίας και της Γαλλίας οδήγησε στις 13 Μαΐου 1854 (τέσσερα χρόνια μετά τα Παρκερικά) στον ναυτικό αποκλεισμό του Πειραιά, γεγονός που ανάγκασε τον Όθωνα να διακηρύξει την ουδετερότητα της Ελλάδας στον Κριμαϊκό Πόλεμο και να αποσύρει τα στρατιωτικά σώματα από τα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η εξέλιξη αυτή, αλλά και το γεγονός ότι τα επαναστατικά κινήματα ήταν ασυντόνιστα, οδήγησαν στην αποτυχία τους. Οι δυνάμεις κατοχής αποχώρησαν από την ελληνική πρωτεύουσα τον Φεβρουάριο του 1857, έναν χρόνο μετά την ήττα των Ρώσων και αφού προκάλεσαν τον θάνατο 3.000 Αθηναίων λόγω της χολέρας που έφερε στην πόλη το πλήρωμα ενός γαλλικού πλοίου.

Τα γεγονότα αυτά και η έντονη απογοήτευση των Ελλήνων οδήγησαν στην εξαφάνιση των τριών μεγάλων κομμάτων της εποχής, του «Αγγλικού», του «Γαλλικού» και του «Ρωσικού».

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Οι Απογραφές Πληθυσμού από το 1836 έως και το 1856 διεξήχθησαν με τον ίδιο τρόπο.

Παραλειπόμενα

Ο συνολικός πληθυσμός που δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1858 σε μεταγενέστερο έλεγχο του Υπουργείου Εσωτερικών αποδείχθηκε μικρότερος του πραγματικού (1.062.627) κατά 19.474 άτομα.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της Απογραφής (πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και πρωτεύουσες δήμων) δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1858¹⁰ (σελ. 331-339).

339

Π Ι Ν Α Κ

Τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Κράτους κατὰ Νομούς διὰ τὸ 1856.

Αὐτὸν ἀριθμὸς Νομῶν	Ὄνομα τῶν Νομῶν	Πληθυσμὸς τῶν νομῶν ἑαυτῶν κατὰ τὸ 1856	Πληθυσμὸς αὐτῶν κατὰ τὸ 1850	Διαφορὰ ἐπὶ	
				πλείον	ἐλάττω
Α'	Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας . . .	93229	97319	2290	
Β'	Εὐβοίας	67847	68813	966	
Γ'	Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος . . .	87676	91944	4268	
Δ'	Ἀκαρναντίας καὶ Αἰτωλίας . .	401578	403644	2063	
Ε'	Αχαΐας καὶ Ἠλίδος	425967	430591	4624	
Σ'	Ἀργολίδος	426860	426550		310
Ζ'	Δακωνίας	88125	90593	2468	
Η'	Μεσσηνίας	100757	101271	514	
Θ'	Αργολίδος καὶ Κορινθίας . . .	407479	413336	3859	
Ι'	Κυκλάδων	439337	442958	3621	
	Ὅλικόν ἄθροισμα	4043153	4067216	24063	

Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς συντάξεως τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Κράτους. Ἀθήνησι τῆ 11 Νοεμβρίου 1858.

Ὁ παρὰ τῷ τμήματι τῆς δημοσίας οικονομίας διατελὼν ὑπουργικὸς γραμματεὺς Ἀ. τᾶξως Γ. Δ ο ὕ κ α ς.

Ἐθεωρήθη

Ὁ τμηματάρχης

Σ. Α. Σπηλιωτάκης.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐπικυροῦται αὐθημερὸν

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ἰπουργὸς Κ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΣ.

ΕΙΚΟΝΑ 5.α

Απόσπασμα Φύλλου Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (αρ. 53/22.11.1858), στο οποίο περιλαμβάνεται πίνακας του πληθυσμού του Κράτους κατά νομούς, σύμφωνα με την Απογραφή του 1856. Επισημαίνεται ότι, σε μεταγενέστερο έλεγχο του Υπουργείου Εσωτερικών, ο πληθυσμός αποδείχθηκε κατά 19.474 άτομα μεγαλύτερος.

Απογραφή 1861

Πληθυσμός 1.096.810

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 567.334

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 529.476

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΩΝ 43.374

ΠΑΤΡΕΩΝ 23.020

ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ 18.511

ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ 11.800

ΛΕΤΡΙΝΩΝ 11.055

Ημερομηνία διεξαγωγής

12 Μαρτίου 1861, με διάρκεια 60 ημέρες.

Νομικό πλαίσιο

Υπ' αριθμ. 46/06.07.1860 εγκύκλιος διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών, η οποία συμπληρώθηκε με μεταγενέστερες εγκυκλίους προκειμένου να ρυθμιστούν ζητήματα που ανέκυπταν.

Ιστορικό πλαίσιο

Στις αρχές του 1857, έφτασε στην Ελλάδα επιτροπή αποτελούμενη

από εκπροσώπους των Προστάτιδων Δυνάμεων για να εξετάσουν τη δημοσιονομική κατάσταση της Χώρας, διαδικασία η οποία διήρκεσε δύο χρόνια και είχε ως αποτέλεσμα τη διαπίστωση σοβαρών προβλημάτων στη λειτουργία του Κράτους, καθώς και την αξίωση συγκεκριμένου ετήσιου ποσού για την αποπληρωμή του δανείου του 1832.

Το καλοκαίρι του 1858, ξέσπασε εξέγερση στην Κρήτη, γνωστή ως «κίνημα του Μαυρογένη».

Τον Μάιο του 1859, έγινε η πρώτη φοιτητική κινητοποίηση στην Ελλάδα με αφορμή τη σύλληψη μαθητών και φοιτητών στο Πεδίο του Άρεως κατά τη διάρκεια επεισοδίων (γνωστών ως «Σκιαδικά»).

Τον Σεπτέμβριο του 1861, κατά τη διάρκεια συνήθους απουσίας του Όθωνα στο εξωτερικό, έγινε ανεπιτυχής απόπειρα δολοφονίας εναντίον της βασίλισσας Αμαλίας που ασκούσε καθήκοντα αντιβασιλείας.

Επίσημες στατιστικές

Με τον Νόμο ΦΚΔ' του 1859 (ΦΕΚ 15/16.04.1859), το Γραφείο Δημοσίου Οικονομίας αναδιοργανώθηκε. Με Διάταγμα του 1861 (ΦΕΚ 43/23.08.1861) περί κανονισμού του Γραφείου Δημοσίου Οικονομίας, αυτό χωρίζεται σε τέσσερα (4) Τμήματα, ένα από τα οποία ονομάζεται Τμήμα Στατιστικής. Είναι η πρώτη φορά που συνιστάται στη δημόσια διοίκηση μια Ειδική Υπηρεσία Στατιστικής. Στο Τμήμα αυτό ανατέθηκαν η απογραφή πληθυσμού, η γεωργική στατιστική, οι στατιστικές των τεχνών, της ναυτιλίας και του εμπορίου και γενικά η συλλογή στατιστικών πληροφοριών.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Στην Αθήνα και τον Πειραιά, τα οικογενειακά απογραφικά δελτία διανεμήθηκαν από όργανα της αστυνομίας και συμπληρώθηκαν από τους απογραφομένους. Στην υπόλοιπη Χώρα, οι απογραφικές επιτροπές περνούσαν από όλα τα σπίτια και κατέγραφαν σε απογραφικά βιβλία, με αύξουσα αρίθμηση σε κάθε φύλλο, όλα τα άτομα που διέμεναν κατά τη διάρκεια της Απογραφής στην απογραφική περιφέρεια, μόνιμα ή προσωρινά, αρχίζοντας με τον αρχηγό της οικογένειας. Οι απογραφικές επιτροπές αποτελούνταν από τον Δήμαρχο ή τον δημαστυνόμο ή τον ειδικό πάρεδρο και τον ιερέα. Όπου τα μέλη δεν επαρκούσαν για τη διενέργεια της Απογραφής, με ευθύνη των αρμόδιων Νομαρχών ή Επαρχών, διορίστηκαν, επ' αμοιβή, ειδικά πρόσωπα για να συνδράμουν στο έργο των επιτροπών. Οι άνδρες του εμπορικού ναυτικού απογρά-

φθηκαν στα λιμάνια όπου ήταν ναυτολογημένοι, ακόμα και αν στη διάρκεια της Απογραφής δεν ήταν παρόντες στο συγκεκριμένο λιμάνι.

Ο πρώτος έλεγχος και η διαμόρφωση των πινάκων έγινε ανά δήμο σε διάστημα 30 ημερών. Στη συνέχεια, το υλικό (απογραφικά βιβλία και πίνακες) στάλθηκε στα επαρχεία και τις νομαρχίες για τον σχετικό έλεγχο πριν αποσταλεί στο Τμήμα Στατιστικής του Γραφείου Δημοσίου Οικονομίας για την τελική επεξεργασία και τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων.

Καινοτομίες

Ήταν η πρώτη Απογραφή που διενεργήθηκε για δημογραφικούς σκοπούς, σύμφωνα με τους κανόνες της στατιστικής επιστήμης της εποχής. Συγκεντρώθηκαν στοιχεία για δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού (όπως κατανομή πληθυσμού κατά φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, παρόντες δημότες, ετεροδημότες και αλλοδαπούς, θρησκεία και επάγγελμα, καθώς και αριθμός οικογενειών και κατοικημένων κτιρίων).

Επίσης, στην Αθήνα και τον Πειραιά, για πρώτη φορά έγινε αυτοαπογραφή, δηλαδή συμπλήρωση των απογραφικών δελτίων από τους ίδιους τους απογραφομένους. Το σύστημα αυτό δε θεωρήθηκε επιτυχημένο λόγω ελλειπών δηλώσεων από τους απογραφομένους αλλά

και λόγω της ολιγωρίας των αστυνομικών οργάνων στα οποία είχε ανατεθεί η διανομή και η συλλογή των δελτίων.

Επιπλέον, διατάχθηκε για πρώτη φορά η απογραφή, με τη φροντίδα των προξενικών αρχών, των Ελλήνων πολιτών που ζούσαν στο εξωτερικό. Τα αποτελέσματα ήταν ατελή και δε δημοσιεύθηκαν.

Τέλος, για πρώτη φορά δημοσιεύθηκαν, τον Μάιο του 1862, τα αποτελέσματα της Απογραφής σε βιβλίο, σε ελληνική και γαλλική γλώσσα και με συγκριτικά στοιχεία άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

Παραλειπόμενα

Σε ορισμένους δήμους η έναρξη της Απογραφής καθυστέρησε. Για παράδειγμα, στον δήμο Ήλιδας στην Ηλεία (περιοχή Γαστούνης), η διαδικασία της Απογραφής ξεκίνησε στις 9 Απριλίου.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της Απογραφής δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως¹¹ κατά νομούς, επαρχίες και δήμους και σε βιβλίο με τίτλο: «Πληθυσμός του έτους 1861», με ευθύνη του Ιωάννη Σούτσου, Διευθυντή του Γραφείου Δημοσίου Οικονομίας και υπευθύνου για την τέλεση της Απογραφής.

Αξων αριθμός ατόμων	Όνομα	Έπωνομο	Φύλλον	Ποσόν	Πολιτική κατάσταση: Έγγαμος, άγαμος, ή εν χηρεία	Επάγγελμα ή επάγγελμα	Χριστιανός ή ανήκειν εις τὸ ἀνατολικὸν δόγμα	Ἀλλοθρόσκον	Ἐπαρθεύμενος ἢ ἔστιν εἰς οὐδὲν ἀναπαύτρημα δέ-μεν, ἢ ἀλλοθ-ροσκόν	Δήμας εἰς ἃν ἀνήκει ἢ ἐπαρθεύμενος	Ὄνομα τῆς ἐνορίας ἢ τῆς ἐδοῦ καὶ ἀριθ-μὸς τῆς οἰκίας	Ἀξων ἀριθμὸς οικογε-νειῶν	Παρατηρήσεις
8479	Σουλῶνας	Αναστασία	215	105	ἄγαμος	Στρατιωτικὸς							
8480	Σουλῶνας	Σουλῶνας	30	4									
8481	Σουλῶνας	Σουλῶνας	10	10	ἄγαμος	μαθητικὸς							
8482	Σουλῶνας	Σουλῶνας	7	5									
8483	Σουλῶνας	Σουλῶνας	7	7									
8484	Σουλῶνας	Σουλῶνας	6	5									
8485	Σουλῶνας	Σουλῶνας	3	3									
8486	Σουλῶνας	Σουλῶνας	4	4									
8487	Σουλῶνας	Σουλῶνας	55	55								2336	Σουλῶνας

ΕΙΚΟΝΑ 6.α

Δείγμα από τα απογραφικά βιβλία του 1861 του Δήμου Ερμούπολεως. Οι απογραφομένοι καταγράφονταν με βάση την αλφαβητική σειρά του βαφτιστικού τους ονόματος. (Πηγή: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, 1991, σελ. 28-29)

Απογραφή 1870

Πληθυσμός 1.457.894
(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 754.176

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 703.718

Πληθυσμός 1.431.765
(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 48.107

ΠΑΤΡΕΩΝ 26.190

ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ 24.091

ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ 20.996

ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ 20.480

Ημερομηνία διεξαγωγής

2 έως 17 Μαΐου 1870

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 19.01.1868 (ΦΕΚ 10/12.02.1868),

Β.Δ. 08.01.1870 (ΦΕΚ 15/21.04.1870),

Εγκύκλιος 22/03.03.1870

Ιστορικό πλαίσιο

Μετά την εκθρόνιση του Όθωνα, τον Οκτώβριο του 1862, δυνάμει της Συνθήκης του Λονδίνου (1863), ο θρόνος δόθηκε στον Γουλιέλμο (κατόπιν Γεώργιο Α'), δευτερότοκο γιο του μετέπειτα βασιλιά της Δανίας, Χριστιανού. Ταυτόχρονα, η Αγγλία παραιτήθηκε από την προστασία των Ιόνιων Νήσων και τον Μάιο του 1864 πραγματοποιήθηκε η Ένωσή τους με την Ελλάδα. Την ίδια χρονιά ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα το οποίο εισήγαγε τον θεσμό της βασιλευομένης δημοκρατίας.

Στις 21 Αυγούστου 1866, εξαιτίας της κακοδιοίκησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ξέσπασε η Κρητική Επανάσταση με το σύνθημα «Ένωσις ή Θάνατος». Οι επαναστάτες κατάφεραν αρχικά να θέσουν υπό τον έλεγχό τους την κρητική ύπαιθρο, όχι, όμως, τις μεγάλες πόλεις, όπου οι Τούρκοι είχαν οχυρωθεί. Στις 8 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, οθωμανικές δυνάμεις πολιορκήσαν τη Μονή Αρκαδίου, η οποία ήταν και το αρχηγείο των επαναστατών. Εκτός από τους 259 πολιορκημένους, στη μονή είχαν βρει καταφύγιο και 700 γυναικό-παιδα. Η πολιορκία έληξε με το ολοκαύτωμα της Ιεράς Μονής, γεγονός που προκάλεσε απέχθεια στη διεθνή κοινή γνώμη. Η επανάσταση τελικά απέτυχε λόγω της συντριπτικής υπεροπλίας των Οθωμανών, της άρνησης των Μεγάλων Δυνάμεων να δεχθούν την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα και της αδυναμίας του Ελληνικού Κράτους να την ενισχύσει.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η Απογραφή διενεργήθηκε, με τη χρήση απογραφικών βιβλίων, από απογραφικές επιτροπές οι οποίες στις πρωτεύουσες των δήμων αποτελούνταν από τον εκάστοτε Δήμαρχο (ή τον δημαρχικό πάρεδρο ή τον αστυνόμο) και τον ιερέα, ενώ στα χωριά από τον ειδικό πάρεδρο και τον ιερέα. Όπου υπήρχε η ανάγκη, προσλήφθηκαν και βοηθοί. Εξαιρέση από τον παραπάνω κανόνα αποτέλεσε η απογραφή συλλογικών καταλυμάτων, όπως στρατοπέδων, φυλακών, μοναστηριών, ξενοδοχείων, φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, εκπαιδευτηρίων με οικοτροφεία και εργοστασίων, όπου διενεργήθηκε από τους προϊσταμένους ή διευθυντές των ιδρυμάτων ενώ οι άνδρες του εμπορικού ναυτικού απογράφηκαν από τις λιμενικές αρχές.

Ανάλογα με τον πληθυσμό, κάθε δήμος διαιρέθηκε σε μία ή περισσότερες απογραφικές περιφέρειες. Απογράφηκαν όλοι όσοι βρέθηκαν

Χάρτης της Ελλάδας, 1864 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 7.α
Πίνακας ερωτημάτων που τέθηκαν και στοιχείων που δημοσιεύθηκαν κατά τις Απογραφές Πληθυσμού από το 1856 έως το 1879 (Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1961, σελ. XIV)

+ Τεθέντα ερωτήματα ++ Δημοσιευθέντα στοιχεία					
	Ερωτήματα	1856	1861	1870	1879
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΤΟΜΩΝ					
Φύλον	+	++	++	++	
Ήλικία	+	++	++	++	
Οικογενειακή κατάσταση	—	++	++	++	
Ήλικία συνάψεως γάμου	—	—	—	—	
Αριθμός γεννηθέντων τέκνων (1)	—	—	—	—	
Παιδεύσεις (εγγράμματος-αγράμματος)	—	—	++	++	
Επίπεδον παιδείσεως	—	—	—	—	
Θρησκεία	—	++	++	++	
Γλώσσα	—	—	++	++	(4)
Σωματικά ελαττώματα	—	—	—	—	
Τόπος γεννήσεως	—	—	—	—	
Τόπος μονίμου κατοικίας	—	—	—	—	
Υπηκοότης	—	++	++	++	
Δημοτικότητα (νόμιμος πληθυσμός) (7)	—	+	++	++	
Πρόσφυγες (κατά χώραν προελεύσεως)	—	—	—	—	
Επάγγελμα (8)	—	++	++	++	
Δευτερεύον επάγγελμα	—	—	—	—	
Θέσις εις το επάγγελμα	—	—	—	—	
Νομική μορφή κατοχής της γῆς (διὰ τούς γεωργούς)	—	—	—	—	
Κλάδος οικονομικής δραστηριότητος	—	—	—	—	
Ανεργία	—	—	—	—	
Υποαπασχόλησις	—	—	—	—	
Υποδιαίρεσις μη ενεργοῦ πληθυσμοῦ	—	—	—	—	
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΒΙΩΣΕΩΝ					
Αριθμός οικογενειῶν καὶ συμβιώσεων	—	++	++	++	
Αριθμός μελῶν ἐκάστης τῶν οικογενειῶν καὶ συμβιώσεων	—	—	—	—	
Θέσις ἐκάστου μέλους εἰς τὴν οικογένειαν ἢ συμβίωσιν	—	—	—	—	
ΕΙΔΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	—	+	+	++	(10)

κατά τον χρόνο της Απογραφής στην απογραφική περιφέρεια, ασχέτως εάν η διαμονή τους ήταν μόνιμη ή προσωρινή. Εξαιρέση αποτέλεσαν οι άνδρες του εμπορικού ναυτικού οι οποίοι απογράφηκαν από τις λιμενικές αρχές στα νηολόγια των οποίων ήταν καταγεγραμμένοι δημότες, είτε ήταν παρόντες κατά τον χρόνο της Απογραφής είτε όχι.

Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων έγινε με το αποκεντρωτικό σύστημα, δηλαδή από τις δημοτικές αρχές, τους Επάρχους και τους Νομάρχες. Το Κεντρικό Γραφείο στο Υπουργείο Εσωτερικών ασχολήθηκε με την ταξινόμηση του υλικού και την κατάρτιση πινάκων για το σύνολο Χώρας. Η πλημμελής, όμως, εργασία των δημοτικών απογραφικών επιτροπών, καθώς και οι εσφαλμένες διορθώσεις των απογραφικών πινάκων που έγιναν στις έδρες των επαρχιών και των νομών, ανάγκασαν το Κεντρικό Γραφείο να ελέγξει σχολαστικά, εκ νέου, τους πίνακες και να τους παραβάλει με τις συγκεντρωτικές καταστάσεις των απογραφικών βιβλίων, διαδικασία που αποκάλυψε σωρεία λαθών και είχε ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση στην έκδοση των αποτελεσμάτων.

Με σκοπό την εξακρίβωση του νόμιμου πληθυσμού, κατά την Απογραφή 1870, έγινε, όπως και σε αυτή του 1861, απογραφή των Ελλήνων του εξωτερικού, με φροντίδα των Προξενικών Αρχών, πάλι χωρίς να δημοσιευθούν τα αποτελέσματα.

Παραλειπόμενα

Στην Απογραφή 1870, ανακοινώθηκαν στοιχεία εγγράμματων και αγράμματων. Ως εγγράμματοι, θεωρούνταν όσοι γνώριζαν απλώς να υπογράφουν, έστω και μηχανικά.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1871¹² (πίνακες πραγματικού και νόμιμου πληθυσμού) και σε βιβλίο με τίτλο «Στατιστική της Ελλάδος. Πληθυσμός 1870».

Πίναξ 1. — Παραγωγικός και μη παραγωγικός πληθυσμός της Ελλάδος κατά τὰς ἀπογραφὰς 1861—1928.
Tableau 1. — Population active et non active de la Grèce aux recensements de 1861—1928.

*Ετη ἀπογραφῶν Années de recensements	Πληθυσμός — Population			*Αναλογίαι πληθυσμοῦ Pourcentages de la population		
	Παραγωγικός Active	Μὴ παραγωγικός Non active	Ὅλικός Totale	παραγωγικοῦ active	μὴ παραγωγικοῦ non active	
A'. Πληθυσμός πασῶν τῶν ἡλικιῶν — Population de tous les âges						
1861	317.332	779.478	1.096.810	28.93	71.07	
1870	450.693	1.007.201	1.457.894	30.91	69.09	
1879	489.923	1.189.547	1.679.470	29.17	70.83	
1907	* Ἄρρενες- Hommes	678.718	646.224	1.324.942	51.23	48.77
	Θήλειες-Femmes ..	57.052	1.249.958	1.307.010	4.37	95.63
	Σύνολον-Total ..	735.770	1.896.182	2.631.952	27.96	72.04
1920 (1)...	* Ἄρρενες- Hommes	1.490.255	1.007.615	2.497.870	59.66	40.34
	Θήλειες-Femmes ..	243.422	2.280.498	2.523.920	9.64	90.36
	Σύνολον-Total ..	1.733.677	3.288.113	5.021.790	34.52	65.48
1928 ...	* Ἄρρενες- Hommes	1.927.363	1.148.872	3.076.235	62.65	37.35
	Θήλειες-Femmes ..	676.190	2.452.259	3.128.449	21.61	78.39
	Σύνολον-Total ..	2.603.553	3.601.131	6.204.684	41.96	58.04

(1) Ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1923). — Dans les limites du traité de Lausanne (1923).

ΕΙΚΟΝΑ 7.β

Παραγωγικός και μη παραγωγικός πληθυσμός της Ελλάδας, κατά φύλο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφῶν μεταξύ των ετῶν 1861 - 1928 (Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργεῖον Εθνικῆς Οικονομίας - Γενικὴ Στατιστικὴ Υπηρεσία της Ελλάδος, 1937)

Απογραφή 1879

Πληθυσμός 1.679.470
(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 880.952
ΓΥΝΑΙΚΕΣ 798.518

Πληθυσμός 1.704.634
(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 68.677
ΠΑΤΡΕΩΝ 34.227
ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ 25.139
ΠΕΙΡΑΙΩΣ 21.618
ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ 21.540

Ημερομηνία διεξαγωγής

15 Απριλίου 1879, με διάρκεια επτά ημερών

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 29.12.1878 (ΦΕΚ 3/06.01.1879),
Εγκύκλιος Υπουργείου Εσωτερικών υπ' αριθμ. 15/10.03.1879,
Εγκύκλιος Υπουργείου Εσωτερικών υπ' αριθμ. 14.445/12.04.1879

Ιστορικό πλαίσιο

Το καλοκαίρι του 1874, ο Χαρίλαος Τρικούπης με ανυπόγραφο άρθρο του στην εφημερίδα «Καιροί», με τίτλο «Τις πταίει», καταφέρεται ενάντια στον βασιλιά Γεώργιο, καθιστώντας τον υπεύθυνο για την πολιτική κρίση της Χώρας επειδή όριζε κυβερνήσεις μειοψηφίας, της αρεσκείας του («θεωρία του κηπουρού»). Ο Τρικούπης πρότεινε την καθιέρωση της «Αρχής της Δεδηλωμένης», σύμφωνα με την οποία ο βασιλιάς θα διορίζει πρωθυπουργούς μόνον όσους διέθεταν την κοινοβουλευτική πλειοψηφία και μπορούσαν να λάβουν ψήφο εμπιστοσύνης. Το άρθρο του Τρικούπη, το οποίο χαρακτήριζε τις εκλογές νόθες, προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, καθώς δημοσιεύτηκε μόλις τρεις ημέρες μετά τη λήξη των εκλογών που διεξήχθησαν στις 23-26 Ιουνίου. Ο Τρικούπης ανέλαβε την ευθύνη της συγγραφής του άρθρου, γεγονός που οδήγησε στην ποινική του δίωξη και προφυλακισή του για τέσσερις ημέρες.

Μετά την αρθρογραφία του Τρικούπη, η κρίση συνεχίστηκε για αρκετούς μήνες. Τον Απρίλιο του 1875 ο διπλωμάτης Ανδρέας Γ. Κουντουριώτης πρότεινε στον Γεώργιο Α' να αναθέσει την πρωθυπουργία στον Τρικούπη. Ο Τρικούπης οδήγησε τη Χώρα σε εκλογές στις 18 Ιουλίου, με νικητή τον Αλέξανδρο Κουμουνδούρο. Στον βασιλικό λόγο, που εκφωνήθηκε μετά από τις εκλογές αυτές, του οποίου συγγραφέας ήταν ο Τρικούπης, διατυπώθηκε επίσημα από τον Γεώργιο Α' η «Αρχή της Δεδηλωμένης».

Τον Απρίλιο του 1877, η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Ρωσοτουρκικός Πόλεμος 1877-78). Ο πόλεμος έληξε με τη νίκη των Ρώσων και των συμμάχων τους, η οποία επισφραγίστηκε, το καλοκαίρι του 1878, από το Συνέδριο του Βερολίνου. Στο Συνέδριο αυτό αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, η διοίκηση της Κρήτης (που παρέμεινε τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) από τη Γενική Διοίκηση Κρήτης και η παραχώρηση της Κύπρου στη Μεγάλη Βρετανία. Αποφασίστηκε, επίσης, να παραχωρηθεί στην Ελλάδα η Θεσσαλία και τμήμα της Ηπείρου, χωρίς όμως αυτό να προβλεφθεί στο επίσημο κείμενο της Συνθήκης. Το Συνέδριο καλούσε Ελλάδα και Οθωμανική Αυτοκρατορία να διαπραγματευτούν και να καθορίσουν τα νέα τους σύνορα.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η Απογραφή διενεργήθηκε από απογραφικές επιτροπές που λειτουργούσαν κατά δήμο. Χρησιμοποιήθηκαν απογραφικά βιβλία, σε καθένα από τα οποία απογράφονταν, περίπου, 300 άτομα. Εξαιρέση αποτέλεσαν: α) η πόλη των Αθηνών, β) οι άνδρες του στρατού ξηράς και θαλάσσης,

που απογράφηκαν από τους προϊσταμένους τους, γ) οι εργαζόμενοι στην ακτοπλοΐα και την αλιεία, που απογράφηκαν από τις κατά τόπους λιμενικές αρχές και δ) τα συλλογικά καταλύματα (φυλακές, μοναστήρια κ.λπ.), όπου η απογραφή διεξήχθη από τις αρμόδιες διοικητικές αρχές.

Η προγραμματισμένη διάρκεια της Απογραφής για την πόλη της Αθήνας ήταν 1 ημέρα (15 Απριλίου), λόγω, όμως, δυσχερειών δόθηκε παράταση έως τις 25 Απριλίου. Η πόλη διαιρέθηκε σε 92 απογραφικά τμήματα. Χρησιμοποιήθηκαν οικογενειακά δελτία, τα οποία διανεμήθηκαν από τους απογραφείς και συμπληρώνονταν από τους ίδιους τους απογραφομένους (αυτοαπογραφή). Τα μέλη της οικογένειας και οι οικότροφοι που εργάζονταν σε αυτή απογράφονταν στο ίδιο δελτίο. Μετά τη συμπλήρωσή τους, οι απογραφείς τα συνέλεξαν, έκαναν έλεγχο των απαντήσεων και, όπου χρειαζόταν, προέβαιναν σε διορθώσεις. Εξαιρέση αποτέλεσε η απογραφή σε φιλανθρωπικά ιδρύματα, εκπαιδευτικά ιδρύματα με οικότροφους, ξενοδοχεία και φυλακές, όπου διενεργήθηκε με ειδικές καταστάσεις με ευθύνη των προϊσταμένων τους.

Μετά το πέρας της Απογραφής, όλο το απογραφικό υλικό (απογραφικά βιβλία, οικογενειακά δελτία και ειδικές καταστάσεις) συγκεντρώθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών, όπου έγινε ο λεπτομερής έλεγχος και η κατάρτιση των πινάκων με τα αποτελέσματα της Απογραφής.

Καινοτομίες

Για πρώτη φορά ο τρόπος επεξεργασίας του απογραφικού υλικού ήταν συγκεντρωτικός, δηλαδή η επεξεργασία έγινε από το Υπουρ-

γείο Εσωτερικών. Επίσης, για πρώτη φορά ανακοινώθηκε επισήμως ο πληθυσμός όλων των κατοικημένων περιοχών της Ελλάδας.

Παραλειπόμενα

Τα πρώτα αριθμητικά δεδομένα της Απογραφής δεν ανταποκρίνονταν πλήρως στον ζητούμενο πραγματικό πληθυσμό, επειδή σε κάποιες επαρχίες οι απογραφικές επιτροπές απέγραψαν και τους απόντες, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλος αριθμός διπλοαπογραφέντων. Το Υπουργείο Εσωτερικών κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια για να διορθώσει τα σφάλματα αυτά, τα οποία, όμως, είχαν ήδη κλονίσει την εμπιστοσύνη του κοινού για τα αποτελέσματα της Απογραφής.

Από την Απογραφή 1879 και εξής, εγγράμματοι θεωρούνταν όσοι γνώριζαν γραφή και ανάγνωση.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 25ης Ιουλίου 1879¹³ (πραγματικός και νόμιμος πληθυσμός) και σε βιβλίο με τίτλο «Στατιστική της Ελλάδος: πληθυσμός, 1879».

Για πρώτη φορά, δημοσιεύθηκαν και τα αποτελέσματα της απογραφής των Ελλήνων του εξωτερικού, κατά χώρα, προξενείο, φύλο και δημοτικότητα στην Ελλάδα, ώστε να υπολογιστεί ο νόμιμος πληθυσμός κάθε δήμου, με διάκριση σε δημότες απογραφέντες στον δήμο, σε άλλο δήμο ή στο εξωτερικό.

Έλικαι	Άρρενες				Θήλειες			
	Απογραφή		Αύξεις		Απογραφή		Αύξεις	
	1870	1879	Ολική	Επί τοίς 100	1870	1879	Ολική	Επί τοίς 100
Από 0—15 ετών	283,312	340,550	57,238	20,20	2 4,661	308,285	43,624	16,48
» 15—60 »	407,934	469,642	61,708	15,13	4 0,656	44 ,371	47,715	11,91
» 61 και άνω »	42,059	44,610	2,551	6,07	38,398	41,852	3,454	8,99
Τό όλον	733,305	851,802	121,497	16,84	7 3,715	798,508	94,793	13,47
Μη εξεχρισθώσετα	20,871	26,150	5,279	25,29	3	10	7	233,33
Όλικ. πληθυσμός	754,176	880,952	126,776	16,81	703,718	798,518	94,800	13,47

ΕΙΚΟΝΑ 8.α

Πληθυσμός της Ελλάδας κατά φύλο και ομάδες ηλικιών στις Απογραφές 1870 και 1879 (Πηγή: Υπουργείων των Εσωτερικών, 1881, σελ. 30)

Απογραφή 1889

Πληθυσμός 2.187.208

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 1.133.625

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 1.053.583

Πληθυσμός 2.263.899

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 114.355

ΠΑΤΡΕΩΝ 44.970

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 34.569

ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ 28.372

ΛΕΤΡΙΝΩΝ 25.515

Ημερομηνία διεξαγωγής

16 Απριλίου 1889

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 14.02.1889 (ΦΕΚ 42/15.02.1889),
Εγκύκλιος 2081/16.07.1889

Ιστορικό πλαίσιο

Μετά το Συνέδριο του Βερολίνου (1878), οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατέληξαν, στις 28 Μαρτίου 1881, στη Συμφωνία της Κωνσταντινούπολης. Με τη συμφωνία αυτή καθορίστηκε η γραμμή των νέων συνόρων μεταξύ των δύο κρατών, σύμφωνα με την οποία παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα το μεγαλύτερο μέρος της Θεσσαλίας και τμήμα του Νομού Άρτας, ανατολικά του Άραχθου, στην Ήπειρο. Το Ελληνικό Κράτος υποχρεώθηκε να αποζημιώσει όλες τις τουρκικές περιουσίες που υπήρχαν στις περιοχές αυτές. Η αδυναμία του να ανταπεξέλθει σε αυτή την υποχρέωση έκανε πολλούς Έλληνες του εξωτερικού να σπεύσουν να αγοράσουν τα μεγάλα τσιφλίκια των Τούρκων προς απογοήτευση των Ελλήνων αγροτών. Παρά την παραχώρηση των περιοχών αυτών, τα εθνικά ζητήματα εξακολουθούσαν να προκαλούν εντάσεις. Η κορύφωση έφτασε το 1885, μετά την προσάρτηση, στις 6 Σεπτεμβρίου 1885, της Ανατολικής Ρωμυλίας από τη Βουλγαρία. Η κυβέρνηση Δηλιγιάννη, η οποία είχε εκλεγεί στις εκλογές της 7ης Απριλίου 1885, προχώρησε σε πολύμηνη επιστράτευση. Κατόπιν, όμως, του αποκλεισμού των ελληνικών παραλιών από τους στόλους ευρωπαϊκών δυνάμεων, που ξεκίνησε στις 26 Απριλίου 1886, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να υποχωρήσει.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η διενέργεια της Απογραφής έγινε σε ολόκληρη τη Χώρα με οικογενειακά δελτία. Σε κάποιες πόλεις, κυρίως σε αυτές που λειτουργούσε Γυμνάσιο, τα δελτία αυτά διανεμήθηκαν από τους απογραφείς και συμπληρώθηκαν από τις απογραφόμενες οικογένειες. Στις υπόλοιπες πόλεις και στα χωριά δεν έγινε διανομή των δελτίων αλλά συμπλήρωσή τους από τους απογραφείς, οι οποίοι επισκέφθηκαν όλα τα σπίτια για να λάβουν τις απαραίτητες πληροφορίες από τους απογραφομένους.

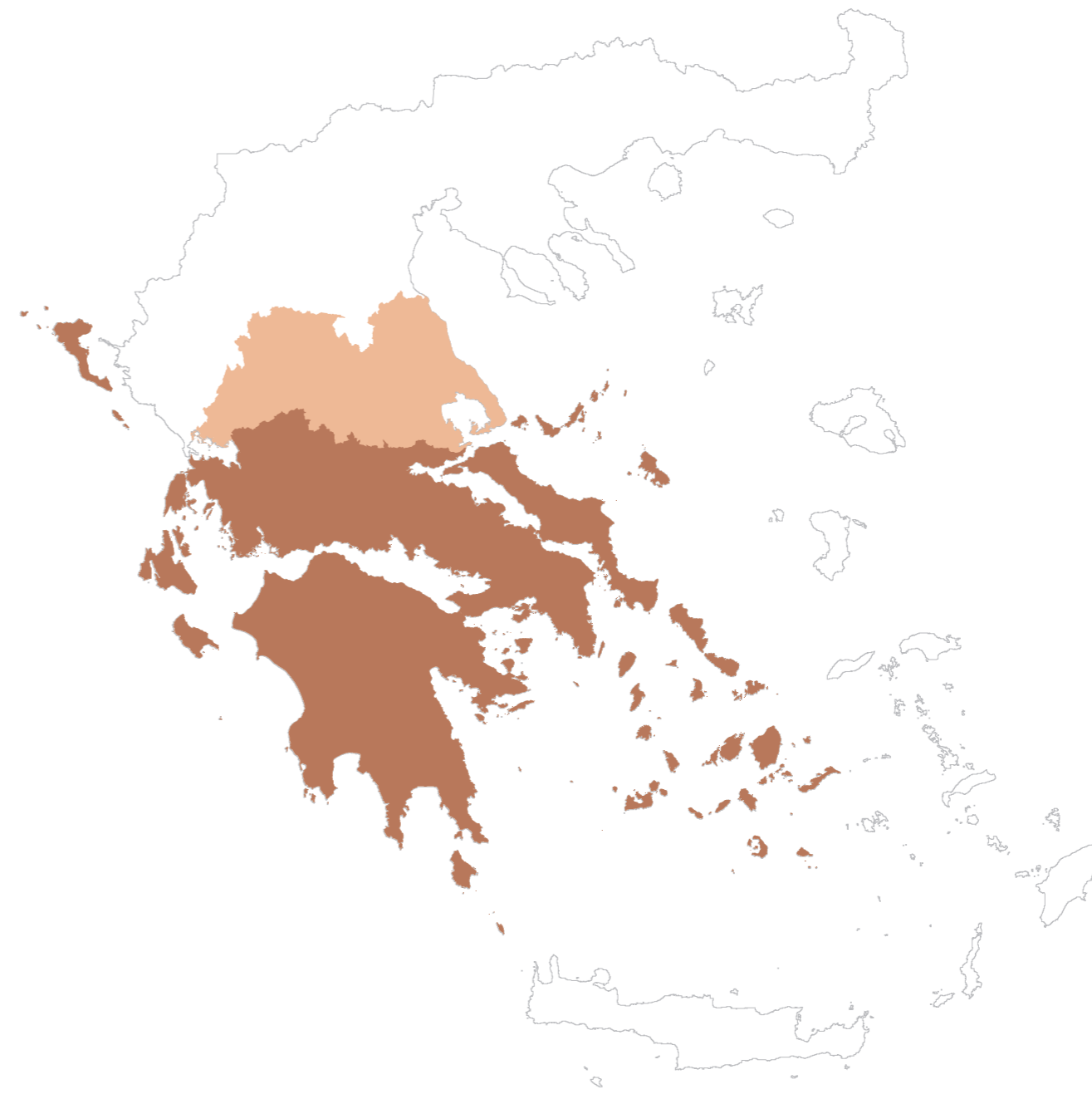
Η επεξεργασία των δελτίων της Απογραφής δεν ολοκληρώθηκε.

Καινοτομίες

Η Απογραφή διενεργήθηκε για πρώτη φορά εντός μίας ημέρας με οικογενειακά δελτία που χρησιμοποιήθηκαν σε όλη τη Χώρα.

Παραλείποντα

Μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας διατάχθηκε, με Βασιλικά Διατάγματα στις 26 Ιουνίου και 3 Ιουλίου 1881¹⁴, η Απο-

Χάρτης της Ελλάδας, 1881 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 9.α
Αγροτικός και αστικός πληθυσμός της Ελλάδας, κατά φύλο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφών μεταξύ των ετών 1879 - 1928 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1933, σελ. λθ')

Πίναξ 31. 'Αγροτικός και αστικός πληθυσμός κατά φύλον (ἀπογρ. 1879—1928)
Tableau 31. Population rurale et urbaine par sexe (recens. de 1879 à 1928)

"Ετη ἀπογραφῶν Années de recensements	Πραγματικός πληθυσμός Population de fait			Ἀναλογία ἐπὶ 100 κατοίκων Proportion sur 100 hab.		Ἀρρενες ἐπὶ 100 θηλέων Hommes sur 100 femmes
	Ἀρρενες Hommes	Θήλειες Femmes	Σύνολον Total	Ἀρρενες Hommes	Θήλειες Femmes	
A'. 'Ολικὸς πληθυσμὸς — A. Population totale						
1879 ⁽¹⁾	855.249	798.518	1.653.767	51.72	48.28	107.10
1889	1.133.625	1.053.583	2.187.203	51.83	48.17	107.60
1896	1.266.816	1.166.990	2.433.806	52.05	47.95	108.55
1907	1.324.942	1.307.010	2.631.952	50.34	49.66	101.37
1920	2.495.316	2.521.573	5.016.889	49.74	50.26	98.96
1928	3.076.235	3.128.449	6.204.684	49.58	50.42	98.33
B'. Πληθυσμὸς πόλεων — B. Population des villes						
1879	154.402	138.595	292.997	52.70	47.30	111.41
1889	254.375	210.283	464.658	54.74	45.26	120.97
1896	291.849	234.017	525.866	55.50	44.50	124.71
1907	334.581	293.392	627.973	53.28	46.72	114.04
1920	717.529	618.842	1.336.371	53.69	46.31	115.95
1928	1.038.008	1.026.688	2.064.696	50.27	49.73	101.10
Γ'. Πληθυσμὸς κομποπόλεως — C. Population des petites villes						
1879	82.862	78.845	161.107	51.24	48.76	105.09
1889	97.715	91.789	189.504	51.56	48.44	105.46
1896	120.287	115.184	235.471	51.08	48.92	104.43
1907	119.006	123.230	242.236	49.13	50.87	96.57
1920	235.401	241.939	477.340	49.32	50.68	97.30
1928	283.688	288.047	571.735	49.62	50.38	98.49
Δ'. Πληθυσμὸς χωριῶν — D. Population des villages						
1879	617.985	581.078	1.199.063	51.54	48.46	106.35
1889	781.535	751.511	1.533.046	50.98	49.02	104.00
1896	854.680	817.789	1.672.469	51.10	48.90	104.51
1907	871.355	890.388	1.761.743	49.46	50.54	97.86
1920	1.542.386	1.660.792	3.203.178	48.15	51.85	92.87
1928	1.751.539	1.813.714	3.565.253	49.17	50.83	96.74

⁽¹⁾ Δὲν περιλαμβάνονται 25.703 στρατιωτικοὶ καὶ ἄνδρες τοῦ πολεμικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ.
On n'a pas compris 25.703 militaires et hommes de la marine de guerre et marchande.

γραφή του πληθυσμού των περιοχών αυτών. Η Απογραφή διενεργήθηκε τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους και διήρκεσε 15 ημέρες. Συγχρόνως διενεργήθηκε απογραφή ατόμων που κατάγονταν από τις περιοχές αυτές και διέμεναν στο εξωτερικό. Μετά το τέλος της Απογραφής, εκδόθηκε βιβλίο με τα αποτελέσματά της.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της Απογραφής δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα

της Κυβερνήσεως, αρχικά ο πραγματικός πληθυσμός (ΦΕΚ 251/04.10.1889) και στη συνέχεια ο νόμιμος (ΦΕΚ 22/26.01.1890), καθώς και στο δημοσίευμα «Στατιστική της Ελλάδος - Πληθυσμός - Απογραφή της 15ης / 16ης Απριλίου 1889».

Δημοσιεύθηκαν επίσης πίνακες των Ελλήνων που απογράφηκαν στο εξωτερικό κατά χώρα, πόλη διαμονής και δημοτικότητα, αλλά και κατά φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης, θρησκεία και επάγγελμα.

ΔΕΛΤΙΟ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΑΛΛΟΔΑΠΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΗΚΩΝ										BULLETIN DE RECENSEMENT DES SUJETS HELLENES A L'ETRANGER				Ο Δ Η Γ Ι Α Ι I N S T R U C T I O N S
ΚΡΑΤΟΣ		ΠΟΛΙΣ		ΕΤΟΣ 1889		ΕΤΑΤ		VILLE		ANNÉE 1889		OBSERVATIONS		
Αξιολογία N° de matricule	ΟΝΟΜΑ N O M	ΕΠΩΝΥΜΟΝ EPHNONOM	ΦΥΛΟΝ SEXE Εἶδος Pénitén Ἄρρεν Masculin	ΠΑΡΟΝΤΕΣ Ἰσχυροὶ Vivants	ΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ÉTAT CIVIL Ἰσχυροὶ Vivants Ἐν γυναικί Veuuf	ΠΑΙΔΕΥΣΗ INSTRUC- TION Ἐπιπέδου Scolaire (N°) Ἀγροτικού No. de l'école (N°)	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ PROFESSION	ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ RELIGION	ΚΑΤΟΙΚΙΑ (σημειωθή- ται ὁ τόπος τῆς δια- κοπῆς δια- γωγῆς του COMICILE	ΛΑΟΓΛΩΣΣΙΑ LANGUE PARLÉE	Αριθμὸς Ἀπο- κοινωνειῶν N° de familles	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ OBSERVATIONS		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	

ΕΙΚΟΝΑ 9.β
Δελτίο απογραφής που χρησιμοποιήθηκε κατά την Απογραφή Πληθυσμού 1889 για τους Έλληνες υπήκοους που κατοικούσαν στο εξωτερικό. Στα δεξιά, διακρίνονται οι οδηγίες προς τις προξενικές Αρχές για τη συμπλήρωσή του. (Πηγή: Υπουργείον Εσωτερικών, Τμήμα Δημόσιας Οικονομίας και Στατιστικής, 1891)

Απογραφή 1896

Πληθυσμός 2.433.806

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 1.266.816

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 1.166.990

Πληθυσμός 2.524.685

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 128.735

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 51.020

ΠΑΤΡΕΩΝ 50.158

ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ 30.387

ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ 29.135

Ημερομηνία διεξαγωγής

5/6 Οκτωβρίου 1896

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 13.03.1896 (ΦΕΚ 25/Β' /15.03.1896)

Ιστορικό πλαίσιο

Στις αρχές της δεκαετίας του 1890 ξέσπασε η σταφιδική κρίση λόγω της πτώσης των εξαγωγών σταφίδας, προϊόντος που είχε εξελιχθεί σε μονοκαλλιέργεια σε πολλές περιοχές της Χώρας, με αποτέλεσμα όλη η ελληνική οικονομία να εξαρτάται από αυτή. Ο πρωθυπουργός,

Χαρίλαος Τρικούπης, αναζήτησε δάνειο από τις Μεγάλες Δυνάμεις οι οποίες απαιτήσαν να εγκριθεί με βασιλικό διάταγμα. Ο Γεώργιος Α' αρνήθηκε να υπογράψει το δάνειο και τον Δεκέμβριο του 1893 (5 μήνες μετά την ολοκλήρωση της δώρυγας της Κορίνθου), ο Τρικούπης, ανακοίνωσε, από το βήμα της Βουλής, ότι το Κράτος κηρύσσει στάση πληρωμών, αποτέλεσμα συσσωρευμένων χρεών και υπερδανεισμού.

Το 1895 ξέσπασε στην Κρήτη η Μεταπολιτευτική Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου, με αφορμή τις συνεχείς παραβιάσεις από πλευράς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας της Σύμβασης της Χαλέπας, απότοκο της Συνθήκης του Βερολίνου του 1878 που προέβλεπε διοικητικές μεταρρυθμίσεις στο νησί. Το φθινόπωρο του 1895 συγκροτήθηκε στον Βάμο Αποκόρωνα Χανίων η Μεταπολιτευτική Επιτροπή, η οποία αρχικά συνέταξε Υπόμνημα προς τις Μεγάλες Δυνάμεις ζητώντας την εφαρμογή μέτρων υπέρ του χριστιανικού πληθυσμού και ένα είδος μερικής αυτονομίας.

Την περίοδο 6 - 15 Απριλίου (25 Μαρτίου - 3 Απριλίου) 1896 διοργανώθηκαν στην Αθήνα οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Ο τρόπος διενέργειας της Απογραφής ήταν ίδιος με αυτόν της Απογραφής του 1889, με μόνη διαφορά τη χρησιμοποίηση ατομικού απογραφικού δελτίου. Στα όργανα της Απογραφής δόθηκαν αναλυτικές οδηγίες για τη διεξαγωγή της και, ταυτόχρονα, έγινε προσπάθεια να δοθεί δημοσιότητα ώστε να κερδηθεί η εμπιστοσύνη και το ενδιαφέρον των απογραφομένων.

Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων δεν ολοκληρώθηκε λόγω καταστροφής των απογραφικών δελτίων.

Καινοτομίες

Έγινε καθολική χρήση του ατομικού δελτίου.

Παραλειπόμενα

Η επεξεργασία των δελτίων της Απογραφής δεν ολοκληρώθηκε λόγω πυρκαγιάς, το 1897, στο κτίριο όπου φυλασσόταν το απογραφικό υλικό. Επρόκειτο για το Μέγαρο Μελά, στη νοτιοανατολική γωνία της τότε πλατείας Λουδοβίκου (σημερινής πλατείας Δημαρχείου / Κοτζιά), στην οποία βρισκόταν επίσης το Κεντρικό Ταχυδρομείο και Τηλεγραφείο Αθηνών.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της Απογραφής δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 17ης Ιουνίου 1897¹⁵ (πληθυσμός κατά διοικητικές περιφέρειες, πόλεις και χωριά, καθώς και δημότες κατά επαρχίες και δήμους).

ΑΤΟΜΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ (1)								
Ἀπογραφή πληθυσμοῦ ἔτους 1896 (6/10/1896)								
Νομός Ἐπαρχία..... Δήμος..... Πόλις..... ἢ Χωρίον..... Τοποθεσία.....								
<i>*Ἐκαστον δελτίον θά συμπληρωθῆ δι' ἕκαστον ἄτομον ἀνεξατήτους φύλου, ἡλικίας, ἐπιμοσότητος κλπ., τὸ ὁποῖον διεννοκτέρευεν ἐντὸς τῆς οἰκίας κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 5ης πρὸς 6ην Ὀκτωβρίου 1896, εἴτε εἶναι κάτοικος ταύτης, εἴτε εὐθέθῃ ἐκτάκτως (φιλοξενούμενος, ἐπισκέπτης κλπ.) ἐν αὐτῇ.</i>								
*Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον	Φῶλον (ἄρρεν ἢ θῆλυ)	*Ἡλικία (εἰς ἔτη συμπληρωμένα)	Συζυγικὴ κατάσταση (ἔγγαμος, ἄγαμος, χήρος, διευζυγμένος)	*Ἐκπαίδευσις (ἔγγράμματος ἢ ἀγράμματος)	Δημοτικότης (εἰς ποῖον δήμον, ἐπαρχίαν, νομόν ἄσκεις τὸ ἐκλογικὸν σου δικαίωμα)	Θρήσκευμα (χριστιανὸς ὀρθόδοξος, καθολικὸς, διαμαρτυρούμενος, εὐαγγελικὸς κ.λπ.)	*Υψηλοῦτης (ἐλληνικῆ, γαλλικῆ, ἀγγλικῆ, ἰταλικῆ, γερμανικῆ, κ.λπ.)	*Ἐπάγγελμα (κύριον μόνον ἐπάγγελμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖσαι περισσότερον)
*Ὁ ἀπογραφόμενος ἢ ὁ κηδεμὼν (ἀπογραφή)				*Ὁ ἀπογραφόμενος ἢ ὁ κηδεμὼν (ἀπογραφή)				
Ἐν..... τῆ.....				Ἐν..... τῆ.....				

ΕΙΚΟΝΑ 10.α

Απόσπασμα ατομικού απογραφικού δελτίου που χρησιμοποιήθηκε κατά την Απογραφή του 1896 (Πηγή: Χουλιαράκης, 1975, σελ. 359)

Ἔτη ἀπογραφῶν *Années des recensements	Πραγματικὸς πληθυσμὸς Population présente :	Ἀριθμὸς: - Nombre des :				Μέσος πραγματικὸς πληθυσμὸς : Population présente moyenne des :			
		νομῶν départements	ἐπαρχιών provinces	δήμων municipalités	κοινοτήτων communes	νομῶν départements	ἐπαρχιών provinces	δήμων municipalités	κοινοτήτων communes
1861	1.096.810	10	50	280	—	109.681	21.936	3.917	—
1870	1.457.894	13	60	351	—	112.146	24.293	4.153	—
1879	1.679.470	13	60	366	—	129.190	27.991	4.589	—
1889	2.187.208	16	71	440	—	136.701	30.806	4.971	—
1896	2.433.806	16	69	413	—	152.113	35.273	5.491	—
1907	2.631.952	26	69	415	—	101.229	38.111	5.914	—
1920	5.021.790	33	137	40	4749	152.175	36.655	30.278	759

ΕΙΚΟΝΑ 10.β

Πραγματικός και μέσος πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδας, σε σύνολο Χώρας, καθώς και νομών, επαρχιών, δήμων και κοινοτήτων, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφών μεταξύ των ετών 1861 - 1920 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1928, σελ. μα')

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ
20ού αιώνα

1907-1991

1907

Απογραφή 1907

Πληθυσμός **2.631.952**

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 1.307.010

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 1.324.942

Πληθυσμός **2.754.770**

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 175.430

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 74.580

ΠΑΤΡΕΩΝ 51.932

ΚΕΡΚΥΡΑΙΩΝ 29.032

ΛΕΤΡΙΝΩΝ 28.972

Ημερομηνία διεξαγωγής

27 Οκτωβρίου 1907

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 22.03.1907 (ΦΕΚ 54/28.03.1907)

Ιστορικό πλαίσιο

Με αφορμή το Κρητικό Ζήτημα ξέσπασε, τον Απρίλιο του 1897, ο

«Ατυχής Πόλεμος» μεταξύ Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που έληξε τον Μάιο του ίδιου έτους με την ήττα της Ελλάδας. Με τη μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων, τον Σεπτέμβριο του 1897, υπογράφηκε ειρήνη όπου η, πρόσφατα χρεοκοπημένη, Ελλάδα αναγκάστηκε να εκχωρήσει στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μια λωρίδα γης, επιφάνειας, περίπου, 395 τετρ. χλμ., της Θεσσαλίας, να πληρώσει μεγάλο ποσό σε πολεμικές αποζημιώσεις και να καταφύγει στον Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο για την οικονομική ανασυγκρότησή της και την εξασφάλιση της αποπληρωμής των (παλαιών και νέων) δανείων της. Τέλος, συμφωνήθηκε η παράδοση της Κρήτης σε διεθνή διοίκηση, γεγονός που συνετέλεσε στη δημιουργία, το 1898, της Αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας, υπό την επικυριαρχία του Σουλτάνου και με Ύπατο Αρμοστή, κατόπιν προτροπής της Ρωσίας, τον πρίγκιπα Γεώργιο, δευτερότοκο γιο του βασιλιά Γεωργίου Α΄.

Το 1904 έχουμε την έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα, μιας σειράς συγκρούσεων μεταξύ κυρίως ελληνικών και βουλγαρικών ένοπλων σωμάτων στην υπό Οθωμανική ακόμα κυριαρχία περιοχή της Μακεδονίας.

Την περίοδο 22 Απριλίου - 23 Μαΐου διοργανώθηκαν στην Αθήνα οι Μεσοολυμπιακοί Αγώνες του 1906. Οι αγώνες δεν έχουν επίσημα τον τίτλο της Ολυμπιάδας, επειδή το 1906 δεν ήταν επίσημη ολυμπιακή χρονιά, αλλά σε αντίθεση με τους αγώνες του 1900 και 1904, στέφθηκαν με επιτυχία.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η Απογραφή αυτή διενεργήθηκε με ατομικό απογραφικό δελτίο. Όλη η Χώρα διαιρέθηκε σε απογραφικά τμήματα, για τα οποία οι κατά τόπους μηχανικοί του Δημοσίου συνέταξαν πρόχειρα σχεδιαγράμματα. Συγκροτήθηκαν απογραφικές επιτροπές, σε κάθε πόλη και χωριό, και ορίστηκαν άμισθοι απογραφείς. Στις πρωτεύουσες των Νομών και σε 37 ακόμα πόλεις και κωμοπόλεις, τα δελτία διανεμήθηκαν την προηγούμενη της Απογραφής (26 Οκτωβρίου) από τους απογραφείς και συμπληρώθηκαν από τους απογραφομένους. Η συλλογή των δελτίων αυτών έγινε από τους απογραφείς την επόμενη ημέρα. Στην υπόλοιπη Χώρα, οι απογραφείς ήταν επιφορτισμένοι να διανείμουν και να συμπληρώσουν τα απογραφικά δελτία στις 27 Οκτωβρίου. Απογράφηκαν όσοι βρέθηκαν εντός των ορίων της Ελληνικής Επικράτειας τη νύκτα μεταξύ 26 και 27 Οκτωβρίου.

Για την ανεύρεση του νόμιμου πληθυσμού, διατάχθηκαν οι ελληνικές προξενικές αρχές να απογράψουν τους Έλληνες υπηκόους στο εξωτερικό. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στη διαφήμιση της Απογραφής μέσω του Τύπου, δασκάλων (κυρίως της στοιχειώδους εκπαίδευσης) και ιερέων, ενώ εκδόθηκε ειδικό δημοσίευμα από το Υπουργείο Εσωτερικών.

Η επεξεργασία των δελτίων της Απογραφής και η πινακοποίηση των αποτελεσμάτων έγινε από την Υπηρεσία Απογραφής του Υπουργείου Εσωτερικών στην οποία είχε σταλεί με φροντίδα των Νομαρχών όλο το υλικό της Απογραφής.

Καινοτομίες

Η Απογραφή του 1907 ήταν η πρώτη απογραφή επί τη βάσει στατιστικών και απογραφικών κανόνων. Καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια και δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στην κατάρτιση του απογραφικού δελτίου. Η προσπάθεια αποφυγής διπλοεγγραφών και διαφυγών εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο. Για τον σκοπό αυτόν, δόθηκαν λεπτομερείς οδηγίες για τις γεννήσεις και τους θανάτους κατά τον χρόνο αναφοράς της Απογραφής, για τους προσωρινά ή μόνιμα απουσιάζοντες,

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 1907

ΝΟΜΟΣ ΠΟΛΙΣ

ΕΠΑΡΧΙΑ Ή ΧΩΡΙΟΝ

ΔΗΜΟΣ Ή ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΔΙ' ΕΝ ΑΤΟΜΟΝ

Θά γραφή χωριστῶν δελτίων δι' ἕν ἑκάστον ἄτομον (εἴτε ἄνδρα, εἴτε γυναῖκα, εἴτε βρέφος), τὸ ὅστιον διενεκτήρευσεν ἐντός τῆς οἰκίας τὴν νύκτα τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Ὀκτωβρίου (Παρασκευὴν πρὸς τὸ Σάββατον), εἴτε κατοκεῖ εἰς τὴν οἰκίαν εἴτε ἐκτάκτως ἐφῆθη εἰς αὐτήν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
1. Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον	Γράψε ὀνόμασον καὶ ἐπώνυμόν το ὄνομα καὶ ἐπώνυμόν σου.	
2. Ἀρρενή θύλη	Εἶνε ἀνάγκη νά δοθῇ ἀπάντησις καὶ εἰς αὐτήν τὴν ἐρώτησιν.	
3. Ἡλικία	Μὴ γράψῃς ποτὲ ἐλαττωθῆς, ἀλλὰ πόσον χρόνον (ἢ μηνῶν ἢ ἡμερῶν) εἶσαι.	
4. Οὐκογενεαζή κατάσταση	Γράψε ἂν εἶσαι ἔγγαμος, ἀγαπὸς, χῆρος ἢ χωρισμένος νομίμως.	
5. Παιδείσις	*Ἄν ἐπύθῃς νά γράψῃς καὶ νά διαβάσῃς γράφῃς ἐγγράμματος ἄλλος ἀγράμματος.	
6. Ὑπακοῦτης	Γράψε τί ἴδιαιος εἶσαι. — Ἑλλῆς, Γάλλος, Ἀγγλος, Γερμανός, Ἰταλός κ.λ.λ.	
7. Δημοσιότητα	Ἐὰν θῷ ἀπαντήσων μόνον οἱ Ἕλληρες εἰσακοὶ καὶ θῷ γράψων πῶς Λάγιον εἶσαι δημοτῆτος.	
8. Θρησκεία	Ὡς χωριστοὶ πρῶτα νά γράψων καὶ πῶς δόγματος εἶσαι (ὀρθόδοξος, διανοός, δημοτικιστής κ.λ.λ.)	
9. Γένεσις	Μετὰ μόνον γένεσων θῷ ἐπιμείσις, ἐπειγὼν τὴν ὅστιον ὠλεῖται ὡς γένεσων ἰδιῶν σου.	
10. Σωματικὰ ἰατρίσματα	*Ἄν εἶσαι χαλεπὸς ἢ τραπὸς ἢ ἀσθενὸς ἢ σωματικῶς ἢ πνευματικῶς κ.λ.λ. παρακαλεῖσαι νά γράψῃς τὸ ἐλάττωμά σου καὶ αὐτῶν.	

EΙΚΟΝΑ 11.α

Απόσπασμα ατομικού απογραφικού δελτίου που χρησιμοποιήθηκε στην Απογραφή του 1907 (Πηγή: Βασιλείου της Ελλάδος, Υπουργείων των Εσωτερικών, 1909, σελ. κγ΄)

για τους διαμένοντες σε συλλογικά καταλύματα, για όσους ταξίδευαν με κάθε μέσο.

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα της Απογραφής που αφορούσαν τον πραγματικό (κατά νομούς, επαρχίες και δήμους)¹⁶ και τον νόμιμο (κατά διοικητικές περιφέρειες) πληθυσμό, καθώς και τον πληθυσμό των αλλοδαπών στην Ελλάδα κατά υπηκοότητα¹⁷ δημοσιεύθηκαν στα αντίστοιχα φύλλα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Όλα τα αριθμητικά δεδομένα της Απογραφής (δημογραφικά, κοινωνικά, οικονομικά κ.λπ.) δημοσιεύθηκαν από την Υπηρεσία Απογραφής του Υπουργείου Εσωτερικών σε δύο τόμους με τον κοινό τίτλο: «Στατιστικά αποτελέσματα της Γενικής Απογραφής Πληθυσμού κατά την 27ην Οκτωβρίου 1907».

ΟΔΗΓΙΑΙ ΓΕΝΙΚΑΙ

- Ἡ ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ εἶνε ἕγρων ἐθνικῶν καὶ κοινωνικῶν σκοποῦσάντων καὶ διὰ τούτοις ἔχοντες ὅλοι ἀνεξαρτήτως καθῆκον νὰ προσπαθῆσων ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περαισσότερον.
- Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀπογραφῆς, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐμπαροῦθῃεν νὰ ἐπαρηφανωθῆμεθα, ἐξαρτεῖται κυριώτατα ἀπὸ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀκριβῆσαν τῶν ἀπαντήσεων.
- Καμία ἀπαίσιος ἀπὸ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ δελτίου δὲν εἶναι περτετὴ ἐπιμένον ἐἰς ὅλας πρῶτα νὰ δοθῶν ἀπαντήσεις, συμφωνίως καὶ με τὰς ἐπεξηγήσεις αὐτῶν.
- *Ἐκαστος ἐγγράμματος ἀπογραφόμενος θῷ γράψῃ ὃ ἴδιος τὰς ἀπαντήσεις, διὰ δὲ τοὺς ἀγράμματος καὶ τὸ βρέφος τὰς ἀπαντήσεις θῷ γράψῃ ἄλλο πρόσωπον τῆς οἰκίας ἢ ὁ ἀπογραφόμενος.
- Τὰ πρόσωπα τὰ ὅποια διενεκτήρευσαν τὴν νύκτα τῆς 26^{ης} πρὸς τὴν 27^{ην} Ὀκτωβρίου ἐκτὸς τῆς κατοικίας των (ἐκτερεῖσων ἢ εἶναι εἰς τὸς φυλάκας ἢ εἰς τὸν στρατῶν ἢ εἰς σχολείον ἢ εἰς νοσοκομείον) δὲν θῷ ἀπογραφῶν εἰς τὴν οἰκίαν των, ἀλλ' ἐκτὸς ὅπου ἐφῆθησαν τὴν νύκτα αὐτήν.
- *Ὅσοι γεννηθῶν μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 26^{ης} πρὸς τὴν 27^{ην} θῷ ἀπογραφῶν θῷ ἀπογραφῶν ὡσαύτως δὲν ἀποθνήσκων μετὰ τὸ μεσονύκτιον αὐτοῦ.
- *Ὅσοι ἔνεκα ἐργασίας ἢ ἰατρειῆς ἢ ἔνεκα ἄλλου λόγου (π. χ. ἐργατοὶ, φρονιστοὶ) ἔτεχε τὴν νύκτα αὐτήν νὰ διενεκτήρευσων εἰς τὸ ἰατρεῖον, αὐτοὶ θῷ ἀπογραφῶν εἰς τὴν οἰκίαν των.
- Αἱ πληροφορίαι τῶν δελτίων δὲν ἐμποροῦν νὰ χρησιμοποιηθῶν ποτε εἰς τίποτε ἄλλο ἀπολύτως, εἰμὴ μόνον διὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἐπιτρέπεται νὰ λῶβῃ γνώσων αὐτῶν ἄλλος κανεὶς ἐκτὸς τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἀπογραφῆς.
- Προσεῖταε ὅταν ἀπαντῶτε περὶ δημοσιότητος μὴ γράψῃτε ἀόριστος **δημότης Κερκυραῖος, δημότης Κεφαλληνός, δημότης Νάξου** κ.λπ. δοθῇ ἡ Κέρκυρα, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Νάξος, ἔχοντες ἐκαστὴ πολλοὺς δήμους, ἀλλὰ νὰ γράψῃτε ἀκριβῶς τὸ ὄνομα τοῦ δήμου, ὅπου εἶσθε δημότης, διὰ νὰ δύναιεν τὸ Γραφεῖον τῆς ἀπογραφῆς νὰ γράψῃ ποῖον Λάγιον τῶν Κρατῶν δημοτῆς εἶναι ἑκαστος Ἑλλῆς.

ΟΔΗΓΙΑΙ ΔΙΑ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

- Ἡ ἐξακρίβωσις τῶν ἐπαγγελματικῶν εἶναι χρησιμώτατον πρῶτιστὸν διὰ τούτοις παρακαλεῖσθε πρὶν ἀπαντήσῃτε εἰς τὸ δελτίον περὶ τοῦ ἐπαγγέλματός νὰ προσεξήτε εἰς τὰ ἑξῆς:
- *Ὅσοι δὲν ἔχον ἕν μόνον, ἀλλὰ δύο ἢ καὶ περισσώτερον ἐπαγγέλματα, θῷ γράψῃεν **ἐν μόνον, τὸ κῆρσον**, ἐκαστὸν εἰς τὸ ὅποιον κερσώτερον καὶ περισσώτερον σχολιάσεται.

EΙΚΟΝΑ 11.β

Οδηγίες συμπλήρωσης του ατομικού απογραφικού δελτίου της Απογραφής του 1907. Μεταξύ άλλων, αναγράφεται ρητὰ ὅτι οἱ πληροφορίες που συλλέγονται δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν παρά μόνο στη στατιστικὴ του πληθυσμοῦ της Ελλάδας και επίσης ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λάβει γνώση αὐτῶν κανένας ἄλλος παρά μόνο ἡ Υπηρεσία της Απογραφής. (Πηγή: Βασιλείου της Ελλάδος, Υπουργείων των Εσωτερικών, 1909, σελ. κδ΄)

Απογραφή 1920

Πληθυσμός 5.531.474

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 2.748.350

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 2.783.124

Πληθυσμός 5.138.835

(νόμμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ	317.209
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	174.390
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	135.833
ΠΑΤΡΕΩΝ	53.255
ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ	50.201

Ημερομηνία διεξαγωγής

18/19 Δεκεμβρίου 1920

Νομικό πλαίσιο

Ν. 490 (ΦΕΚ 386/Α' /13.12.1914)

Β.Δ. 25.05.1920 (ΦΕΚ 117/26.05.1920)

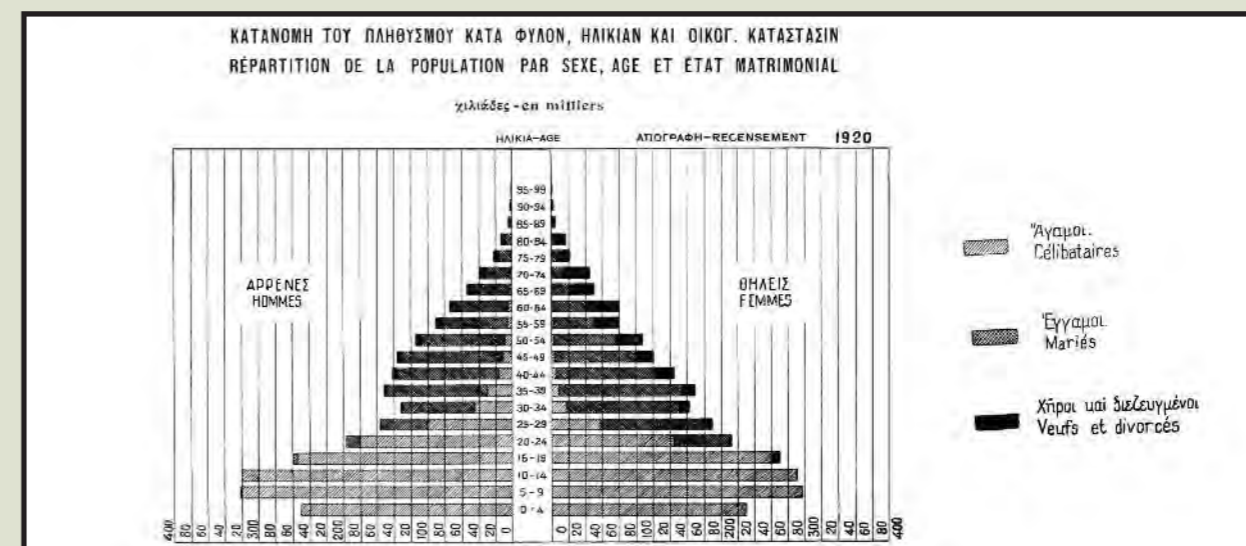
Β.Δ. 29.05.1920 (ΦΕΚ 119/02.06.1920)

Ιστορικό πλαίσιο

Μετά τον πόλεμο του 1897, οι δυσκολίες στη λειτουργία του Κράτους ήταν σημαντικές ενώ οι μεγάλες δαπάνες για την αναδιοργάνωση του στρατού έδειχναν να μην έχουν αντίκρισμα. Τον Αύγουστο του 1909, ο στρατός, υποκινούμενος από τη μυστική οργάνωση «Στρατιωτικός Σύνδεσμος», στασίασε στο Γουδί, με σειρά αιτημάτων, υποχρεώνοντας τον Πρωθυπουργό, Δημήτριο Ράλλη, σε παραίτηση. Λόγω της απουσίας σαφών πολιτικών στόχων στις τάξεις του Συνδέσμου, η φθορά του ήταν γρήγορη και η επιδείνωση της λειτουργίας του Κράτους έγινε εντονότερη. Τότε, κάλεσε στην Αθήνα, από την Κρήτη, τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ντόπιο πολιτικό ηγέτη που στην πρόσφατη αρθρογραφία του είχε χαιρετίσει το κίνημα στο Γουδί και που στο παρελθόν είχε συγκρουστεί με τον Ύπατο Αρμοστή της Κρήτης, Γεώργιο. Ο Βενιζέλος αποδέχτηκε την πρόσκληση και ήρθε στην Αθήνα, αρνήθηκε όμως την αρχηγία του Συνδέσμου και υπέδειξε τη συγκρότηση κυβέρνησης υπό τον Στέφανο Δραγούμη και τη σύγκληση Διπλής Αναθεωρητικής Βουλής. Η πρότασή του έγινε δεκτή και από τη Βουλή και από τον βασιλιά Γεώργιο Α'. Ο Δραγούμης δεν μπόρεσε να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή που προέκυψε από τις εκλογές της 8ης Αυγούστου 1910 και παραιτήθηκε. Ψήφο εμπιστοσύνης έλαβε ο Βενιζέλος που, παρά την απουσία του στο εξωτερικό, είχε εκλεγεί πρώτος βουλευτής Αττικοβοιωτίας. Αποφάσισε, όμως, να προκηρύξει και πάλι εκλογές για τις 28 Νοεμβρίου 1910 όπου, με την αποχή του μεγαλύτερου μέρους της αντιπολίτευσης, κέρδισε 307 από τις 362 βουλευτικές έδρες.

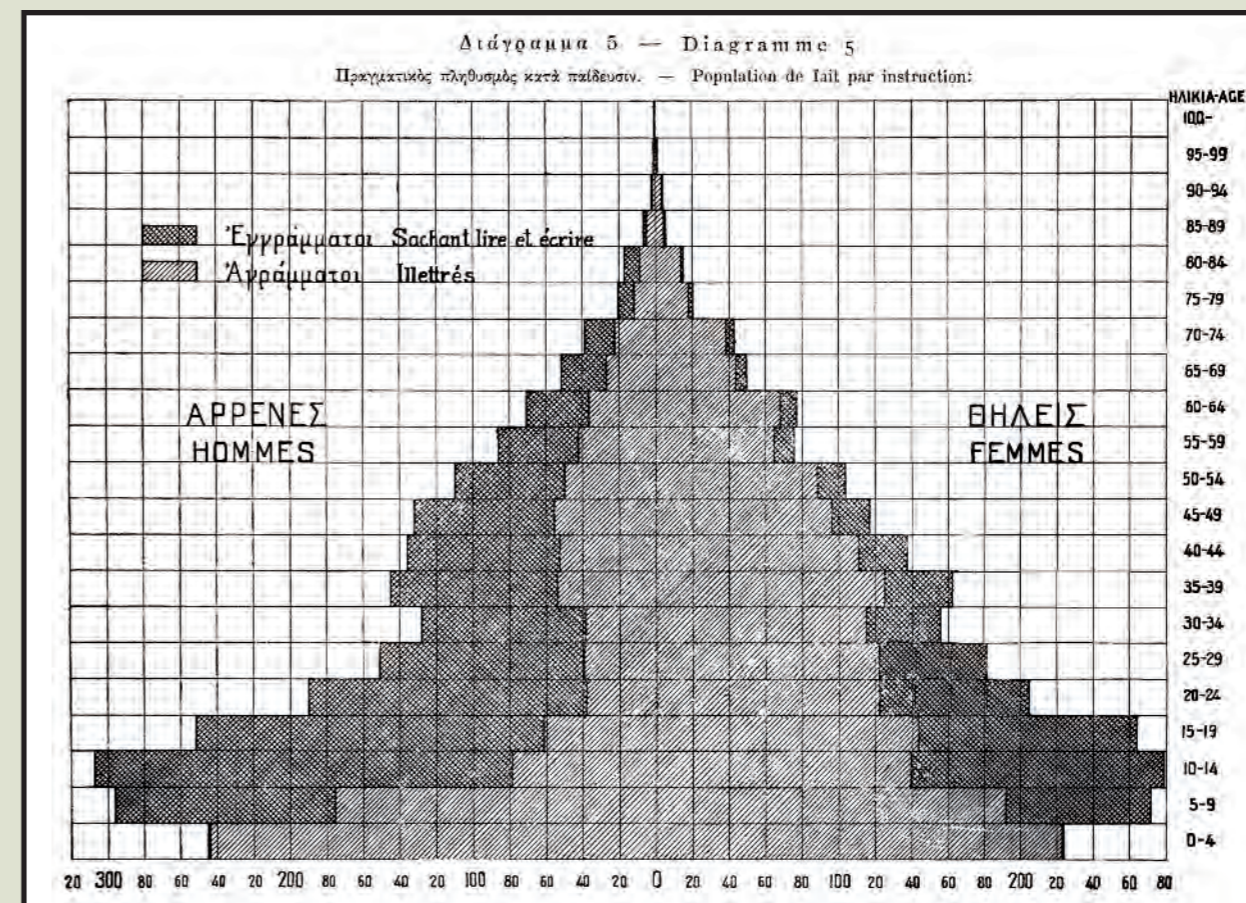
Στο μεταρρυθμιστικό έργο του Βενιζέλου συγκαταλέγεται και η αναθεώρηση του Συντάγματος το 1911. Οι σημαντικότερες αλλαγές του, σε σχέση με το Σύνταγμα του 1864, ήταν, μεταξύ άλλων, στο επίπεδο της προστασίας των ατομικών ελευθεριών (ενίσχυση της προστασίας της προσωπικής ασφάλειας, φορολογική ισότητα, δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι και του απαραβίαστου της κατοικίας). Ταυτόχρονα, αναβαθμίσθηκε ο ρόλος της Βουλής, ενισχύθηκαν οι εγγυήσεις της δικαστικής ανεξαρτησίας, ιδρύθηκε το Εκλογοδικείο, επανιδρύθηκε το Συμβούλιο της Επικρατείας και καθιερώθηκαν η υποχρεωτική και δωρεάν στοιχειώδης εκπαίδευση, η υποχρεωτική στρατιωτική θητεία και η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων.

Στις 29 Σεπτεμβρίου 1911, το Βασίλειο της Ιταλίας κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, διεκδικώντας εδάφη που ανήκαν στο βιλαέτι της Τριπολίτιδας (σημερινή Λιβύη). Σε μια κίνηση

ΕΙΚΟΝΑ 12.α

Διάγραμμα κατανομής πληθυσμού της Ελλάδας κατά φύλο, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής του 1920 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1928, σελ. νη')

ΕΙΚΟΝΑ 12.β

Διάγραμμα πραγματικού πληθυσμού κατά ηλικία, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης (διάκριση σε εγγράμματος και αγράμματος), σύμφωνα με τα στοιχεία της Απογραφής του 1920 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1928, σελ. ξδ')

Χάρτης της Ελλάδας, 1914 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

στρατιωτικού αντιπερισπασμού, τον Απρίλιο του 1912, τα ιταλικά στρατεύματα κατέλαβαν τα περισσότερα νησιά των Δωδεκανήσων. Για να εξασφαλίσουν μάλιστα την κυριαρχία τους στα νησιά, οι Ιταλοί υποσχέθηκαν στους κατοίκους ότι η κατάληψη θα ήταν προσωρινή.

Η ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Λιβυκό Πόλεμο του 1911 - 1912 ευνόησε τον εθνικισμό των βαλκανικών λαών που είδαν την ευκολία με την οποία ο ιταλικός στρατός νίκησε την άλλοτε ισχυρή Οθωμανική Αυτοκρατορία. Άμεση συνέπεια ήταν οι δύο Βαλκανικοί Πόλεμοι όπου τα τέσσερα βαλκανικά κράτη (Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία, Μαυροβούνιο) νίκησαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον πρώτο πόλεμο (Οκτώβριος 1912 - Μάιος 1913) και ένα από αυτά, η Βουλγαρία, ηττήθηκε από τους πρώην συμμάχους της στον δεύτερο πόλεμο (Ιούνιος 1913 - Ιούλιος 1913). Κατά τη διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού πολέμου, δολοφονήθηκε, στις 18 Μαρτίου 1913, στην πρόσφατα (26 και 27 Οκτωβρίου 1912) απελευθερωμένη Θεσσαλονίκη, ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄ και τον διαδέχθηκε ο πρωτότοκος γιος του, Κωνσταντίνος Α΄.

Μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, με τις Συνθήκες του Λονδίνου και του Βουκουρεστίου, το 1913, προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας, το μεγαλύτερο μέρος της Ηπείρου και η Κρήτη. Έναν χρόνο αργότερα, το 1914, με τη διαιτητική απόφαση των έξι Μεγάλων Δυνάμεων, παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα τα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου, εκτός από την Ίμβρο και την Τένεδο, ενώ ο ελληνικός στρατός κλήθηκε να εκκενώσει τα εδάφη της Βόρειας Ηπείρου, τα οποία είχε καταλάβει αμέσως μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων (21 Φεβρουαρίου 1913).

Στο διεθνές στερέωμα, ο αποικιακός ανταγωνισμός των ευρωπαϊκών χωρών, κυρίως ανάμεσα στις χώρες που είχαν αποικίες και προνόμια και στις χώρες που διεκδικούσαν ανάλογα μερίδια τα οποία ήταν αναγκαία για τη βιομηχανική τους ανάπτυξη, οξύνθηκε επικίνδυνα στις αρχές του 20ου αιώνα. Ο ανταγωνισμός αυτός είχε τη μορφή εδαφικών διεκδικήσεων, εξοπλισμών και πολύμορφης οικονομικής διείσδυσης από τις βιομηχανικές προς τις οικονομικά ασθενείς χώρες. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκαν συμμαχίες: οι Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστροουγγαρία) και η Οθωμανική Αυτοκρατορία από τη μία μεριά και οι χώρες τις Εγκάρδιας Συνεννόησης (*Entente Cordiale*), δηλαδή Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, από την άλλη. Η αφορμή για τη μετατροπή του οικονομικού / εξοπλιστικού αυτού ανταγωνισμού σε γενι-

κευμένη πολεμική σύρραξη (τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο) ήταν η δολοφονία στο Σαράγεβο, στις 28 Ιουνίου 1914, του διαδόχου της Αυστρίας Φραγκίσκου - Φερδινάνδου από έναν Σερβοβόσνιο σπουδαστή, που οδήγησε, έναν μήνα μετά, την Αυστροουγγαρία στην κήρυξη πολέμου κατά της Σερβίας προκαλώντας ντόμινο πολέμων μεταξύ των συμμάχων της μίας και της άλλης μεριάς.

Η Ελλάδα είχε δύο επιλογές: είτε να διατηρήσει τη «διαρκή ουδετερότητά» της, όπως επιθυμούσε ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Α΄, είτε να συμμετάσχει στον πόλεμο στο πλευρό των χωρών της *Entente*, όπως επιθυμούσε ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος. Η διαφωνία μεταξύ πολιτικής ηγεσίας και παλατιού έμεινε στην ιστορία ως «Εθνικός Διχασμός» και οδήγησε, το καλοκαίρι του 1916, στον σχηματισμό δύο κυβερνήσεων. Μίας κυβέρνησης υπό τον βασιλιά Κωνσταντίνο Α΄ στην Αθήνα και της, αναγνωρισμένης από την *Entente*, κυβέρνησης της Εθνικής Αμύνης, με επικεφαλής τον Βενιζέλο, στη Θεσσαλονίκη, η οποία τον Νοέμβριο του 1916 κήρυξε τον πόλεμο στις Κεντρικές Δυνάμεις.

Τον Ιούνιο του 1917, υπό την πίεση του γαλλικού στρατού που είχε καταλάβει τον Πειραιά, ο Κωνσταντίνος απομακρύνθηκε από τον θρόνο, αφήνοντας στη θέση του τον δευτερότοκο γιο του, Αλέξανδρο Α΄. Ο Βενιζέλος επέστρεψε στην Αθήνα, σχημάτισε κυβέρνηση και κήρυξε τον πόλεμο στις Κεντρικές Δυνάμεις.

Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη νίκη των χωρών της *Entente*, εκχωρήθηκαν στην Ελλάδα η Δυτική Θράκη (Συνθήκη του Νεϊγύ, 1919) και η Ανατολική Θράκη (μέχρι την Τσατάλτζα), τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος, μαζί με τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου (Συνθήκη των Σεβρών, 1920). Η περιοχή της Σμύρνης έμενε υπό την κυριαρχία του Σουλτάνου αλλά θα διοικούταν από Έλληνα Αρμοστή και θα μπορούσε να προσαρτηθεί στην Ελλάδα μετά από 5 χρόνια με δημοψήφισμα.

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της υπογραφής της Συνθήκης των Σεβρών και, κατόπιν συνεχών αιτημάτων της αντιπολίτευσης, ο Ελευθέριος Βενιζέλος διέλυσε τη Βουλή και προκήρυξε εκλογές. Οι εκλογές προκηρύχθηκαν για τις 25 Οκτωβρίου 1920, λίγες ημέρες πριν τη διεξαγωγή τους, όμως, πέθανε αιφνίδια ο βασιλιάς Αλέξανδρος Α΄. Τελικά διεξήχθησαν την 1η Νοεμβρίου με ήττα του Βενιζέλου και νικήτρια παράταξη την Ηνωμένη Αντιπολίτευση, με επικεφαλής τον

Δημήτριο Γούναρη. Η κυβέρνηση που σχηματίστηκε, με πρωθυπουργό τον Δημήτριο Ράλλη, διενήργησε δημοψήφισμα, με το οποίο επανήλθε ως βασιλιάς ο Κωνσταντίνος Α΄.

Επίσημες στατιστικές

Με τον Ν. 3724/1910, συστάθηκε το Υπουργείο Γεωργίας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, στο οποίο δημιουργήθηκε Τμήμα Στατιστικής¹⁸, με αντικείμενο, εκτός από τη διενέργεια διάφορων στατιστικών ερευνών, την έκδοση ετήσιου στατιστικού δημοσιεύματος. Το 1911, το Υπουργείο αυτό μετονομάστηκε σε Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (Ν. 3793/1911), ενώ με Β.Δ. που δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 244/30.08.1911) καθορίστηκε ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας της υπηρεσίας στατιστικής. Τέλος, με τον Ν. 4170/1913, το Τμήμα Στατιστικής αναβαθμίστηκε σε Διεύθυνση Στατιστικής¹⁹ με έργο της τη συλλογή, τον έλεγχο, την επεξεργασία και τη δημοσίευση όλων των εθνικών στατιστικών.

Με τον Ν. 490/1914 (ΦΕΚ 386/Α΄/15.12.1914), καθιερώθηκε η διενέργεια απογραφών ανά πενταετία (στα έτη που λήγουν σε 0 και 5), αρχίζοντας από το 1915. Με τον ίδιο νόμο, ορίστηκε ως υποχρεωτική και άμισθη η υπηρεσία των απογραφών, η αδικαιολόγητη άρνηση της οποίας επέφερε πρόστιμο ή δεκαπενθήμερη κράτηση.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Για την Απογραφή του 1920 η Χώρα διαιρέθηκε σε απογραφικά τμήματα και απογραφικούς τομείς. Σε κάθε απογραφικό τμήμα, που περιλάμβανε 20 - 30 οικογένειες ή 100 - 150 άτομα, ορίστηκαν δύο απογραφείς. Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκαν τα ατομικά και οικογενειακά δελτία, καθώς και οι καταστάσεις τμήματος (που χρησίμευαν στους απογραφείς για την εξακρίβωση του αριθμού των οικογενειών και των ατόμων που διέμεναν σε κάθε κατοικία και των οποίων η προκαταρκτική συμπλήρωση προηγήθηκε από τη διανομή των ατομικών και οικογενειακών δελτίων). Στις 18 Δεκεμβρίου τα δελτία παραδόθηκαν σε κάθε οικογένεια από τους απογραφείς, οι οποίοι τα παρέλαβαν συμπληρωμένα την επόμενη ημέρα. Διενήργησαν έλεγχο των δελτίων και προέβησαν σε διορθώσεις των ατελών ή ασαφών απαντήσεων, καθώς και σε εξολοκλήρου συμπλήρωση των ερωτημάτων που δεν είχαν απαντηθεί.

Όλο το απογραφικό υλικό συγκεντρώθηκε από τις κοινοτικές και δημοτικές απογραφικές επιτροπές και στάλθηκε στη Διεύθυνση Στατιστικής. Εκεί διενεργήθηκε ο έλεγχος του απογραφικού υλικού, έγινε μηχανογραφική επεξεργασία των αποτελεσμάτων και καταρτίστηκαν οι απογραφικοί πίνακες.

Καινοτομίες

Χρησιμοποιήθηκαν παράλληλα το ατομικό και το οικογενειακό δελτίο, καθώς και η κατάσταση απογραφικού τμήματος. Στο οικογενειακό δελτίο περιλαμβάνονταν ερωτήματα σχετικά με την κατ' οίκον βιοτεχνική ή βιομηχανική παραγωγή ως συμπλήρωμα της Απογραφής Βιοτεχνίας και Βιομηχανίας, που διεξήχθη παράλληλα με την Απογραφή Πληθυσμού. Τέλος, για πρώτη φορά έγινε μηχανογραφική επεξεργασία των αποτελεσμάτων.

Παραλειπόμενα

Η 19η Δεκεμβρίου (ημέρα της Απογραφής) ήταν η ημερομηνία διεξαγωγής της με το παλιό ημερολόγιο, ενώ με το νέο ημερολόγιο η ημερομηνία ήταν η 1η Ιανουαρίου 1921. Η ημερομηνία αυτή επιλέχθηκε ώστε να διευκολυνθούν οι διεθνείς συγκρίσεις και η παρακολούθηση της αυξομειώσης του πληθυσμού, σύμφωνα με τις πηγές της εποχής.

Η διενέργεια της Απογραφής συνάντησε πολλές δυσχέρειες τόσο στο στάδιο της προετοιμασίας της όσο και στο στάδιο της εκτέλεσης.

- Τα μηχανικά μέσα του Εθνικού Τυπογραφείου δεν ήταν αρκετά για την πλήρη και έγκαιρη εκτύπωση των εντύπων της Απογραφής, γεγονός που οδήγησε στην προσφυγή, με μειοδοτική δημοπρασία, σε ιδιωτικό τυπογραφείο, αλλά και βιβλιοδετείο για την κοπή και συσκευασία τους.

- Υπήρχαν δυσκολίες στη σύσταση απογραφικών επιτροπών σε κοινότητες όπου οι εγγράμματοι ήταν λίγοι ή υπερτερούσαν οι αλλόγλωσσοι, με αποτέλεσμα να μην αποσταλεί στην Κεντρική Υπηρεσία ο πίνακας του υπολογιζόμενου πληθυσμού με βάση τον οποίο αποστέλλονταν σε κάθε κοινότητα τα απογραφικά δελτία.

ΕΙΚΟΝΑ 12.γ

Απόσπασμα πρωτοσέλιδου της πρωινής εφημερίδας της Θεσσαλονίκης «Μακεδονία» (30 Ιουλίου 1920) (Πηγή: Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Εφημερίδων και Περιοδικού Τύπου)

ΕΙΚΟΝΑ 12.5

Απόσπασμα ατομικού απογραφικού δελτίου που χρησιμοποιήθηκε στην Απογραφή του 1920 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1928, σελ. XXXVII)

Δελτίον αριθ. 1

Δήμος ή Κοινότης Πόλις ή χωρίον ή ταποθεσία

Δελτίον δι' έν άτομον

Νά συμπληρωθῆ ἡ χωριστὸν δελτίον δι' έν ἑκάστον πρόσωπον τὸ ὅποιον κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Δεκεμβρίου 1920 εὐρέθη ἐντὸς ἐκείτης κατοικίας (καὶ δι' αὐτὰ ἀκόμη τὰ βρέφη).

*Ἐάν ἀρνήθῃς ἢ δώσης ψεῦδεις πληροφορίες τιμωρεῖσαι διὰ προστίμου μέχρι 200 δραχ. κατὰ τὸν Νόμον 36 περὶ Στατιστικῆς.

Πρὶν συμπληρώσης τὸ δελτίον ν' ἀναγνώσῃς μετὰ προσοχῆς τὰς ἐπισθεν ὁδηγίας.

1. Ὄνομα ἐπώνυμον καὶ φύλον	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον (Γράψε καθαρά ὀλόκληρον τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμόν σου)	*Ἄρσεν ἢ θῆλυ (Ν' ἀπαντήσῃς καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο)
2. Ἡλικία καὶ τόπος γεννήσεως	Πόσον ἐτῶν εἶσαι ; Διὰ τὰ κάτω τοῦ ἐνὸς ἐτους Μῆνες ἢ ἡμέραι	Εἰς ποῖον δῆμον ἢ κοινότητα τοῦ Κράτους ἐγεννήθης ;
3. Ὑπηκοῦτης καὶ Δημ.τικότης	Εἶσαι Ἑλλην ὑπήκοος { ἐκ γενετῆς ; (ναὶ ἢ ὄχι) ἢ ἐκ πολιτογραφήσεως ; (ναὶ ἢ ὄχι) ἢ λόγῳ τῆς προσοχῆς τῶν Νέων Ἐπαρχιῶν ; (ναὶ ἢ ὄχι)	Εἰς ποῖον δῆμον ἢ Κοινότητα τοῦ Κράτους εἶσαι δημότης ;
4. Οἰκογενειακὴ κατάστασις	Γράψε ἂν εἶσαι ἄγαμος, ἔγγαμος, χῆρος ἢ χωρισμένος νομίμως *Ἄν εἶσαι ἔγγαμος, ποῖον ἐτος ἑπανδρεύθης ; { διὰ πρώτην φορὰν » δευτέραν » » τρίτην »	Πόσα τέκνα ἀπέκτησας ἐν βίῳ ἐκ τούτων πόσα ζοῦν ἀκόμη (Ν' ἀναφέρῃς μόνον ὅσα ἐγεννήθησαν ζῶντα)
5. Παίδευσις	Εἰσεύρεται νὰ διαβάτῃς καὶ νὰ γράφῃς ; (ναὶ ἢ ὄχι)	
6. Θρησκεία	Ποῖον εἶνε τὸ θρησκειακόν σου *Ἄν εἶσαι Χριστιανὸς νὰ γράψῃς καὶ τὸ ὄνομα εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκεις, δηλ. ἂν εἶσαι οὐρθόδοξος, οὐχισματικὸς, καθολικὸς ἢ διαμαρτυρούμενος	
7. Γλῶσσαι	Ποία εἶνε ἡ μητρικὴ σου γλῶσσα, δηλ. ποία εἶνε ἡ γλῶσσα τὴν ὅποιαν ἐμαθεῖς ἀπὸ μικρὸς καὶ τὴν ὅποιαν ὁμιλεῖς εἰς τὴν οἰκίαν σου *Ἐάν μητρικὴ σου γλῶσσα δὲν εἶνε ἡ Ἑλληνικὴ, γράψῃς καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ; (ναὶ ἢ ὄχι)	
8. Ἐπάγγελμα	(Πρὶν ἀπαντήσῃς εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο νὰ διαβάσῃς προσεκτικὰ τὰς ἐπισθεν ὁδηγίας διὰ τὰ ἐπαγγέλματα) α) Ποῖον εἶνε τὸ κύριον ἐπάγγελμά σου ;	
	β) Ἐξασκεῖς ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλο ἐπάγγελμα καὶ ποῖον ;	
	(*Ἐάν δὲν ἔχῃς ἐπάγγελμα (διότι εἶσαι π. χ. εἰσαδηματοῦχος, συνταξιούχος, σπουδαστής, κματούμενος ἐν φυλικῇ κλπ., ἀσχολοῦσαι εἰς τὰ οἰκιακά κλπ.) νὰ γράψῃς ἄνευ ἐπαγγέλματος καὶ νὰ μὴ ἀπαντήσῃς εἰς τὰς κατωτέρω ἐρωτήσεις).	

• Η τηλεφωνική και ταχυδρομική σύνδεση της Χώρας ήταν ατελής, όπως και οι συγκοινωνίες, θαλάσσιες και χερσαίες, γεγονός που δε βοηθούσε στην ταχεία μεταφορά των δελτίων και των διάφορων εγκυκλίων στις απομακρυσμένες κοινότητες.

• Η επιλογή της εποχής για τη διενέργεια της Απογραφής αποδείχτηκε ατυχής. Πλημμύρες ποταμών και χιονοπτώσεις επέβαλαν σε λίγες κοινότητες τη διενέργειά της μία εβδομάδα αργότερα. Η μετακίνηση βοσκών σε πεδιάδες και το μάζεμα της ελιάς, που εκείνη τη χρονιά, είχε μεγάλη παραγωγή, εκτός από τις δυσκολίες καταγραφής όσων μετακινούνταν, προκάλεσε αλλοίωση του πληθυσμού σε ορισμένες κοινότητες.

• Δεν ήταν εύκολο να βρεθούν κατάλληλοι απογραφείς λόγω της εμπόλεμης κατάστασης της Χώρας, της πενήμερης άμισθης απασχόλησης των απογραφέντων και του αλλόγλωσσου πληθυσμού σε ορισμένες κοινότητες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, να μην υπάρχουν παντού δύο απογραφείς ανά απογραφικό τμήμα και να χρησιμοποιηθούν ως απογραφείς οι μαθητές των μεγάλων τάξεων των γυμνασίων και των εμπορικών σχολών, καθώς και μορφωμένοι στρατιώτες.

• Η διαδικασία της συμπλήρωσης της κατάστασης τμήματος, όπου ζητούνταν πληροφορίες για τον αριθμό των ατόμων κάθε οικογένειας, καθώς και των οικιών που αυτή κατείχε, συνέπεσε με τις φήμες για επίταξη σπιτιών με σκοπό την εγκατάσταση προσφύγων από τη Ρωσία και είχε ως αποτέλεσμα την ελλιπή συμπλήρωση των καταστάσεων αυτών, με συνέπειες στην ποιότητα των στοιχείων που συλλέχθηκαν για τις οικοδομές και τα κτίρια.

Μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, διενεργήθηκε, με εγκύκλιο διαταγή (2089/27/29.08.1913) προς τους διοικητικούς επιτρόπους των περιοχών που περιήλθαν στην Ελλάδα, Απογραφή των κατοίκων κάθε πόλης και χωριού με διάκριση κατά φύλο. Η Απογραφή διενεργήθηκε κυρίως από τον ελληνικό στρατό. Οι πίνακες που προέκυψαν από αυτή δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 28.03.1915²⁰, μαζί με τους πίνακες του πληθυσμού της Κρήτης, οι οποίοι προέκυψαν από την Απογραφή της 5ης Ιουνίου 1911. Οι ίδιοι πίνακες δημοσιεύθηκαν και σε βιβλίο το 1915, με τίτλο «Απαρίθμησης των κατοίκων των νέων επαρχιών της Ελλάδος, του έτους 1913».

Ο πληθυσμός της Χώρας κατά την Απογραφή του 1920, όπως κυρώθηκε με το Β.Δ.²¹ της 31.08.1921, σύμφωνα με τις Συνθήκες Βουκουρεστίου και Σεβρών ήταν 5.536.375. Μετά όμως από την οριστική διαρρύθμιση των συνόρων με την Αλβανία, που είχε ως αποτέλεσμα να αφαιρεθούν ορισμένα χωριά από την κυριότητα της Ελλάδας, διαμορφώθηκε σε 5.531.474. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, το 1923, ο πληθυσμός της Απογραφής 1920 προσαρμόστηκε στα νέα εδαφικά δεδομένα και διαμορφώθηκε ως εξής: 5.021.790 και 5.016.889 (μετά τη διαρρύθμιση των συνόρων με την Αλβανία).

Δημοσίευση αποτελεσμάτων

Εκτός από τα υπόλοιπα δημοσιεύματα, για πρώτη φορά εκδόθηκε το «Λεξικό δήμων, κοινοτήτων και συνοικισμών της Ελλάδος επί τη βάσει της Απογραφής του Πληθυσμού του έτους 1920».

Απογραφή 1928

Πληθυσμός 6.204.684

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 3.076.235

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 3.128.449

Πληθυσμός 6.131.346

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 392.781

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 241.344

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 198.771

ΠΑΤΡΕΩΝ 66.809

ΚΑΒΑΛΑΣ 50.937

Ημερομηνία διεξαγωγής

15/16 Μαΐου 1928

Νομικό πλαίσιο

Ν. 3445/24.01.1928 (ΦΕΚ 7/26.01.1928),
Διάταγμα της 10.02.1928 (ΦΕΚ 17/13.02.1928),
Διάταγμα της 14.02.1928 (ΦΕΚ 21/20.02.1928)

Ιστορικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τη Συνθήκη των Σεβρών, η διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης παραχωρήθηκε για πέντε (5) χρόνια στην Ελλάδα. Ο ελληνικός στρατός, που είχε ήδη αποβιβασθεί στη Σμύρνη από τον Μάιο του 1919 για την τήρηση της τάξης και την προστασία των μειονοτικών πληθυσμών, άρχισε την προέλασή του στην ενδοχώρα της Μικράς Ασίας. Την άνοιξη του 1921, ο ελληνικός στρατός αποφάσισε να προελάσει προς την Άγκυρα και κατέλαβε καίρια στρατηγικά σημεία (Εσκή-Σεχίρ και Αφιόν-Καραχισάρ), χωρίς όμως να καταφέρει να εξαλείψει την τουρκική απειλή. Η προέλαση του ελληνικού στρατού τερματίστηκε με τη μάχη στον ποταμό Σαγγάριο τον Αύγουστο του 1921. Ακολούθησε στασιμότητα για περίπου έναν χρόνο, η οποία έφθειρε το ηθικό του στρατεύματος. Στις αρχές του 1922 οι οικονομικοί πόροι της Ελλάδας είχαν εξαντληθεί από τη συνεχιζόμενη μικρασιατική εκστρατεία. Την ίδια περίοδο, οι Τούρκοι, υπό τον Μουσταφά Κεμάλ, μετά από μια σειρά διπλωματικών επαφών με Σοβιετική Ένωση, Ιταλία και Γαλλία, που με αφορμή την επιστροφή του βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄ απομόνωσαν την Ελλάδα, είχαν την πρωτοβουλία των στρατιωτικών κινήσεων.

Τον Μάρτιο του 1922, ο Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης, υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης του Δημητρίου Γούναρη, μιλώντας από το βήμα της Βουλής έβγαλε από το πορτοφόλι του ένα χαρτονόμισμα και το έκοψε με ένα ψαλίδι στα δύο. Περιέγραψε έτσι παραστατικά ένα είδος εσωτερικού αναγκαστικού δανεισμού, με το πρωτότυπο μέτρο της διχοτόμησης του νομίσματος με το οποίο το νόμισμα διατηρούσε το 50% της αξίας του ενώ το υπόλοιπο αποτελούσε μια ομολογία του Ελληνικού Κράτους.

Τον Αύγουστο του 1922, το μέτωπο της Μικράς Ασίας κατέρρευσε και ακολούθησε η άτακτη υποχώρηση του ελληνικού στρατού και η καταστροφή της Σμύρνης. Για την κατάπαυση των εχθροπραξιών την πρωτοβουλία πήραν οι Άγγλοι με την υπογραφή, τον Σεπτέμβριο του 1922, της ανακωχής των Μουδανιών. Με την ανακωχή αυτή, έγινε αποδεκτή η αποχώρηση του ελληνικού στρατού από τη Μικρά Ασία αλλά και από την Ανατολική Θράκη.

Στις 11/24 Σεπτεμβρίου 1922, μερίδα αξιωματικών του ελληνικού στρατού, με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Νικόλαο Πλαστήρα, απαίτησε την άμεση παραίτηση του βασιλιά, την ενίσχυση του θρακικού μετώπου, τη διάλυση της φιλομοναρχικής Βουλής και την προκήρυξη εκλογών. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Α΄ παρατήθηκε υπέρ του

Χάρτης της Ελλάδας, 1919 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

γιου του, Γεωργίου Β΄, και εγκατέλειψε και πάλι την Ελλάδα. Τον Νοέμβριο του 1922, η Ελλάδα, σύμφωνα με την ανακωχή των Μουδωνίων, παρέδωσε τη διοίκηση της Ανατολικής Θράκης. Ακολούθησε η «Δίκη των έξι» με την οποία καταδικάστηκαν σε θάνατο έξι ηγετικά στελέχη των κυβερνήσεων της περιόδου και του στρατού ως «υπαίτιοι της εθνικής καταστροφής».

Τον Ιούλιο του 1923, υπογράφηκε στη Λωζάννη της Ελβετίας η ομώνυμη Συνθήκη που ήταν και το επίσημο τέλος της Συνθήκης των Σεβρών. Την Ελλάδα εκπροσώπησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος ενώ τα κύρια θέματά της ήταν ξένα για την Ελλάδα. Με τη Συνθήκη αυτή, μεταξύ άλλων, αποφασίστηκε: η οριστική απόδοση στην Τουρκία της Ανατολικής Θράκης, της Ίμβρου, της Τενέδου και των Στενών του Βοσπόρου (που ήταν σε καθεστώς διεθνούς ελέγχου), η παραχώρηση των Δωδεκανήσων στην Ιταλία και η οριστική παραχώρηση της Κύπρου στην Αγγλία. Ένα σημαντικό σημείο διαφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ήταν η καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων από την Ελλάδα. Η Ελλάδα δήλωνε αδυναμία και τελικά η Τουρκία δέχθηκε, αντί για χρηματική αποζημίωση, να της αποδοθεί το τρίγωνο του Κάραγατς (Παλιάς Ορεστιάδας) δυτικά του ποταμού Έβρου στη Θράκη. Σε χωριστή ελληνοτουρκική σύμβαση διευθετήθηκε το ζήτημα της ανταλλαγής πληθυσμών, με εξαίρεση των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, καθώς και των μουσουλμάνων της Δυτικής Θράκης.

Στις 22 Οκτωβρίου 1923, μετά από αποτυχημένο στρατιωτικό κίνημα, ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄, ο οποίος κατηγορήθηκε για ανάμειξη, υποχρεώθηκε να αποχωρήσει από την Ελλάδα. Το δημοψήφισμα που ακολούθησε, τον Απρίλιο του 1924, ανακήρυξε τη Χώρα αβασίλευτη Δημοκρατία με πρώτο Πρόεδρο τον Παύλο Κουντουριώτη.

Τον Ιούνιο του 1925, ο Θεόδωρος Πάγκαλος, σχημάτισε πραξικοπηματικά κυβέρνηση η οποία μετατράπηκε σύντομα σε δικτατορία. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, το μεθοριακό επεισόδιο του Πετριτσίου, παρότι ξεκίνησε από μια ένοπλη συμπλοκή κατόπιν φιλονικίας μεταξύ στρατιωτών συνοριακών φυλακίων της Ελλάδας και της Βουλγαρίας, κατέληξε, από αδέξιους χειρισμούς του ίδιου του δικτάτορα, σε εισβολή του ελληνικού στρατού στο βουλγαρικό έδαφος, στην κωμόπολη Πετρίτσι. Συνέπεια της εισβολής αυτής ήταν η καταδίκη της Ελλάδας από την Κοινωνία των Εθνών και η καταβολή αποζημίωσης. Ο Πάγκαλος, που παρέμεινε στην εξουσία αρχικά ως πρωθυπουργός και στη συνέχεια ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ανετράπη το 1926.

Μετά την ψήφιση του Συντάγματος του 1925, έργο της επιτροπής του Αλέξανδρου Παπαναστασίου, που αποδείχθηκε θνησιγενές, και των δικτατοριών Πάγκαλου και Κονδύλη, το 1925 και 1926, αντιστοίχως, η αβασίλευτη δημοκρατία καθιερώθηκε τελικώς με το Σύνταγμα του 1927. Με τις εκλογές της 19ης Αυγούστου 1928, επανήλθε στην πρωθυπουργία ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

Επίσημες στατιστικές

Με το Ν.Δ. της 31ης Μαρτίου 1925 «Περί οργανώσεως Γ.Σ.Υ.Ε.», (ΦΕΚ 82/31.03.1925) ιδρύθηκε ως αυτοτελής Αρχή, αντί των διασκορπισμένων σε διάφορα Υπουργεία στατιστικών υπηρεσιών, η Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Η Υπηρεσία εντάχθηκε στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και συγκέντρωσε όλες τις κρατικές στατιστικές, ώστε να επιτευχθεί η προώθηση και αποτελεσματικότερη απόδοση του στατιστικού έργου, η ομοιομορφία στη μεθοδολογία και η εξειδίκευση του προσωπικού, η αποφυγή της εκτέλεσης των ίδιων στατιστικών εργασιών από διαφορετικές δημόσιες υπηρεσίες και η εξοικονόμηση δαπανών. Η νεοοργανωθείσα Υπηρεσία διενήργησε, εκτός από την Απογραφή Πληθυσμού του 1928, τις γεωργικές απογραφές των ετών 1929 και 1939, την απογραφή των καταστημάτων των βιομηχανικών και βιοτεχνικών επιχειρήσεων του 1930 και την ταυτόχρονη απογραφή των υπαλλήλων και εργατών των επιχειρήσεων αυτών, η οποία χρησίμευσε κατά την ίδρυση την ίδια χρονική περίοδο του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Δημοσίευσε ετήσιες στατιστικές που αφορούσαν στη φυσική κίνηση πληθυσμού, στις αιτίες θανάτων, στη γεωργία, κτηνοτροφία και αλιεία, στην κίνηση των αξιών στο Χρηματιστήριο Αθηνών, στη ναυτιλιακή κίνηση κ.λπ. Εξέδιδε, επίσης, μηνιαία δημοσιεύματα για το εμπόριο της Ελλάδας με τις ξένες χώρες, το Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο και τη Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Για τη διεξαγωγή της Απογραφής συστάθηκαν νομαρχιακές, δημοτικές και κοινοτικές απογραφικές επιτροπές που ήταν υπεύθυνες για τον καθορισμό απογραφικών τομέων και τμημάτων, τον διορισμό των τομεαρχών και των απογραφέων, καθώς και την προμήθειά τους με το απογραφικό υλικό. Τέλος, έπρεπε να αποστείλουν το απογραφικό υλικό για έλεγχο στη Γενική Στατιστική Υπηρεσία.

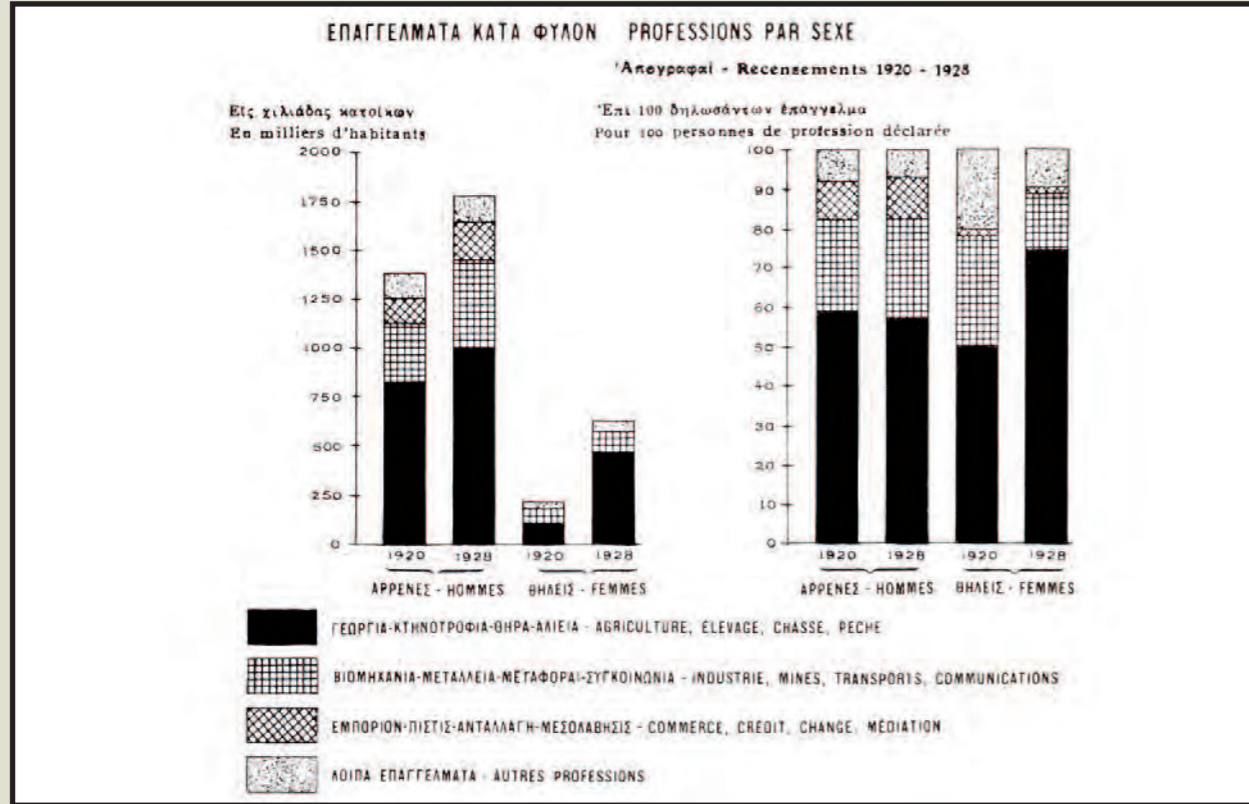

ΕΙΚΟΝΑ 13.α

Απόσπασμα του πρώτου αεροφωτοτοπογραφικού χάρτη Αθηνών, για τις ανάγκες της Απογραφής Πληθυσμού του 1928 (Πηγή: Κωτσάκης, 2005)

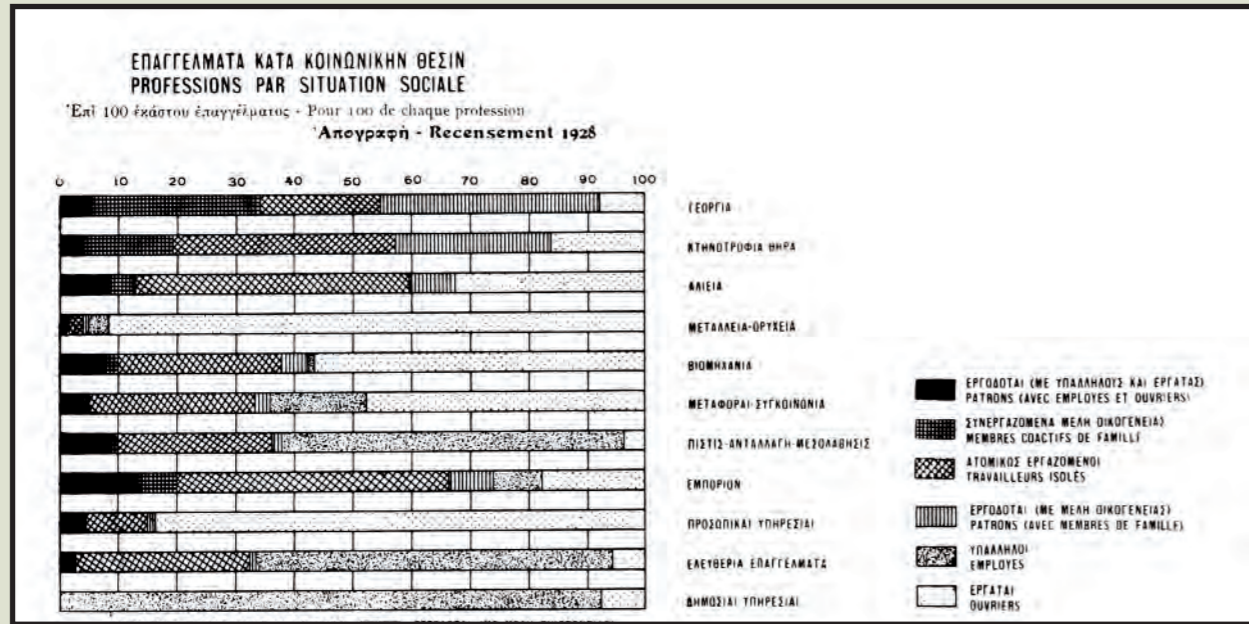
ΕΙΚΟΝΑ 13.6

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας των απασχολούμενων, κατά φύλο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των Απογραφών 1920 και 1928 (Πηγή: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1931)

ΕΙΚΟΝΑ 13.γ

Παραγωγικός πληθυσμός της Ελλάδας κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και κοινωνική θέση των απασχολούμενων, σύμφωνα με την Απογραφή του 1928 (Πηγή: Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1931)

Η Απογραφή διενεργήθηκε με ατομικό απογραφικό δελτίο, το οποίο διένειμαν (μέχρι και το βράδυ της 15ης Μαΐου) οι απογραφείς τόσο στις οικογένειες όσο και στα συλλογικά καταλύματα. Η συλλογή των συμπληρωμένων δελτίων από τους απογραφείς ξεκίνησε το πρωί της 16ης Μαΐου. Μετά τον έλεγχο και τις απαραίτητες διορθώσεις, το υλικό παραδόθηκε στους τομεάρχες.

Ο λογικός έλεγχος και ο έλεγχος πληρότητας των δελτίων διενεργήθηκε από τις κατά τόπους απογραφικές επιτροπές. Στη συνέχεια, το υλικό απεστάλη στην Κεντρική Υπηρεσία για επεξεργασία και πινακοποίηση.

Καινοτομίες

Με το άρθρο 1 του εκτελεστικού διατάγματος της Απογραφής, ορίστηκε ότι ο νόμιμος πληθυσμός περιλαμβάνει μόνο τους παρόντες στη Χώρα δημότες, οπότε δεν έγινε απογραφή των Ελλήνων του εξωτερικού.

Παραλειπόμενα

Μετά τη μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή πληθυσμών, διενεργήθηκε, το πρώτο δεκαήμερο του Απριλίου του 1923, με συνεργασία των Υπουργείων Εσωτερικών, Εθνικής Οικονομίας και Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως, Απογραφή των προσφύγων που ήρθαν στη Χώρα από τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη. Η Απογραφή ήταν προαιρετική, επομένως δεν απογράφηκε το σύνολο των προσφύγων. Τα αποτελέσματά της (αριθμός απογραφόμενων προσφύγων κατά διοικητικές περιφέρειες και οικισμούς με διάκριση κατά φύλο) δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της 22ας Οκτωβρίου 1923. Το σύνολο των προσφύγων που απογράφηκαν ήταν 786.431, οι άρρενες ήταν 351.313 και οι θήλειες 435.118. Ο μεγαλύτερος αριθμός προσφύγων απογράφηκε στη Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης (162.418) και στο γεωγραφικό διαμέρισμα Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας (158.076).

Ένα σοβαρό πρόβλημα ανέκυψε, το 1928, σχετικά με την απογραφή των μεγάλων πόλεων, κυρίως των Δήμων Αθηναίων, Πειραιώς και Θεσσαλονίκης, όπου η μεγάλη συγκέντρωση προσφύγων επέτεινε τις δυσκολίες κατανομής οικοδομικών τετραγώνων λόγω έλλειψης σχεδιαγραμμάτων ακριβείας. Προς επίλυση του προβλήματος αυτού, με τη σύμπραξη της Τοπογραφικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Συγκοινωνίας, έγινε αεροτοπογραφική αποτύπωση, από αεροπλάνο με φωτο-

γράφιση, των κατοικημένων περιφερειών όλης της περιοχής Αθηνών και Πειραιώς, περιλαμβανομένων των προαστίων και των περικών. Με τη μέθοδο αυτή, έγινε εφικτό να παρασχεθούν στις υπηρεσίες των Δήμων τα σχέδια βάσει των οποίων καταρτίσθηκαν οι τοπογραφικοί τομείς και τα διαγράμματα των απογραφών. Λόγω έλλειψης χρόνου, δε μπόρεσε να γίνει το ίδιο για τη Θεσσαλονίκη. Οι χάρτες που παράχθηκαν με τη χρήση αεροφωτογραφιών κατέστησαν την Ελλάδα το πρώτο κράτος που χρησιμοποίησε τη μέθοδο της εναέριας φωτογραμμετρίας για τους σκοπούς της Απογραφής Πληθυσμού.

ΕΙΚΟΝΑ 13.6

Απόκομμα εφημερίδας του 1928. Περιλαμβάνεται φωτογραφικό στιγμιότυπο, στο οποίο απεικονίζεται «Ο Πρόεδρος της Κοινότητας Κερατέας κ. Κ. Ευαγγελίου εξηγών εις τους χωρικούς τα της απογραφής».

Απογραφή 1940

Πληθυσμός 7.344.860
(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 3.658.393

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 3.686.467

Πληθυσμός 7.285.674
(νόμιμος)

Πληθυσμός 7.347.002
(μόνιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 481.225

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 226.147

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 205.404

ΠΑΤΡΕΩΝ 79.570

ΝΙΚΑΙΑΣ 59.552

Ημερομηνία διεξαγωγής

16 Οκτωβρίου 1940

Νομικό πλαίσιο

A.N. 1972/07.09.1939 (ΦΕΚ 389/16.09.1939),

B.Δ. 25.06.1940 (ΦΕΚ 200/29.06.1940),

B.Δ. 28.06.1940 (ΦΕΚ 207/04.07.1940),

B.Δ. 09.07.1940 (ΦΕΚ 226/23.07.1940)

Ιστορικό πλαίσιο

Μετά τη νίκη του στις εκλογές του 1928, ο Ελευθέριος Βενιζέλος έθεσε σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα ανοικοδόμησης της Χώρας, το οποίο στόχευε στην οικονομική εξυγίανση, την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων και την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους. Παράλληλα έγιναν προσπάθειες για την αποκατάσταση των διεθνών σχέσεων της Ελλάδας με τις Μεγάλες Δυνάμεις και τις γειτονικές χώρες, τη σταθεροποίηση του νομισματος και την εκτέλεση μεγάλων έργων υποδομής.

Μετά το Κραχ του 1929 στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, η διεθνής παρατεταμένη ύφεση που ακολούθησε έπληξε το βασικό εξαγωγικό προϊόν της Χώρας, τον καπνό, ενώ η μεγάλη ανεργία στις ΗΠΑ μείωσε σημαντικά τα μεταναστευτικά εμβάσματα που εισέρρεαν στην ελληνική οικονομία από τους Έλληνες μετανάστες. Η δυσκολία δανεισμού οδήγησε τη Χώρα, το 1932, σε παύση πληρωμών, σε υποτίμηση της δραχμής και σε σκληρά οικονομικά μέτρα που είχαν ως συνέπεια την κοινωνική αναταραχή. Την οικονομική κρίση διαδέχτηκε η πολιτική ρευστότητα με αλληπάλληλες αλλαγές κυβερνήσεων και κινημάτων. Τον Μάρτιο του 1935, εκδηλώθηκε, αποτυχημένο, πολιτικοστρατιωτικό βενιζελικό κίνημα με συνέπεια την οριστική αποχώρηση του Βενιζέλου από την Ελλάδα μέχρι τον θάνατό του, το 1936.

Στις εκλογές του Ιουνίου του 1935, με την αποχή του κόμματος των «Φιλελευθέρων» του Βενιζέλου κέρδισε ο κυβερνητικός συνασπισμός Τσαλδάρη - Κονδύλη και προκηρύχθηκε δημοψήφισμα για το πολίτευμα της Χώρας για τις 3 Νοεμβρίου του 1935. Ο Γ. Κονδύλης και οι αρχηγοί των ενόπλων δυνάμεων, όμως, κατέλαβαν την εξουσία στις 10 Οκτωβρίου και κατήργησαν την αβασιλευτή Δημοκρατία. Το προκηρυχθέν δημοψήφισμα διεξήχθη («Νόθο Δημοψήφισμα») και αποφασίστηκε η παλινόρθωση της Βασιλείας και η επιστροφή του Γεωργίου Β'. Με την παραίτηση Κονδύλη προκηρύχθηκαν εκλογές (26.01.1936). Το αποτέλεσμα των εκλογών ήταν ισοψηφία για τους Φιλελεύθερους και το Λαϊκό Κόμμα και τα κόμματα αδυνατούσαν να σχηματίσουν κυβέρνηση. Ο βασιλιάς διόρισε πρωθυπουργό τον Ιω-

ΕΙΚΟΝΑ 14.α

Απόσπασμα πρωτοσέλιδου της εφημερίδας «Ακρόπολις» (15.10.1940). Στο κάτω μέρος του περιλαμβάνονται πληροφορίες για τη συμπλήρωση του ατομικού απογραφικού δελτίου της Απογραφής του 1940.

ΕΙΚΟΝΑ 14.β

Διαφημιστική καταχώριση από τη Διοίκηση Πρωτεύουσας για την Απογραφή της 16ης Οκτωβρίου 1940 στην εφημερίδα «Ακρόπολις» (15.10.1940, σελ.3)

άννη Μεταξά ο οποίος στις 4 Αυγούστου του 1936, με την έγκριση του Γεωργίου Β΄, διέλυσε τη Βουλή και εγκαθίδρυσε δικτατορία.

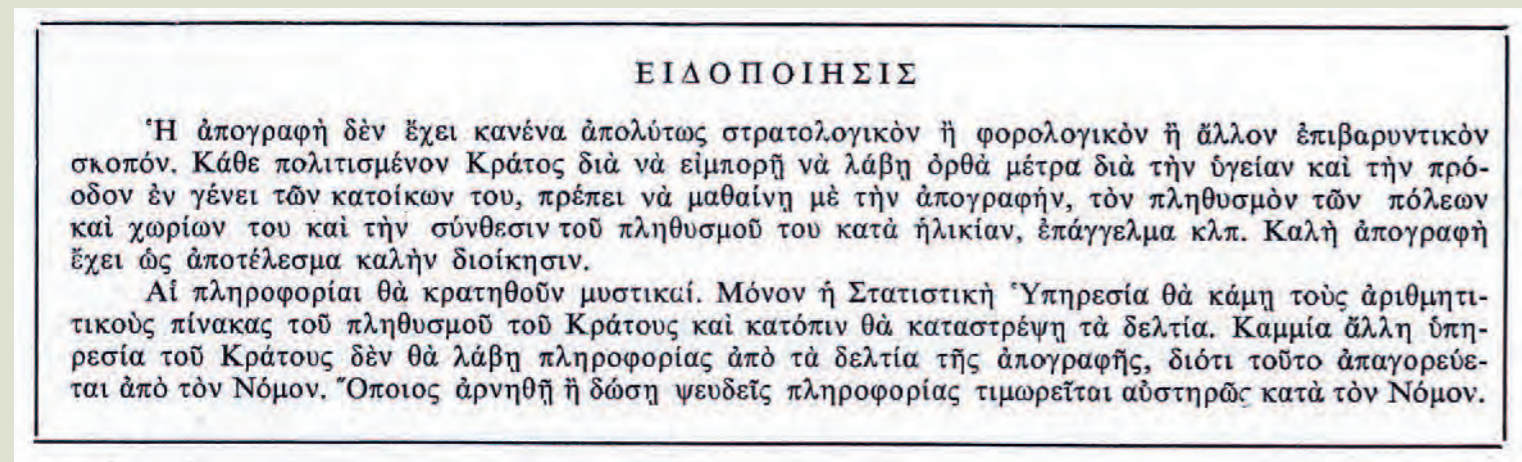
Τον Σεπτέμβριο του 1939, με την εισβολή της ναζιστικής Γερμανίας στην Πολωνία, άρχισε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Στις 28.10.1940, η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο μετά την απόρριψη του τελεσίγραφου της ιταλικής φασιστικής κυβέρνησης, με το οποίο ζητούσε να επιτραπεί στον ιταλικό στρατό να καταλάβει στρατηγικές θέσεις εντός του ελληνικού εδάφους.

Επίσημες στατιστικές

Καθιερώθηκε, με την ψήφιση του Α.Ν. 1972/07.09.1939 (ΦΕΚ 389/Α΄/16.09.1939), η διεξαγωγή των απογραφών ανά δεκαετία, και μάλιστα σε έτη που λήγουν σε μηδέν, με επιστημονικές προδιαγραφές. Με τον Νόμο αυτόν, καθοριζόταν, επίσης, ο σκοπός της απογραφής πληθυσμού, καθώς και το ότι αρμόδια για την κατάρτιση των απογραφικών δελτίων και λοιπών εντύπων της απογραφής πληθυσμού είναι η Γενική Στατιστική Υπηρεσία, η οποία έχει ακόμα την αρμοδιότητα της πλήρους επεξεργασίας του απογραφικού υλικού και της εμφάνισης όλων των στατιστικών δεδομένων που προκύπτουν.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η Απογραφή του 1940 διενεργήθηκε με χρήση ατομικού και οικογενειακού δελτίου, καθώς και ειδικού δελτίου για την απογραφή εμπορικών, βιομηχανικών και βιοτεχνικών καταστημάτων που έγινε ταυτόχρονα. Για την οργάνωση και την εκτέλεση της Απογραφής συστάθηκαν σε κάθε νομό, δήμο και κοινότητα Γραφεία Απογραφής και Επιτροπές Διαφώτισης. Τα Γραφεία αυτά, με την καθοδήγηση της Γενικής Στατιστικής Υπηρεσίας, φρόντισαν για τη συμπλήρωση της ονομασίας των οδών και των πλατειών, καθώς και για την αρίθμηση των κατοικιών και των καταστημάτων. Επίσης, οι Δήμαρχοι και οι Πρόεδροι των κοινοτήτων, με τη βοήθεια σχεδιαγραμμάτων που είχαν καταρτιστεί από τη Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού, καθόρισαν τους αυτοτελείς οικισμούς (πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά) της περιοχής τους. Οι οικισμοί αυτοί χωρίστηκαν σε απογραφικά τμήματα, στο καθένα από τα οποία συμπεριλήφθηκαν μέχρι 40 οικογένειες (200 άτομα). Σε περίπτωση που κάποιος δήμος ή κοινότητα περιλάμβανε περισσότερα από 20 απογραφικά τμήματα, αυτά συνενώθηκαν, ανά 20 τμήματα, σε απογραφικούς τομείς. Δύο ημέρες πριν την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής, οι απογραφείς παρέδωσαν σε κάθε νοικοκυριό τον ανάλογο αριθμό ατομικών και οικογενειακών δελτίων, καθώς και δελτίων οικοτεχνίας, και τους παρείχαν τις κατάλληλες οδηγίες για τη συμπλήρωσή τους.

ΕΙΚΟΝΑ 14.γ

Απόσπασμα της πρώτης σελίδας του απογραφικού δελτίου που χρησιμοποιήθηκε κατά την Απογραφή του 1940, όπου γίνεται αναφορά στο στατιστικό απόρρητο και τον σκοπό της συλλογής των στοιχείων των απογραφομένων, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (Πηγή: Χουλιάρáκης, τ.3/1945 - 1971, σελ. 370)

Η συλλογή των δελτίων έγινε τις δύο ημέρες μετά την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής από τους απογραφείς, οι οποίοι έκαναν έλεγχο των στοιχείων και, όπου χρειάστηκε, ζήτησαν διευκρινίσεις και προέβησαν σε συμπληρώσεις και διορθώσεις. Στη συνέχεια, κατάρτισαν πλήρη αντίγραφα των δελτίων των ατόμων άνω των 90 ετών, τα οποία είχαν ως παραλήπτη τους την αρμόδια επιτροπή απογραφής μακροβίων.

Το απογραφικό υλικό, μετά τον έλεγχο που διενήργησαν τα Γραφεία Απογραφής των δήμων ή κοινοτήτων και των νομαρχιών, συγκεντρώθηκε στη Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος για την επεξεργασία, την πινακοποίηση και τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων.

Λόγω των πολεμικών γεγονότων, η Γενική Στατιστική Υπηρεσία δεν προέβη σε πλήρη επεξεργασία των στοιχείων και έκδοση αναλυτικών αποτελεσμάτων. Από το πλήθος των στοιχείων που συλλέχθηκαν, δημοσιεύθηκε ο πραγματικός, μόνιμος και νόμιμος²² πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίες, δήμους και κοινότητες, καθώς και ο πραγματικός πληθυσμός κατά νομούς, επαρχίες, δήμους, κοινότητες, πόλεις και χωριά και, τέλος, ένα «Προσωρινό αλφαβητικό ευρετήριο, των συνοικισμών και λοιπών τόπων της Ελλάδος».

Καινοτομίες

Χορηγήθηκε για πρώτη φορά στους απογραφέντες βεβαιωτικό απογραφής.

Παραλειπόμενα

Στο πλαίσιο της Απογραφής, έγινε ειδική έρευνα για τους μακρόβιους (90 ετών και άνω), η οποία είχε διάρκεια 60 ημερών, διενεργήθηκε από ομάδα ιατρών, με σκοπό την εξακρίβωση του αριθμού τους και των συνθηκών διαβίωσής τους, με ειδικό απογραφικό δελτίο. Το δελτίο αυτό περιείχε ερωτήματα, όπως: πόσα χρόνια έζησε ο απογραφόμενος μακρόβιος ως έγγαμος, χήρος ή διαζευγμένος, σε ποια ηλικία απέκτησε το πρώτο παιδί και σε ποια το τελευταίο, το επάγγελμα του ιδίου και του πατέρα του, ο τόπος κατοικίας του, ο προσανατολισμός της κατοικίας του, οι ώρες και το μέρος όπου κοιμάται, πόσες ώρες περπατά τώρα και πόσες στη νεότητά του, η διατροφή του, αν καπνίζει ή καταναλώνει αλκοολούχα ποτά, το είδος του νερού που πίνει κ.λπ.

Με σκοπό τη διαφημιστική προώθηση του έργου της Απογραφής, οι αδελφοί Σκούρα ανέλαβαν την παραγωγή μιας ταινίας μυθοπλασίας με τίτλο «Ένα έργο πολιτισμού», σε σενάριο και σκηνοθεσία του Δημήτρη Ιωαννόπουλου. Η ταινία είχε 20λεπτη διάρκεια, θεωρείται η πρώτη ελληνική ταινία μικρού μήκους με σύγχρονο ήχο και προβαλλόταν στον κινηματογράφο «Ρεξ» μέχρι και τις 15 Οκτωβρίου.

Η Απογραφή έγινε δώδεκα μόλις ημέρες πριν την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου.

63				
Νομός Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας (συνέχεια)				
Αριθμὸς Νοτοῦ	Δῆμοι, Κοινότητες Πόλεις καὶ χωριά Municipalités, Communes Villes et villages	Κάτοικοι - Habitants		
		Ἄρρενες Hommes	Θῆλειες Femmes	Σύνολον Total
6	Νέας Ἰωνίας.....	12.674	15.101	27.775
	1 Νέα Ἰωνία, ἡ (5).....	12.674	15.101	27.775
7	Νικαίας (Νέας Κοκκινιάς).....	28.070	31.482	59.552
	1 Νίκαια, ἡ (Νέα Κοκκινιά, ἡ) (6).....	28.070	31.482	59.552
8	Πειραιῶς.....	103.856	101.548	205.404
	1 Πειραιῶς, ὁ (7).....	103.778	101.518	205.296
	2 Ἅγιος Γεώργιος, ὁ (νησίς).....	11		11
	3 Φυττάλεια, ἡ (νησίς).....	67		67
9	Περιστερίου.....	10.464	11.073	21.537
	1 Περιστέριον (8), τὸ.....	10.464	11.073	21.537
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ - COMMUNES				
1	Ἁγίας Παρασκευῆς.....	1.589	1.968	3.557
	1 Ἁγία Παρασκευή, ἡ.....	1.589	1.968	3.557
2	Ἁγίου Δημητρίου.....	7.310	7.298	14.608
	1 Ἅγιος Δημήτριος, ὁ (9).....	7.310	7.298	14.608
3	Ἁγίου Ἰωάννου Ρέντη.....	2.169	2.014	4.183
	1 Ἅγιος Ἰωάννης Ρέντης, ὁ.....	2.169	2.014	4.183
4	Ἁγίων Ἀναργύρων.....	2.301	2.341	4.642
	1 Ἅγιοι Ἀνάργυροι, οἱ.....	1.776	1.889	3.665
	2 Μικρονιάτικα, τὰ.....	525	502	1.027
5	Αἰγάλεω.....	8.652	9.034	17.686
	1 Αἰγάλεω, τὸ (10).....	8.652	9.034	17.686

ΕΙΚΟΝΑ 14.δ

Πραγματικός πληθυσμός σε ορισμένους δήμους και κοινότητες του Νομού Αττικής, σύμφωνα με την Απογραφή του 1940 (Πηγή: Βασίλειον της Ελλάδας, Υπουργεῖο Εθνικῆς Οικονομίας, 1950, σελ. 63)

Απογραφή 1951

Πληθυσμός 7.632.801

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 3.721.648

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 3.911.153

Πληθυσμός 7.639.643

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 565.084

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 217.049

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 186.088

ΠΑΤΡΕΩΝ 88.811

ΝΙΚΑΙΑΣ 72.176

Ημερομηνία διεξαγωγής

7 Απριλίου 1951

Νομικό πλαίσιο

Α.Ν. 1486 /14.08.1950 (ΦΕΚ 178/17.08.1950)

Α.Ν. 1564 /29.10.1950 (ΦΕΚ 253/29.10.1950)

Β.Δ. 15.12.1950 (ΦΕΚ 16/11.01.1951)

Ιστορικό πλαίσιο

Η ιταλική εισβολή στην Ελλάδα αναχαιτίστηκε ενώ ο ελληνικός στρατός πέρασε στην αντεπίθεση και κατέλαβε τη Βόρειο Ήπειρο. Η ναζιστική Γερμανία αναγκάστηκε να συνδράμει τους Ιταλούς συμμάχους της και στις 6 Απριλίου 1941 εισέβαλε στην Ελλάδα μέσω της, συμμάχου της, Βουλγαρίας και της, προσφάτως ηττηθείσας, Γιουγκοσλαβίας και στη συνέχεια η Ελλάδα οδηγήθηκε στην τριμερή κατοχή από τη Γερμανία, την Ιταλία και τη Βουλγαρία.

Πρώτη πράξη αντίστασης υπήρξε το κατέβασμα της γερμανικής σημαίας από τον βράχο της Ακρόπολης των Αθηνών, τη νύχτα της 30ής Μαΐου 1941, από τον Μανώλη Γλέζο και τον Απόστολο Σάντα.

Η ανάγκη οργανωμένης αντίστασης οδήγησε στην ίδρυση αντιστασιακών ομάδων: το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) και τον Εθνικό Δημοκρατικό Ελληνικό Σύνδεσμο (ΕΔΕΣ), τον Σεπτέμβριο του 1941, ενώ το 1942 ιδρύθηκε η Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ).

Τον Φεβρουάριο του 1942, το ΕΑΜ αποφάσισε την ίδρυση ένοπλων αντάρτικων σωμάτων, με την ονομασία Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ) ενώ τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου ο ΕΔΕΣ ίδρυσε τις Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών (ΕΟΕΑ). Οι δύο ομάδες συνεργάστηκαν στην ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου (25 Νοεμβρίου 1942). Προσδευτικά δημιουργήθηκε η «Ελεύθερη Ελλάδα» που απαρτιζόταν από μεγάλα τμήματα της ορεινής Χώρας που τελούσαν υπό τον πλήρη έλεγχο των Ελλήνων ανταρτών. Τον Ιούνιο του 1943, η κατοχική κυβέρνηση του Ιωάννη Ράλλη δημιούργησε τις παραστρατιωτικές μονάδες με την ονομασία Τάγματα Ασφαλείας που έδρασαν στην Ελλάδα σε συνεργασία με τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής. Τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου, ιδρύθηκε κοινό επιτελείο των αντιστασιακών οργανώσεων ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ και ΕΚΚΑ.

Μεταξύ των αντιστασιακών ομάδων, όμως, υπήρχε αμοιβαία δυσπιστία ως προς τα πολιτικά τους κίνητρα, ειδικά για το καθεστώς της απελευθερωμένης Ελλάδας. Σύντομα άρχισε να εκδηλώνεται ανταγωνισμός ο οποίος οδήγησε, το 1943, στην ένοπλη σύγκρουση μεταξύ τους.

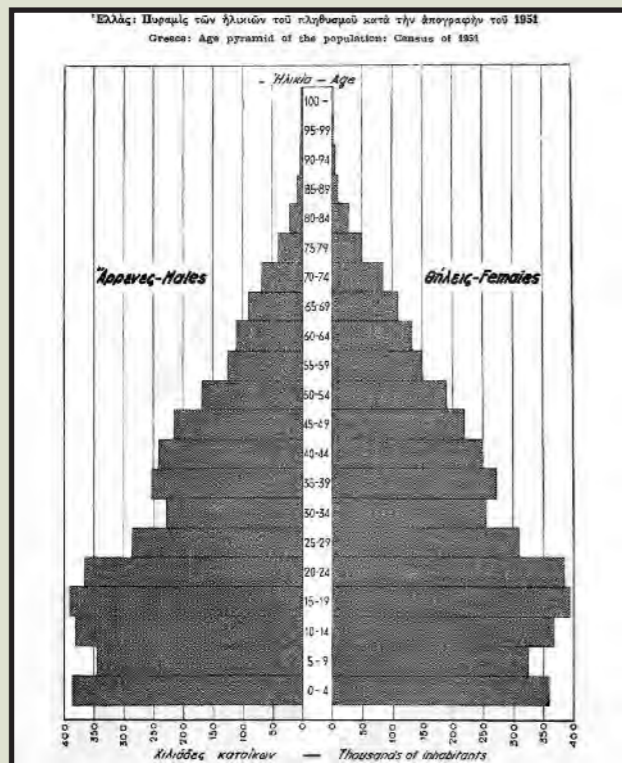
Η Απελευθέρωση της Αθήνας πραγματοποιήθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1944. Στις 18 Οκτωβρίου, μέσα σε κλίμα έντασης, εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα η κυβέρνηση εθνικής ενότητας αλλά τον Δεκέμβριο του

Χάρτης της Ελλάδας, 1947 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 15.α

Πυραμίδα πληθυσμού της Χώρας κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, σύμφωνα με την Απογραφή του 1951 (Πηγή: Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1955, σελ. 37)

ΕΙΚΟΝΑ 15.β

Κείμενο της εφημερίδας «Ελευθερία» στο οποίο καταγράφεται η έναρξη των εργασιών της Απογραφής του 1951, καθώς και ο τρόπος διεξαγωγής της (Πηγή: Ελευθερία, 05.04.1951, σελ. 3)

ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΑΠΟΓΡΑΦΩΝ

Κατ' ανακοίνωσιν τής Γενικής Διευθύνσεως Απογραφών άρχίζον από σήμερον εις όλους τούς δήμους και τας κοινότητας τού Κράτους αι εργασίαι διά τήν έναρξιν τής γενικής απογραφής τού πληθυσμού και των άλλων μετ' αυτής έναρξουσών απογραφών.

Σήμερον αι διαρισθέντες απογραφείς θα παρουσιασθούν τήν 9 π.μ. εις τό κέντρον τού τομέως των δια τά λόδων όθρηγας από τον τομέα αρχήν και με παραλαβών τά λήματα δελτία που θα χρειασθούν καθ' ύψος και τό σχεδιασμένα του απογραφικού των τμήματος. Όποιος δέν παρουσιασθή τιμωρείται σύμπροσθα κατά τόν νόμον.

ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΗ ΑΥΡΙΟΝ

Αύριον Παρασκευή καθ' όλην τήν ήμέραν έστος απογραφείς περιεργάζοντες τό απογραφικόν του τμήμα θα όθρηγας:

- 1) Εις τήν κατοικίαν τής κάθε οικογενείας από έν οικογενειακόν δελτίον διά τήν απογραφή όλων των προσώπων τής οικογενείας, που θα κατοικούν ίκει τήν ήμέρα τής Παρασκευής ά πρός τό Σάββατον 7 Απριλίου. Υπόγραφος να συμπλήρωση τό δελτίον είναι ό οικογενειάρχης ή ό άνακληρωτικός του Οικογενειακού δελτίου, έάν λάβη και κάποι ήμισθική συμβίωσις (βενδογενείας, νοσοκομείου κ. λ. π.) ή τήν απογραφή όλων των μελών του και διατυπωμένων κειμένων.
- 2) Εις τήν κάθε μίαν οικοδομήν που άποτελείται από έν μόνον διαμέρισμα έν δελτίον εκδοχούσας και διαμερίσματα. Όταν έξ ή οικοδομή άποτελείται από περισσότερα του ενός διαμερίσματα, έν τοίσιον δελτίον εις τό εός έν διαμέρισμα. Αυτό τό δελτίον εκδοχούσας και διαμερίσματα είναι εις τήν πρώτην σελίδα δελτίου οικοδομής και εις τήν δεύτερον σελίδα δελτίου διαμερισματος. Υπόγραφος να συμπλήρωση τό δελτίον διαμερισματος είναι ό κατέχων τό διαμέρισμα, είτε είναι τόπος κατοικίας, είτε καταστήμας, είτε γραφείον κ.λ.π. ούδ' όποτε εις όσον. Τό δελτίον οικοδομής ύπογράφεται να συμπλήρωση τούτον ό ιδιοκτήτης ή άντιπρόσωπος του, όσον και ό κατέχων τό ίδιον ή ήμισθόγειον εις τό όποιον ό από γραφείον θα φθάσας σήμεν τήν φροντίδα.
- 3) Εις τήν κάθε έν βιομηχανικόν ή βιοτεχνικόν κατάστημα από έν δελτίον τής απογραφής των βιομηχανικόν ή βιοτεχνικόν καταστημάτων.
- 4) Εις κάθε κατοικίαν, όπου έσχετείται μία βιοτεχνία, χωρίς έκτετακόν έμφορμίσιν καταστήματος, από έν δελτίον «οικογενείας» και
- 5) Εις τό κάθε έν έμπορικόν κατάστημα από έν δελτίον τής απογραφής των έμπορικόν καταστημάτων.

ιδίου έτους ξέσπασαν στην Αθήνα ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στις δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και τις κυβερνητικές και βρετανικές δυνάμεις. Στις 11 Ιανουαρίου 1945 ο ΕΛΑΣ υπέγραψε ανακωχή με τους Βρετανούς και, τέλος, στις 12 Φεβρουαρίου, με τη Συμφωνία της Βάρκιζας, μεταξύ της νέας κυβέρνησης, του Νικόλαου Πλαστήρα, και του ΕΛΑΣ, έληξαν και τυπικά τα «Δεκεμβριανά».

Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, η Ελλάδα έγινε ιδρυτικό μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ).

Στις 31 Μαρτίου του 1946 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες, μετά την απελευθέρωση, εκλογές με την αποχή του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος και νίκη του Λαϊκού Κόμματος. Την ίδια χρονιά ξέσπασε ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος με σφοδρές συγκρούσεις μεταξύ ανταρτών από τη μία και κυβερνητικών δυνάμεων από την άλλη.

Με τη Συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού, τον Φεβρουάριο του 1947, τα Δωδεκάνησα, καθώς και τα μικρότερα νησιά και νησίδες αυτού του νησιωτικού συμπλέγματος, παραχωρήθηκαν από την Ιταλία στην Ελλάδα.

Ο εμφύλιος πόλεμος συνεχίστηκε με σφοδρότητα ενώ το 1948 εγκατεστάθηκε το σχέδιο Μάρσαλ και την ίδια χρονιά, με τη συμμετοχή και της Ελλάδας, δημιουργήθηκε ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας με σκοπό τη διαχείρισή του.

Η κατάληψη του υψώματος Κάμενικ του Γράμμου, έπειτα από σφοδρές μάχες στις 30 Αυγούστου 1949, σήμανε τη λήξη των στρατιωτικών συγκρούσεων του ελληνικού εμφυλίου πολέμου με την επικράτηση των κυβερνητικών δυνάμεων επί του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος (ΔΣΕ), του οποίου οι δυνάμεις υποχώρησαν προς την Αλβανία.

Τον Δεκέμβριο του 1950, το Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδας στην Κορέα συμμετείχε στον πόλεμο της Κορέας στο πλευρό της Νότιας Κορέας και του ΟΗΕ και παρέμεινε εκεί για πέντε χρόνια.

Επίσημες στατιστικές

Το 1947 ιδρύθηκε η Στατιστική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Statistical Commission) ως το υψηλότερο όργανο λήψης αποφάσεων για διεθνείς στατιστικές και υπεύθυνο για τον κα-

θορισμό προτύπων, την ανάπτυξη μεθοδολογίας, καθώς και την εφαρμογή τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Με τον Α.Ν. 1564²³ «Περί οργανισμού της Στατιστικής Υπηρεσίας του Κράτους», κατέστη αρμόδια για τη διενέργεια και την επεξεργασία των απογραφών η Γενική Διεύθυνση Απογραφών στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, το οποίο καταργήθηκε το 1951 και στη θέση του συστάθηκαν τα Υπουργεία Βιομηχανίας και Εμπορίου, στο οποίο εντάχθηκε η Γενική Διεύθυνση Απογραφών.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Με σκοπό την προετοιμασία και τη διεξαγωγή της Απογραφής του 1951, λειτούργησαν, σε κάθε νομαρχία, δήμο και κοινότητα, Προσωρινά Γραφεία Απογραφής και Επιτροπές Διαφώτισης.

Κατά την προετοιμασία της Απογραφής, έγινε ονοματοθεσία των οδών και των πλατειών, αριθμήθηκαν οι κατοικίες σε όλους τους οικισμούς της Χώρας και καθορίστηκαν οι αυτοτελείς οικισμοί κάθε δήμου και κοινότητας. Κάθε αυτοτελής οικισμός διαιρέθηκε σε απογραφικά τμήματα, το καθένα από τα οποία περιλάμβανε μέχρι 50 οικοδομικά διαμερίσματα (κατοικίες οικογενειών, βιομηχανικά ή βιοτεχνικά καταστήματα, εμπορικά καταστήματα κ.λπ.). Συλλογικές συμβιώσεις όπου κατοικούσαν περισσότερα των 20 ατόμων αποτέλεσαν ξεχωριστά απογραφικά τμήματα. Όταν ένας δήμος ή κοινότητα είχε περισσότερα από 20 απογραφικά τμήματα αυτά (ανά 20) αποτέλεσαν έναν απογραφικό τομέα, του οποίου την ευθύνη είχε ο τομεάρχης.

Μία ημέρα πριν την Απογραφή, οι απογραφείς παρέλαβαν τα δελτία της Απογραφής (οικογενειακό δελτίο, δελτίο οικοδομής και διαμερίσματος, δελτίο βιομηχανικού ή βιοτεχνικού καταστήματος, δελτίο οικοτεχνίας, δελτίο εμπορικού καταστήματος) από τα Γραφεία Απογραφής και τα διένειμαν στους απογραφομένους, παρέχοντάς τους ταυτοχρόνως τις αναγκαίες οδηγίες για τη συμπλήρωσή τους. Η συλλογή των οικογενειακών δελτίων, καθώς και των δελτίων οικοδομής και οικοτεχνίας, έγινε από τους απογραφείς κατά τη διάρκεια των δύο ημερών μετά την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής, που ήταν η 7η Απριλίου 1951. Έκαναν, επίσης, επί τόπου έλεγχο των δελτίων. Στις 10 Απριλίου έγινε η συλλογή των δελτίων βιομηχανικού ή βιοτεχνικού καταστήματος και των δελτίων εμπορικού καταστήματος.

Πίναξ 9. Πραγματικός πληθυσμός αναλόγως του επιπέδου παιδείσεως, κατά φύλον και ηλικίαν																
α) Σύνολον Έλλάδος και κατά γεωγραφικά διαμερίσματα μεθ' έκδομησέως εις άντριάς, ήμισθιας και άρσενιάς περιφέρειας																
Έπίπεδον παιδείσεως	Ηλικία - Age															
	Σύνολον Total	0-9 ans	10-14 ans	15-19 ans	20-24 ans	25-29 ans	30-34 ans	35-39 ans	40-44 ans	45-49 ans	50-54 ans	55-59 ans	60-64 ans	65 ετών και πλέον et plus	Μή δηλωθέντων Non déclaré	
ΣΥΝΟΛΟΝ ΕΛΛΑΔΟΣ - GRÈCE ENTIÈRE																
ΣΥΝΟΛΟΝ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ - TOTAL DE TOUTES LES CIRCONSCRIPTIONS																
Άμφότερων των φύλων	7.632.801	1.411.267	771.768	778.605	763.847	562.760	474.541	524.810	489.243	413.869	365.102	250.092	258.074	510.156	58.624	
Έγγράμματοι (γνωρίζοντες γραφήν και ανάγνωση)	5.118.541	401.410	705.552	679.897	686.020	406.530	394.600	397.898	343.846	281.521	224.472	142.479	126.866	212.519	24.913	
Άγράμματοι	2.450.676	192.851	65.682	96.187	75.381	64.367	78.154	125.028	148.648	130.944	139.371	106.360	130.013	294.967	14.898	
Μή δηλώσαντες παιδεύσιν	58.584	17.206	2.535	2.521	2.437	1.863	1.778	1.968	1.749	1.404	1.269	1.028	1.196	2.672	18.873	
ΥΠΟΛΟΓΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ																
Α) Μή έχοντες άπολυτήριον Γυμνασίου	4.740.609	401.410	705.552	632.546	608.997	409.118	350.605	304.938	307.070	264.206	203.909	129.680	116.500	197.144	28.824	
α) Μή φοιτήσαντες εις σχολείον επί 6 έτη	2.885.670	401.410	459.095	510.677	590.129	195.596	176.907	214.542	202.674	171.317	137.102	88.542	81.467	140.604	15.825	
β) Φοιτήσαντες εις σχολείον επί 6 έτη και πλέον	1.854.939	—	246.457	342.469	318.874	243.133	173.698	104.396	82.989	66.807	41.148	35.033	36.540	7.999	7.999	
β) Έχοντες άπολυτήριον Γυμνασίου Β)	294.039	—	—	27.904	76.502	47.061	31.854	30.297	24.766	17.148	13.267	8.021	8.680	9.469	807	
Γ) Έχοντες πτυχίον Άνωτάτης Σχολής	89.898	—	—	47	5.680	10.348	12.150	12.668	12.020	9.767	7.096	4.268	3.706	5.916	292	

ΕΙΚΟΝΑ 15.γ

Απόσπασμα πίνακα πραγματικού πληθυσμού κατά επίπεδο εκπαίδευσης, ηλικία και φύλο, σύμφωνα με την Απογραφή του 1951 (Πηγή: Βασιλειον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1961)

Τα δελτία που συνέλεγε ο κάθε απογραφείας, μαζί με συγκεντρωτική κατάσταση ανά απογραφικό τμήμα, παραδίδονταν στον προϊστάμενο του Γραφείου Απογραφής ή στον τομεάρχη, ο οποίος επίσης διενεργούσε έλεγχο και κατάρτιζε συγκεντρωτικές καταστάσεις για όλα τα απογραφικά τμήματα του τομέα του. Οι συγκεντρωτικές καταστάσεις, μαζί με το απογραφικό υλικό αποστέλλονταν στο αντίστοιχο Δημοτικό ή Κοινοτικό Γραφείο Απογραφής, όπου, μετά από έλεγχο, καταρτίζονταν συγκεντρωτικοί πίνακες κατά οικογένεια, άτομα και φύλο και γινόταν η αποστολή του απογραφικού υλικού στο Γραφείο Απογραφής της νομαρχίας. Τέλος, όλο το υλικό συγκεντρώθηκε στη Γενική Διεύθυνση Απογραφών για επεξεργασία και δημοσίευση των αποτελεσμάτων.

Παραλειπόμενα

Είναι η πρώτη απογραφή στην οποία το Ελληνικό Κράτος παρουσιάζεται εδαφικά ίδιο με το σημερινό.

Μετά την απελευθέρωση των Δωδεκανήσων και την προσάρτησή τους στην Ελλάδα, διενεργήθηκε, στις 19 Οκτωβρίου 1947, απογραφή του πληθυσμού τους (πραγματικός, νόμιμος και μόνιμος δημοσιεύθηκαν στην «Εφημερίδα της Κυβερνήσεως»²⁴ της 16ης Φεβρουαρίου 1948, καθώς και σε ξεχωριστό τεύχος με πίνακες δημογραφικού και οικονομικού περιεχομένου.

Πίναξ XII. 2. Ένεργος και μη ένεργος πληθυσμός χωρών τινων τής Νοτίου Εύρώπης και τής Μεσογείου, κατά φύλον

Tableau XII. 2. Population active et population non-active de certains pays de l'Europe du Sud et de la Méditerranée, par sexe

Χώρα	Έτος Année	Πληθυσμός - Population			Αναλογία % Taux %		Pays
		Σύνολον Total	Ένεργος Active	Μη ένεργος Non-active	Ένεργου Active	Μη ένεργου Non-active	
Α΄ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ - LES DEUX SEXES							
Έλλάς	1951	7.632.801	2.839.481	4.793.320	37,2	62,8	Grèce
Αίγυπτος	1947	18.966.767	6.476.897	12.489.870	34,1	65,9	Égypte
Βουλγαρία	1956	7.613.709	4.150.207	3.463.502	54,5	45,5	Bulgarie
Γαλλία	1954	42.763.280	19.494.880	23.268.900	45,6	54,4	France
Γιουγκοσλαβία (1)	1953	16.936.573	7.410.272	9.526.301	43,8	56,2	Yugoslavie (1)
Ισπανία	1950	27.976.755	10.793.057	17.183.698	38,6	61,4	Espagne
Ισραήλ	1948	714.100	321.090	393.010	45,0	55,0	Israël
Ιταλία	1951	47.515.537	20.671.777	26.843.760	43,5	56,5	Italie
Πορτογαλία	1950	8.441.312	3.288.452	5.152.860	39,0	61,0	Portugal
Ρουμανία	1956	17.489.450	10.449.128	7.040.322	59,7	40,3	Roumanie
Τουρκία (2)	1955	24.121.778	12.038.452	12.083.326	49,9	50,1	Turquie (2)

ΕΙΚΟΝΑ 15.5

Ένεργος και μη ένεργος πληθυσμός της Ελλάδας και χωρών της Νοτίου Ευρώπης και της Μεσογείου, κατά φύλο. Για τη Γιουγκοσλαβία, στον ενεργό πληθυσμό δεν περιλαμβάνονται οι στρατιωτικοί και τα άτομα που αναζητούν εργασία για πρώτη φορά. Στα στοιχεία της Τουρκίας, τα δεδομένα έχουν βασιστεί στη δειγματοληπτική επεξεργασία 10% των δελτίων της Απογραφής του 1955. (Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1961, σελ. CXXXIX)

Πίναξ 2. Ένεργος πληθυσμός κατά κατηγορίας οικονομικής δραστηριότητας και κατά φύλον

Population active par branches d'activité économique et par sexe

α) Σύνολον Έλλάδος και κατά γεωγραφικά διαμερίσματα μετά διακοσίως άστικόν, ήμισιαστικόν και άγροτικόν πληθυσμόν

a) Grèce entière et par régions géographiques avec subdivision en population urbaine, semi-urbaine et rurale

Ένεργος, ήμισιαστικός και άγροτικός πληθυσμός	Σύνολον Total	Γεωργία, Κτηνοτροφία, Δάση, Ξύλα και Άλλα Agriculture, Elevage, Sylviculture, Chasse et Pêche	Όργανα (Μηχανήματα, Λεβητάκια κ.λπ.) Industries extractives	Μεταποίηση (Έργασιακή βιομηχανία και βιοτεχνία) Industries manufacturières	Οικοδομική και Κατασκευαί Bâtiments et Constructions	Ήλεκτρικός, Φωτιστικός, Ύδρευση κ.λπ. Electricité, Gaz, Eau et Services similaires	Εμπορίου, Ταξίση, Αερόπλοιοι και άλλες υπηρεσίες Commerce, Marques, Assurances et autres immobilières	Μεταφορές, Αποθηκοκεία και Τηλεπικοινωνίες Transports Entrepôts et Communications	Υπηρεσίων Services	Μη ένεργος ήμισιαστικός και άγροτικός Activités non désignées	Population urbaine, semi-urbaine et rurale
ΣΥΝΟΛΟΝ ΕΛΛΑΔΟΣ - GRÈCE ENTIÈRE											
Άμφότερων τών φύλων	2.839.481	1.367.271	13.623	450.424	74.959	11.212	219.103	138.025	387.622	176.442	Total des deux sexes
Άστικός	1.137.581	115.215	4.594	326.331	46.176	9.691	158.493	98.826	275.498	106.708	Urbaine
Ημισιαστικός	441.423	239.137	2.626	59.662	10.442	1.146	31.070	19.930	49.545	27.795	Semi-urbaine
Άγροτικός	1.260.477	1.012.859	6.408	67.441	19.341	875	30.341	19.269	62.559	41.889	Rurale
Άρρενες	2.328.901	1.152.292	12.587	329.589	73.805	10.496	198.625	134.576	272.559	144.372	Hommes
Άστικός	890.865	107.090	4.488	280.231	44.411	9.022	140.707	95.787	189.577	85.511	Urbaine
Ημισιαστικός	373.763	201.492	2.322	46.825	10.314	1.106	29.145	19.716	45.925	23.780	Semi-urbaine
Άγροτικός	1.055.285	848.701	5.777	59.438	19.080	868	28.773	19.073	51.039	35.081	Rurale
Θήλειες	510.580	214.979	1.036	120.835	1.154	716	21.278	3.449	115.063	32.070	Femmes
Άστικός	237.718	8.116	106	93.100	785	669	17.785	3.039	92.921	21.247	Urbaine
Ημισιαστικός	67.670	37.705	804	12.787	98	40	1.925	214	10.843	4.015	Semi-urbaine
Άγροτικός	205.192	169.158	626	15.008	321	7	1.568	196	11.500	6.808	Rurale
Ι. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ - GRÈCE CENTRALE ET EUBÉE											
Άμφότερων τών φύλων	911.978	218.235	6.661	213.657	33.189	7.125	103.779	65.750	193.679	69.899	Total des deux sexes
Άστικός	642.317	31.687	3.328	190.821	28.013	6.721	92.803	57.656	173.187	56.353	Urbaine
Ημισιαστικός	47.490	43.147	1.878	11.964	1.898	251	5.821	4.868	11.825	6.784	Semi-urbaine
Άγροτικός	182.231	143.651	1.967	10.872	3.288	153	5.155	3.836	9.161	7.758	Rurale
Άρρενες	719.939	187.973	6.202	151.360	32.707	6.611	90.783	63.599	125.860	54.804	Hommes
Άστικός	492.231	52.791	3.253	184.050	27.600	6.219	80.504	56.477	109.329	43.028	Urbaine
Ημισιαστικός	24.973	21.790	1.255	8.969	1.879	243	5.391	4.812	9.032	6.501	Semi-urbaine
Άγροτικός	192.735	117.892	1.694	8.301	3.228	149	4.889	3.310	7.494	6.273	Rurale
Θήλειες	192.039	30.262	459	62.357	492	514	12.996	2.151	67.813	14.995	Femmes
Άστικός	150.086	1.746	73	55.791	418	502	12.999	2.079	63.858	12.325	Urbaine
Ημισιαστικός	13.157	5.857	123	2.995	19	8	431	46	2.293	1.155	Semi-urbaine
Άγροτικός	29.496	23.159	239	2.571	60	4	266	95	1.663	1.485	Rurale
ΙΙ. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ - PÉLOPONÈSE											
Άμφότερων τών φύλων	399.564	255.797	414	41.305	5.845	630	22.254	13.114	39.113	21.092	Total des deux sexes
Άστικός	88.232	15.925	115	22.523	2.470	408	11.864	7.050	18.916	9.466	Urbaine
Ημισιαστικός	54.816	26.074	90	7.328	1.135	168	4.866	2.736	8.445	3.914	Semi-urbaine
Άγροτικός	256.516	213.798	209	11.454	2.240	59	6.004	3.328	11.712	7.712	Rurale
Άρρενες	329.053	213.567	400	29.957	5.745	575	20.478	12.790	28.824	16.717	Hommes
Άστικός	71.949	14.905	108	15.927	2.426	364	10.328	6.840	18.648	7.408	Urbaine
Ημισιαστικός	47.110	23.405	87	5.638	1.130	155	4.592	2.697	6.279	3.307	Semi-urbaine
Άγροτικός	209.994	175.257	206	8.492	2.189	98	5.518	3.253	8.897	6.107	Rurale
Θήλειες	70.511	42.230	14	11.348	100	55	1.776	324	10.289	4.375	Femmes
Άστικός	16.298	1.020	7	6.596	44	89	1.095	210	5.264	2.093	Urbaine
Ημισιαστικός	7.708	2.869	3	1.700	15	13	354	39	2.206	707	Semi-urbaine
Άγροτικός	46.522	38.541	4	8.052	41	3	886	75	2.815	1.605	Rurale

ΕΙΚΟΝΑ 15.ε

Οικονομικά ενεργός (αστικός, ήμισιαστικός και αγροτικός) πληθυσμός κατά κλάδο δραστηριότητας και φύλο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής του 1951 (Πηγή: Βασιλείον της Ελλάδος, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1958, σελ. 84)

Απογραφή 1961

Πληθυσμός 8.388.553

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 4.091.894

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 4.296.659

Πληθυσμός 8.409.603

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 627.564

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 250.920

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 183.957

ΠΑΤΡΕΩΝ 96.100

ΝΙΚΑΙΑΣ 83.266

Ημερομηνία διεξαγωγής

19 Μαρτίου 1961

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. της 07.10.1958 (ΦΕΚ 180/30.10.1958)

Υπ' αριθμ. 27556/8929 της 18.08.1960 απόφαση του Υπουργού Συντονισμού (ΦΕΚ 382/Β' /25.08.1960)

Ιστορικό πλαίσιο

Το 1952, επί κυβερνήσεως Νικόλαου Πλαστήρα, τέθηκε σε ισχύ το νέο Σύνταγμα με βασικές καινοτομίες του τη ρητή καθιέρωση του Κοινοβουλευτισμού σε καθεστώς βασιλευμένης δημοκρατίας και την κατοχύρωση, για πρώτη φορά, στις Ελληνίδες του δικαιώματος ψήφου και υποβολής υποψηφιότητας για το βουλευτικό αξίωμα. Τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους, τέθηκε σε ισχύ (υπεγράφη τον Οκτώβριο του 1951) η συμμετοχή της Ελλάδας ως μέλους της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (ΝΑΤΟ).

Στις 9 Απριλίου 1953 η κυβέρνηση Αλέξανδρου Παπάγου προχώρησε στην υποτίμηση κατά 50% της δραχμής έναντι του αμερικανικού δολαρίου. Με αυτόν τον τρόπο, η ισοτιμία του εθνικού νομίσματος συνδέθηκε με τα διεθνή νομίσματα, σύμφωνα με τη συνδιάσκεψη του Bretton Woods του 1944.

Τη νύχτα της 6ης Σεπτεμβρίου 1955, έλαβε χώρα το πογκρόμ της Κωνσταντινούπολης («Σεπτεμβριανά»), κατά το οποίο καθοδηγούμενος όχλος στράφηκε κατά των Ελλήνων της πόλης και των περιουσιών τους. Τα γεγονότα αυτά προκάλεσαν τη συρρίκνωση της ελληνικής κοινότητας της Πόλης. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, πέθανε ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Παπάγος και τον διαδέχτηκε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής.

Τον Ιούλιο του 1961, υπογράφηκε η Συμφωνία Σύνδεσης Ελλάδας - Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ).

Επίσημες στατιστικές

Το 1951, ιδρύθηκε στη Γενική Διεύθυνση Απογραφών της Γενικής Στατιστικής Υπηρεσίας Γραφείον Σχεδιάσεων. Αντικείμενό του ήταν η κατάρτιση γραφικών παραστάσεων, σχεδιαγραμμάτων και χαρτών, καθώς και πάσης φύσεως τεχνική απεικόνιση των αποτελεσμάτων των απογραφών ή άλλων στατιστικών ερευνών που διενεργούνταν από τη Γενική Διεύθυνση Απογραφών, αφού ο χαρτογραφικός προσδιορισμός των στατιστικών - διοικητικών μονάδων διαίρεσης της Χώρας βοηθά αποτελεσματικά το απογραφικό έργο. Το πρώτο έργο του νεοσύστατου Γραφείου ήταν η παραγωγή σχεδιαγραμμάτων από αντιγραφή αεροφωτογραφιών, σε κλίμακα 1:5.000, για τις ανάγκες της απογραφής βιομηχανικών, βιοτεχνικών και εμπορικών καταστημάτων (1958) στην περιοχή της τότε Διοικήσεως Πρωτεύουσας.

Με το Ν.Δ. 2516/1953²⁵, οργανώθηκε ενιαία Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), η οποία υπαγόταν στο Υπουργείο Συντονισμού. Ο Νόμος αυτός τροποποιήθηκε σε ορισμένα βασικά σημεία του και αντικαταστάθηκε από το Ν.Δ. 3627/1956²⁶. Η οργάνωση της ΕΣΥΕ ολοκληρώθηκε με το Β.Δ. 871/1960²⁷. Το 1960 εμφανίζεται ως σήμα της ΕΣΥΕ η «πιξίδα» μέσα στην οποία περιέχεται ο χάρτης της Ελλάδας.

Το 1953, ιδρύθηκε η Διεύθυνση Στατιστικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, ενώ το 1958, με την ίδρυση της ΕΟΚ, γεννιέται ο πρόδρομος της σημερινής Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, η οποία απέκτησε τη σημερινή της ονομασία (Eurostat) το 1959.

ΕΙΚΟΝΑ 16.α

Στιγμιότυπο από την ταινία «Μια ημέρα για όλους τους Έλληνες», η οποία δημιουργήθηκε με σκοπό την προβολή της Απογραφής του 1961.

Σε αυτήν ο ηθοποιός Θανάσης Βέγγος υποδύεται έναν αγρότη και ο ηθοποιός Βύρωνας Πάλλης έχει τον ρόλο ενός απογραφέα. (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

Το 1959, η ΕΣΥΕ έλαβε μέρος, για πρώτη φορά, στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (ΔΕΘ). Για τις ανάγκες της Έκθεσης, μεταφέρθηκαν δύο μηχανές από τη Μηχανογραφική Υπηρεσία, ώστε οι επισκέπτες της ΔΕΘ να διαπιστώσουν ότι τα στοιχεία που συλλέγει η ΕΣΥΕ μετατρέπονται σε συγκεντρωτικά δεδομένα χωρίς να είναι δυνατή η ταυτοποίηση συγκεκριμένων ατόμων.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

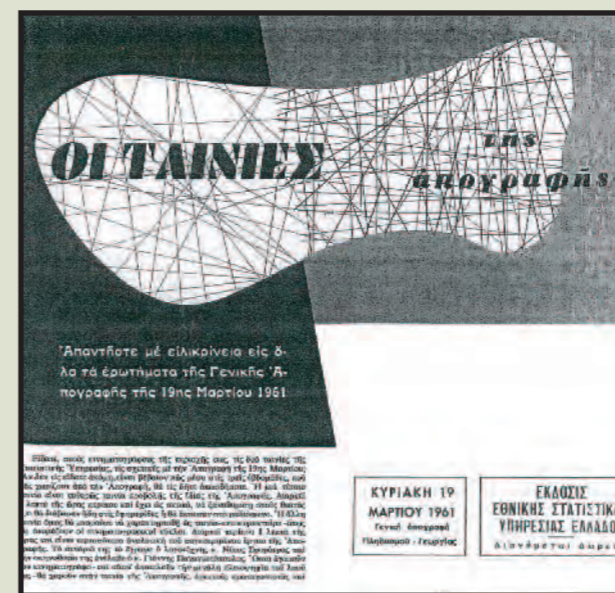
Για την Απογραφή του 1961 όλοι οι νομοί διαιρέθηκαν σε απογραφικούς τομείς και τμήματα ενώ συστάθηκαν επιτροπές Απογραφής. Σε κάθε νομό της Χώρας ορίστηκε ένας επόπτης, ενώ για την ενίσχυση του έργου του διατέθηκαν ένας ή περισσότεροι βοηθοί επόπτη. Μια από τις βασικότερες εργασίες των εποπτών ήταν η οριστικοποίηση των διοικητικών ορίων των δήμων και κοινοτήτων, καθώς και ο καθορισμός των αυτοτελών οικισμών (πόλεων, κωμοπόλεων ή χωριών) κάθε δήμου ή κοινότητας. Στο έργο τους αυτό είχαν την αρωγή των τοπικών αρχών. Τα αποτελέσματα της εργασίας αυτής μεταφέρθηκαν σε χάρτες κλίμακας 1:50.000 (όπου σημειωνόταν η θέση κάθε οικισμού) και καταχωρίστηκαν σε ειδικές καταστάσεις κατά δήμο ή κοινότητα (Φύλλα Αυτοτελών Οικισμών). Για την κατάρτιση τοπογραφικών διαγραμμάτων των αυτοτελών οικισμών με πληθυσμό 2.000 κατοίκων και άνω, σε κλίμακα 1:5.000, η ΕΣΥΕ είχε ήδη εγκαταστήσει στενή συνεργασία με την Υπηρεσία Τοπογραφίσεως και Κτηματολογίου του Υπουργείου Δημοσίων Έργων. Τα διαγράμματα αυτά καταρτίστηκαν με βάση πρόσφατες αεροφωτογραφίες της Ελληνικής Βασιλικής Αεροπορίας. Για τους οικισμούς με πληθυσμό κάτω από 2.000 κατοίκους, οι επόπτες και οι βοηθοί επόπτες κατάρτισαν σκαριφήματα. Οι διεσπαρμένες οικοδομές δεν ήταν δυνατόν να εντοπισθούν στα τοπογραφικά διαγράμματα ή στα σκαριφήματα, σημειωνόταν, όμως, η θέση τους και ο αριθμός τους στο περιθώριό τους.

Οι επόπτες ήταν υπεύθυνοι για τη διαίρεση κάθε νομού σε απογραφικούς τομείς και τμήματα. Σε κάθε απογραφικό τομέα υπεύθυνος ορίστηκε ένας τομεάρχης, ένα από τα βασικά καθήκοντα του οποίου ήταν η κατάρτιση του καταλόγου οικοδομών για κάθε απογραφικό τμήμα του τομέα του. Ο κατάλογος αυτός περιλάμβανε όλες τις οικοδομές και τα κτίρια που προορίζονταν ως κατοικίες ή χρησιμοποιούνταν ως τέτοιες, καθώς και όλες τις πρόχειρες κατασκευές που χρησιμοποιούνταν ως κατοικίες κατά το χρονικό διάστημα της Απογραφής (σκηνές, τροχοφόρα, σπή-

λαια, καλύβες). Οι τομεάρχες είχαν την ευθύνη 10 - 15 απογραφικών τμημάτων, σε καθένα από τα οποία ορίστηκε ένας απογραφέας. Οι τομεάρχες και οι απογραφείς εκπαιδεύτηκαν από τους επόπτες και βοηθούς επόπτες στα θέματα της Απογραφής, στη διαδικασία που θα έπρεπε να ακολουθήσουν και στις έννοιες των ερωτημάτων του ερωτηματολογίου.

Για τη διενέργεια της Απογραφής χρησιμοποιήθηκε ένας ενιαίος τύπος ερωτηματολογίου για τα άτομα που διέμεναν σε ιδιωτικά νοικοκυριά και ένας για τα άτομα που διέμεναν σε συλλογικές συμβιώσεις. Κάθε απογραφέας όφειλε να συμπληρώσει ένα ερωτηματολόγιο ανά νοικοκυριό, με τη διαδικασία της συνέντευξης. Κάθε άτομο απογράφηκε εκεί όπου διανυκτέρευσε την 18η προς 19η Μαρτίου. Αυτό σημαίνει ότι ένα ποσοστό περίπου 94% απογράφηκε στην κατοικία του. Οι απογραφείς χορήγησαν σε κάθε απογραφέντα βεβαιωτικό απογραφής, το οποίο είχε ως σκοπό την αποφυγή των διπλοεγγραφών και τη μείωση των διαφυγών. Όσοι δεν απογράφηκαν την ημέρα της Απογραφής ή την επομένη, κλήθηκαν να προσέλθουν στα αστυνομικά τμήματα ή στα γραφεία των εποπτών της Απογραφής ώστε να απογραφούν. Οι με αυτόν τον τρόπο απογραφέντες συμπλήρωναν και υπεύθυνη δήλωση σχετικά με τον τόπο όπου διανυκτέρευσαν το βράδυ προ της Απογραφής, ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να έχουν εν αγνοία τους ήδη απογραφεί.

Οι τομεάρχες συγκέντρωσαν τα συμπληρωμένα από τους απογραφείς δελτία, καθώς και τις Πρώτες Συγκεντρωτικές Καταστάσεις (ονομαστικές καταστάσεις των απογραφέντων νοικοκυριών με τη διεύθυνσή τους, τον τόπο όπου βρισκόταν η κατοικία -εντός ή εκτός οικισμού- και τον αριθμό των ατόμων που απογράφηκε σε κάθε νοικοκυριό). Αφού διενήργησαν έλεγχο στα απογραφικά δελτία και τις συγκεντρωτικές καταστάσεις, συμπλήρωσαν τις συγκεντρωτικές καταστάσεις ανά τομέα (Δεύτερες Συγκεντρωτικές Καταστάσεις), στις οποίες περιλαμβάνονταν τα στοιχεία των συλλογικών συμβιώσεων, και απέστειλαν το υλικό στους αρμόδιους επόπτες. Οι επόπτες και οι βοηθοί επόπτες έκαναν λεπτομερή έλεγχο των απογραφικών δελτίων και, όπου διαπιστώνονταν σοβαρά προβλήματα, τα δελτία επιστρέφονταν στους απογραφείς για επανάληψη της συνέντευξης με τα αντίστοιχα νοικοκυριά. Η διαδικασία αυτή διήρκεσε δύο έως τρεις μήνες και, στη συνέχεια, το απογραφικό υλικό στάλθηκε στην Κεντρική Υπηρεσία για την καθολική, συστηματική επεξεργασία. Η επεξεργασία αυτή υποδι-

ΕΙΚΟΝΑ 16.β
Διαφημιστική καταχώριση για τη διενέργεια της Δοκιμαστικής Απογραφής Πληθυσμού - Γεωργίας - Οικοδομών, στις 3 Απριλίου 1960 (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 16.γ
Απόσπασμα από το οπισθόφυλλο της έκδοσης «Η Στατιστική» (τεύχος Φεβρουαρίου 1961). Περιλαμβάνει άρθρο για τις ταινίες που δημιουργήθηκαν για την προβολή της Απογραφής 1961. Οι αναγνώστες που τις παρακολούθησαν ενθαρρύνονται να αποστείλουν τις εντυπώσεις τους στο Γραφείο Τύπου της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος. (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 16.δ
Απόσπασμα πρωτοσέλιδου της έκδοσης «Η Στατιστική» (τεύχος Φεβρουαρίου 1961). Περιλαμβάνει φωτογραφίες από τα γυρίσματα της ταινίας «Μία ημέρα για όλους τους Έλληνες». Σε αυτήν συμμετείχαν πρωταγωνιστές του θεάτρου και του κινηματογράφου, όπως οι: Χρ. Νέζερ, Ν. Τζόγιας, Γκ. Μαυροπούλου, Θ. Βέγγος, Ν. Κεδράκας και Β. Πάλλης. (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

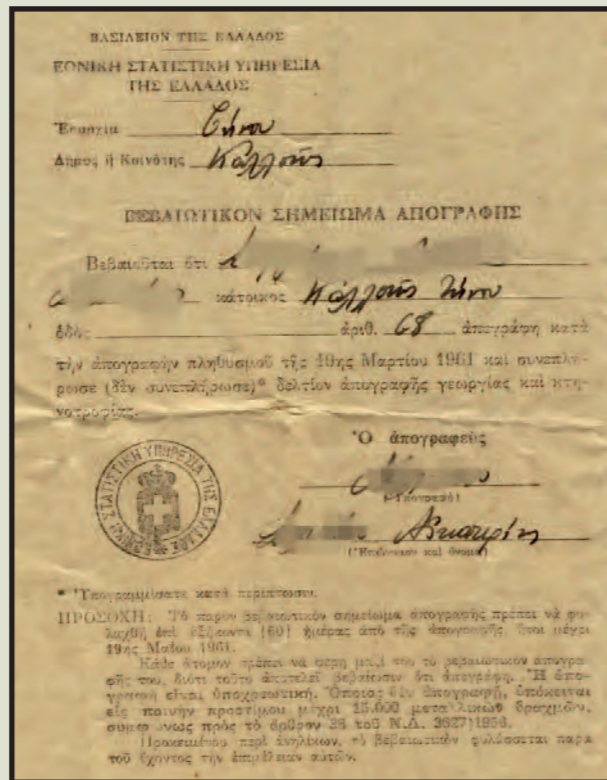
ΕΙΚΟΝΑ 16.ε

Αφίσα για την προβολή της Απογραφής Πληθυσμού και Γεωργίας 1961. Πρόκειται για σχέδιο του ζωγράφου και χαρακτή Λάμπρου Ορφανού, βραβευμένο σε σχετικό διαγωνισμό της ΕΣΥΕ σε συνεργασία με το Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο. (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

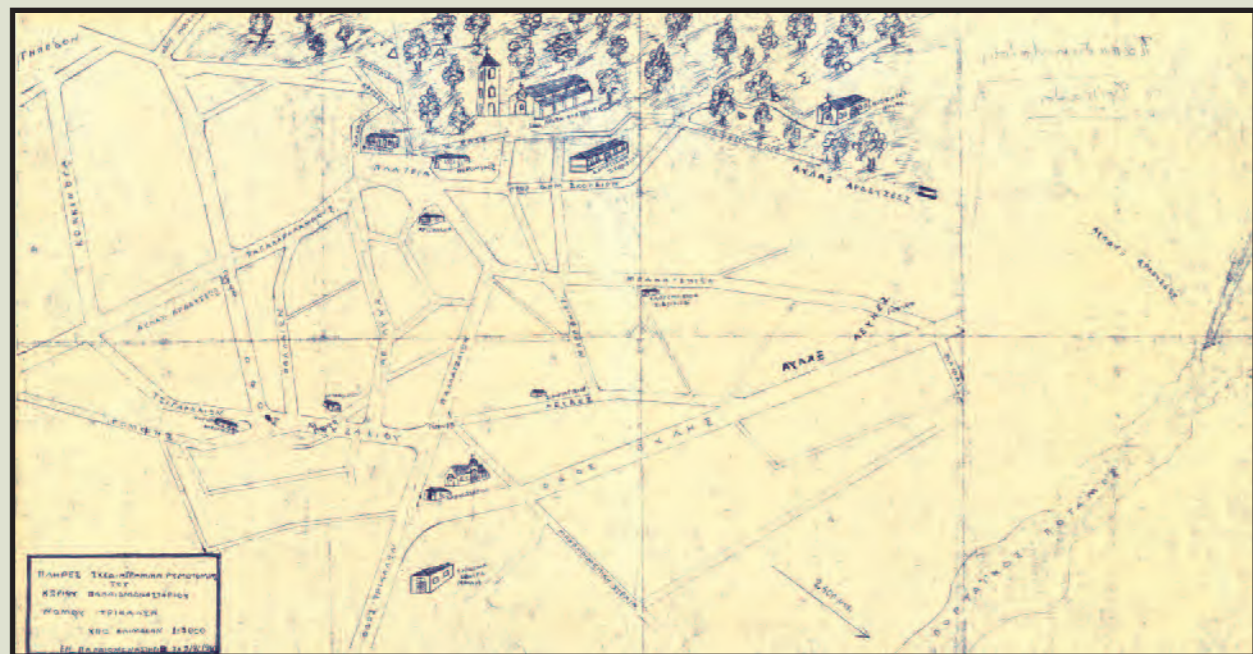
ΕΙΚΟΝΑ 16.στ

Βεβαιωτικό σημείωμα απογραφής, κατοίκου της επαρχίας Τήνου (Πηγή: Tinos on the run Blog, 2015)

ΕΙΚΟΝΑ 16.ζ

Πλήρες σχεδιάγραμμα ρυμοτομίας του χωριού Παλαιομοναστήριου του Νομού Τρικάλων, στις 05.09.1960, για τις ανάγκες της Απογραφής του 1961. Στις περιοχές για τις οποίες δεν υπάρχει σχετική χαρτογράφηση, οι απογραφείς καλούνται να σχεδιάσουν οι ίδιοι κατόψεις, με όσο το δυνατό μεγαλύτερη ακρίβεια. (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

αιρέθηκε σε τέσσερις φάσεις: α) προσδιορισμός πραγματικού πληθυσμού, β) προσδιορισμός νόμιμου πληθυσμού, γ) στατιστική επεξεργασία δείγματος ερωτηματολογίων μεγέθους 2% με σκοπό την ανακοίνωση όσο το δυνατόν γρηγορότερα γενικών αποτελεσμάτων της Απογραφής για ορισμένα δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού και δ) καθολική επεξεργασία των ερωτηματολογίων.

Καινοτομίες

Πριν την έναρξη της Απογραφής, στις 3 Απριλίου 1961, διενεργήθηκε δοκιμαστική (πιλοτική) απογραφή με τη μέθοδο της συστηματικής τυχαίας δειγματοληψίας. Η έρευνα αυτή είχε ως σκοπό να παράσχει στην ΕΣΥΕ εμπειρία σε σχέση με την οργάνωση της Απογραφής, να προσφέρει πρακτική εξάσκηση στους υπαλλήλους οι οποίοι θα αναλάμβαναν την οργάνωση της Απογραφής σε επίπεδο νομού, να δοκιμαστούν τα ερωτήματα τα οποία θα περιλαμβάνονταν στην Απογραφή και τέλος, να παράσχει εκτιμήσεις για ορισμένα βασικά αριθμητικά μεγέθη του πληθυσμού. Τα συμπεράσματα της δοκιμαστικής απογραφής επέτρεψαν να εκτιμηθεί πόσο κατανοητές γίνονταν οι βασικές έννοιες που θα χρησιμοποιούνταν στην Απογραφή και συνέβαλαν με αυτόν τον τρόπο στην τελειοποίηση των ορισμών που χρησιμοποιήθηκαν, στην ακριβή διατύπωση των ερωτημάτων και στην αποτελεσματική διαμόρφωση των οδηγιών προς τους απογραφείς και το κοινό.

Δύο ημέρες μετά την Απογραφή, διενεργήθηκε δειγματοληπτική έρευνα κάλυψης για εξακρίβωση του σφάλματος κάλυψης.

Τα κυριότερα αποτελέσματα της Απογραφής ανακοινώθηκαν εντός ενός έτους, μετά από δειγματοληπτική επεξεργασία του 2% των δελτίων της Απογραφής.

Εκτός από τις μεθοδολογικές καινοτομίες, η Απογραφή του 1961 παρείχε μια σειρά νέων πληροφοριών. Πιο συγκεκριμένα, συγκεντρώθηκαν στοιχεία για: εσωτερική μετανάστευση (μέσω του ερωτήματος περί του τόπου διαμονής κάθε ατόμου στο τέλος του έτους 1955), είδος πτυχίων των πτυχιούχων ανώτατης ή τεχνικής - επαγγελματικής μη ανώτατης εκπαίδευσης, συγκεντρωμένο και διεσπαρμένο πληθυσμό κάθε οικισμού, «νέους» στην αγορά εργασίας (όσους, δηλαδή, για πρώτη φορά αναζητούσαν εργασία).

Παραλειπόμενα

Με σκοπό την προβολή της Απογραφής, η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος χρηματοδότησε την παραγωγή ταινίας - ντοκιμαντέρ, με τίτλο «Μια ημέρα για όλους τους Έλληνες», σε σενάριο Νίκου Σφυρόερα και σκηνοθεσία Γιάννη Παναγιωτόπουλου, καθώς και την παραγωγή μιας ταινίας διάρκειας 2 λεπτών με πληροφορίες και οδηγίες για τον τρόπο διεξαγωγής της Απογραφής. Οι ταινίες προβλήθηκαν στους κινηματογράφους της εποχής.

Μία εβδομάδα μετά την Απογραφή Πληθυσμού διεξήχθη Απογραφή Γεωργίας - Κτηνοτροφίας. Για τον σκοπό αυτόν, οι απογραφείς επισκέφθηκαν εκ νέου όσα άτομα είχαν δηλώσει σε ειδικό ερώτημα των δελτίων της Απογραφής Πληθυσμού ότι ήταν κάτοχοι γεωργικής ή κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης.

Το 1965, εκδόθηκε ο Άτλαντας Νομών της Χώρας, στον οποίο συμπεριλαμβάνονταν, σε έναν τόμο, συνολικά 54 έγχρωμοι χάρτες (κλίμακας 1:200.000), σε επίπεδο νομού, και απεικονίστηκε η διοικητική διαίρεση της Χώρας στην Απογραφή πληθυσμού του 1961. Η επιτυχία της πρώτης έκδοσης οδήγησε στην επανέκδοση αντίστοιχου το 1975 με τα στοιχεία της Απογραφής πληθυσμού του 1971.

Απογραφή 1971

Πληθυσμός 8.768.641

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 4.286.748

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 4.481.624

Η διαφορά ανάμεσα στον πραγματικό πληθυσμό -8.768.641- που ανακοινώθηκε και στον αριθμό που προκύπτει από την άθροιση αρρένων και θηλέων οφείλεται στο ότι ο αριθμός αρρένων και θηλέων προέκυψε από τη δειγματοληπτική επεξεργασία του 25% των δελτίων της Απογραφής.

Πληθυσμός 8.894.981

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 867.023

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 345.799

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 187.458

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ 118.413

ΠΑΤΡΕΩΝ 112.228

Ημερομηνία διεξαγωγής

14 Μαρτίου 1971

Νομικό πλαίσιο

Β.Δ. 93/05.02.1969 (ΦΕΚ 22/14.02.1969)

Υπ' αριθμ. 12854/Γ' 1624/29.05.1970 (ΦΕΚ 445/Β' /29.06.1970) Κοινή Απόφαση των Υπουργών Συντονισμού, Εσωτερικών, Οικονομικών, Γεωργίας και Δημοσίων Έργων

Ιστορικό πλαίσιο

Στις εκλογές της 29ης Οκτωβρίου 1961, η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ), του Κωνσταντίνου Καραμανλή, πέτυχε την τρίτη συνεχή εκλογική της νίκη ενώ ο Γεώργιος Παπανδρέου, επικεφαλής της Ένωσης Κέντρου, κατήγγειλε το αποτέλεσμα ως προϊόν βίας και νοθείας («Ανένδοτος Αγώνας»). Τον Ιούνιο του 1963, ύστερα από διαφωνία του με τον βασιλιά Παύλο, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής παραιτήθηκε από την πρωθυπουργία. Στις εκλογές της 3ης Νοεμβρίου 1963, που έγιναν με βάση την Απογραφή του 1961, η Ένωση Κέντρου κέρδισε τις εκλογές χωρίς όμως να εξασφαλίσει αυτοδυναμία, κάτι που πέτυχε στις εκλογές της 16ης Φεβρουαρίου του 1964. Λίγες ημέρες μετά, ανακοινώθηκε ο θάνατος του βασιλιά Παύλου και πραγματοποιήθηκε η ενθρόνιση του γιου του, Κωνσταντίνου Β'.

Τον Ιούλιο του 1965, οι έντονες διαφωνίες μεταξύ του Γεωργίου Παπανδρέου και του Κωνσταντίνου Β' για τον έλεγχο του στρατού, οδήγησαν τον πρωθυπουργό σε παραίτηση και τη Χώρα σε πολιτική και συνταγματική κρίση («Ιουλιανά»). Τη νύχτα της 20ής προς την 21η Απριλίου 1967, εκδηλώθηκε πραξικόπημα από ομάδα αξιωματικών του στρατού οι οποίοι κατέλαβαν την εξουσία και εγκαθίδρυσαν στρατιωτική δικτατορία.

Τον Αύγουστο του 1968, ο Αλέξανδρος Παναγούλης αποπειράθηκε, χωρίς επιτυχία, να δολοφονήσει τον δικτάτορα Γεώργιο Παπαδόπουλο ενώ τον Νοέμβριο του ίδιου έτους πέθανε ο Γεώργιος Παπανδρέου.

Τον Φεβρουάριο του 1970, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) αποφάσισε τη διακοπή των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ελλάδα σημειώνοντας ότι αυτές δεν θα επαναληφθούν «εφόσον δεν αποκαθίσταται η δημοκρατία στη Χώρα».

Το 1971, η τουρκική κυβέρνηση, με νόμο που απαγόρευε τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, έκλεισε την Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Πριν από την ημερομηνία διενέργειας της Απογραφής εκτελέστηκαν μια σειρά εργασιών, απαραίτητων για την επιτυχημένη διεξαγωγή της, όπως η συγκρότηση των νομαρχιακών ομάδων εργασίας, η οριστικοποίηση των διοικητικών ορίων δήμων και κοινοτήτων, ο καθορισμός αυτοτελών οικισμών, η ονοματοθεσία οδών και πλατειών, η προμέτρηση κατοικιών κάθε οικισμού και ο καθορισμός απογραφικών τομέων και τμημάτων και ο διορισμός των αντίστοιχων τομεαρχών και απογραφέων.

Για τον καθορισμό της έκτασης των απογραφικών τομέων ελήφθη υπόψη ο αριθμός των κατοικιών, ο οποίος κυμαινόταν από 400 έως 1.200. Με τον ίδιο τρόπο καθορίστηκε και η έκταση των απογραφικών τμημάτων, τα οποία περιλάμβαναν 40 έως 50 κατοικίες. Τα λιμάνια και οι συλλογικές κατοικίες αποτέλεσαν αυτοτελή απογραφικά τμήματα τα οποία απέγραψαν ειδικοί απογραφείς που ορίστηκαν από τις λιμενικές αρχές και τις διευθύνσεις των συλλογικών κατοικιών, αντίστοιχα.

ΕΙΚΟΝΑ 17. α

Γελοιογραφία της εποχής με αφορμή την Απογραφή του 1971 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 1971)

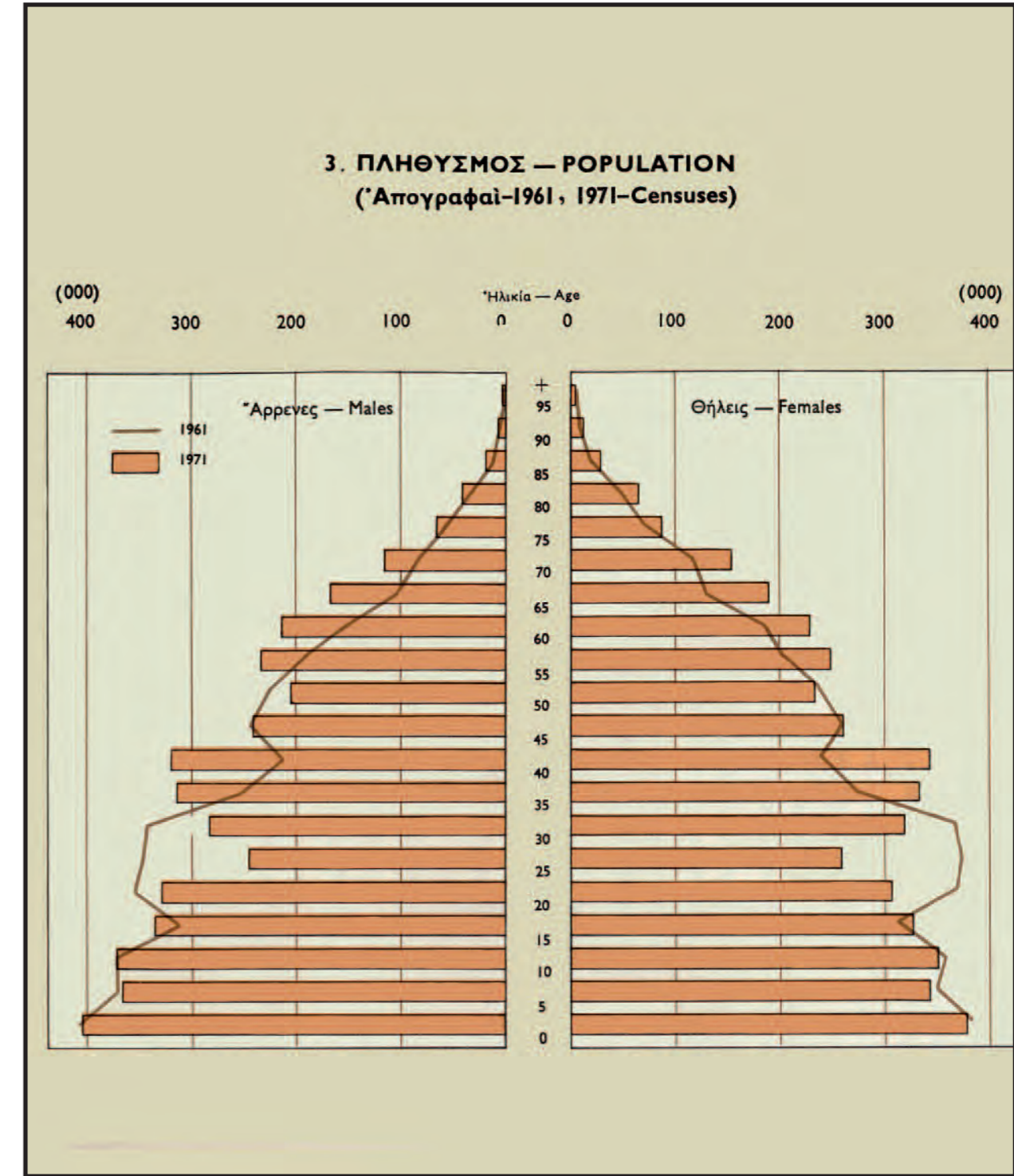
Κατά την Απογραφή Κτιρίων (01.12.1970 - 06.03.1971), καταρτίστηκαν από τους τομεάρχες οι κατάλογοι οικοδομών και κτιρίων, ένα βοηθητικό έντυπο που είχε ως σκοπό να καθοδηγήσει τους απογραφείς στην εκτέλεση των καθηκόντων τους και να διευκολύνει τους τομεάρχες κατά τον έλεγχο της εργασίας των απογραφών.

Για τη διενέργεια της Απογραφής χρησιμοποιήθηκαν δύο κύριοι τύποι ερωτηματολογίων (δελτίο απογραφής νοικοκυριού - οικοτεχνίας και κατοικίας και δελτίο απογραφής συλλογικής συμβίωσης) και ένας βοηθητικός (δελτίο προαπογραφής νοικοκυριού). Οι απογραφείς συμπλή-

ρωσαν το δελτίο απογραφής νοικοκυριού - οικοτεχνίας και κατοικίας σε δύο φάσεις. Κατά την πρώτη φάση (7 - 13 Μαρτίου 1971), συμπληρώθηκε το μέρος του ερωτηματολογίου που αφορούσε την απογραφή κατοικίας (με ερωτήματα για το είδος της κατοικίας, αν είναι κατοικημένη ή όχι, αριθμό δωματίων, ανέσεις κατοικίας, αριθμό νοικοκυριών και ονοματεπώνυμα των αρχηγών τους). Κατά τη δεύτερη φάση, την ημέρα της Απογραφής (14 Μαρτίου) έγινε συμπλήρωση του υπόλοιπου μέρους του ερωτηματολογίου μέσω προσωπικής συνέντευξης με τον «αρχηγό» ή άλλο κατάλληλο πρόσωπο του νοικοκυριού. Σε κάθε απογραφέντα οι απογραφείς χορήγησαν βεβαιωτικό σημείωμα απογραφής.

ΕΙΚΟΝΕΣ 17.6 και γ

Απόσπασμα πρότυπου ατομικού Δελτίου Απογραφής Νοικοκυριού - Οικοτεχνίας και Κατοικίας που χρησιμοποιήθηκε στην Απογραφή Πληθυσμού 1971 (Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος 1971, σελ. XXI-XXII). Στην πρώτη σελίδα περιλαμβάνονται πληροφορίες για την κατοικία, τις γεωργικές/κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις του νοικοκυριού, καθώς και στοιχεία τυχόν εργαστηρίου παραγωγής προϊόντων που λειτουργεί στην κατοικία του νοικοκυριού (οικοτεχνία). Στη δεύτερη σελίδα περιλαμβάνονται ερωτήματα που αφορούν κάθε ένα μέλος του νοικοκυριού.

ΕΙΚΟΝΑ 17.6
Πληθυσμός της Ελλάδας κατά φύλο και ηλικία, σύμφωνα με τις Απογραφές 1961 και 1971 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1980)

Μετά το πέρας της Απογραφής, οι απογραφείς παρέδιδαν στους τομάρχες τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια μαζί με τις συγκεντρωτικές καταστάσεις απογραφέα, στις οποίες καταχωρίζονταν, στο πρώτο μέρος, στοιχεία για τα νοικοκυριά και στο δεύτερο, στοιχεία για τις συλλογικές συμβιώσεις του απογραφικού τμήματος. Αντίστοι-

ΕΙΚΟΝΕΣ 17.ε

Διαφημιστική καταχώριση για την Απογραφή Πληθυσμού, Οικοδομών, Κατοικιών και Γεωργίας 1971 (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

χες καταστάσεις καταρτίστηκαν από τους τομάρχες και τους επόπτες για τις περιοχές αρμοδιότητάς τους. Στις συγκεντρωτικές καταστάσεις των εποπτών περιλήφθηκαν και οι απογραφέντες εντός της εποπτείας τους στρατιωτικοί. Οι συγκεντρωτικές καταστάσεις των εποπτών που περιείχαν τον πραγματικό πληθυσμό του κάθε νομού ανακοινώθηκαν τηλεγραφικά στην Κεντρική Υπηρεσία και με βάση αυτές καταρτίστηκε και κυκλοφόρησε το τεύχος «Προσωρινά συνοπτικά αποτελέσματα της Γενικής Απογραφής Πληθυσμού της 14ης Μαρτίου 1971», το οποίο συμπεριλάμβανε συγκριτικά αποτελέσματα των Απογραφών 1951, 1961 και 1971, κατά νομούς, πολεοδομικά συγκροτήματα και δήμους 10.000 κατοίκων και άνω.

Το απογραφικό υλικό, μετά τον αρχικό έλεγχο που έκαναν τα όργανα της Απογραφής, συγκεντρώθηκε στο αρμόδιο Γραφείο Εντύπων της Διεύθυνσης Απογραφών της ΕΣΥΕ, που ήταν υπεύθυνο για τη συγκέντρωση και την ταξινόμησή του. Η ταξινόμηση του απογραφικού υλικού έγινε κατά νομό και, εντός νομού, κατά αύξοντα αριθμό τομέα. Η επεξεργασία των στοιχείων συνίστατο: α) στην επεξεργασία της Διεύθυνσης Απογραφών (έλεγχος και κωδικογράφηση απογραφικών δελτίων) και β) στη μηχανογραφική επεξεργασία των στοιχείων αυτών, αρχικά σε δείγμα 5% και, στη συνέχεια, 20%. Τέλος, έγινε ενοποίηση των δειγμάτων αυτών, ώστε να αποτελέσει ενιαίο δείγμα 25%.

Καινοτομίες

Ειδικές ομάδες απογραφέντων επιβιβάστηκαν και απέγραψαν το πλήρωμα και τους επιβάτες των πλοίων της ακτοπλοΐας, οι οποίοι θεωρήθηκε ότι απογράφηκαν στον οικισμό του τελευταίου λιμανιού προορισμού. Επίσης, ειδικές ομάδες απογραφέντων επιβιβάστηκαν σε τρένα για να απογράψουν όσους κατευθύνονταν στο εξωτερικό ή προέρχονταν από αυτό, εφόσον τα μεσάνυκτα της 13ης προς τη 14η Μαρτίου 1971 βρίσκονταν σε ελληνικό έδαφος.

Παραλειπόμενα

Για διάστημα τριών ημερών μετά τη διενέργεια της Απογραφής, στις εισόδους των πόλεων γινόταν έλεγχος των εισερχόμενων και εξερχόμενων ατόμων, καθώς και όσων επιβιβάζονταν σε ή αποβιβάζονταν από τρένα και αεροπλάνα.

Στο εισαγωγικό σημείωμα των δημοσιευμάτων με τα αποτελέσματα της Απογραφής του 1971, γίνεται αναφορά στον τρόπο απογραφής

«των εκτοπισθέντων σε στρατόπεδα πειθαρχικής διαβίωσης», οι οποίοι απογράφονταν ως μέλη της συλλογικής συμβίωσης του στρατοπέδου, καθώς και «των εκτοπισθέντων που διαβίουσαν ελεύθερα», οι οποίοι απογράφηκαν από τακτικούς απογραφείς, με δελτίο απογραφής νοικοκυριού.

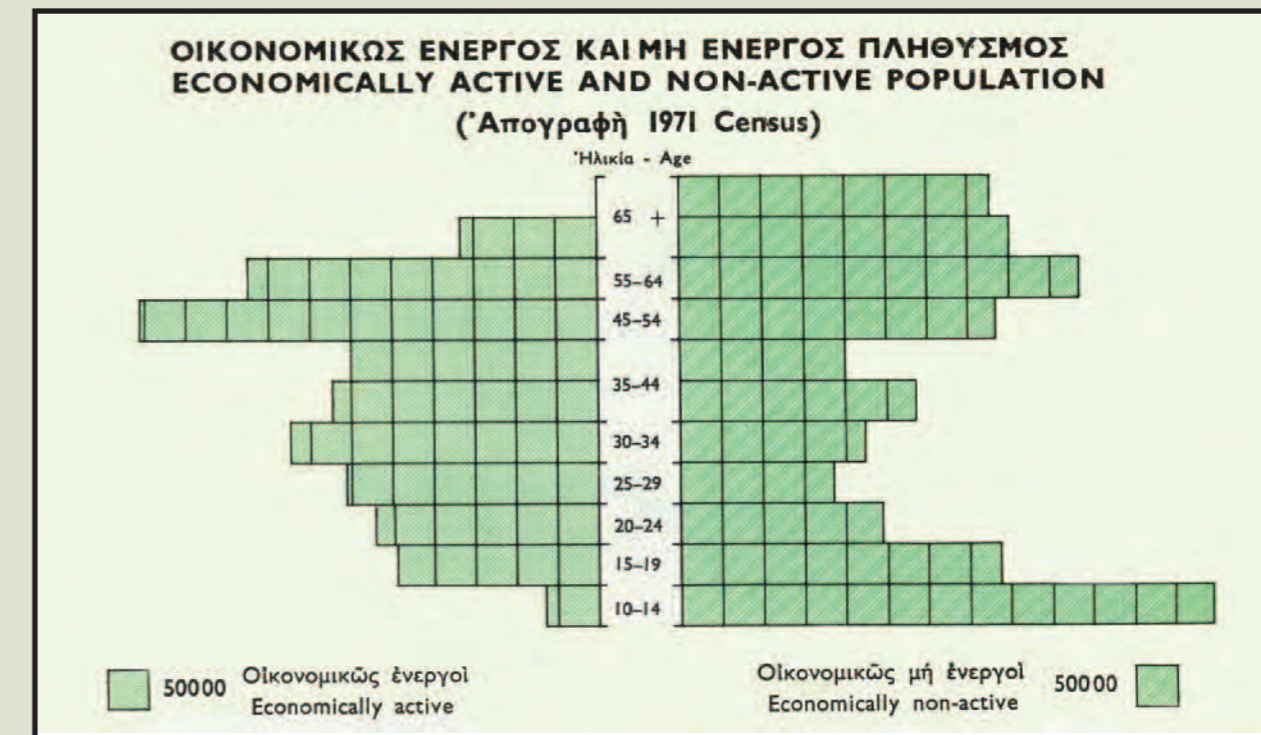
Στην Απογραφή του 1971, ήταν η τελευταία φορά που τέθηκε το ερώτημα του θρησκειώματος του απογραφομένου, τα δε αποτελέσματα που συλλέχθηκαν δε θεωρήθηκαν αξιόπιστα και για αυτόν τον λόγο δε δημοσιεύθηκαν.

Στο τέλος του 1969, διενεργήθηκε δοκιμαστική (πilotική) Απογραφή με χρήση όλων των ερωτηματολογίων βάσει των οδηγιών για τη συμπλήρωσή τους. Η διενέργεια της δοκιμαστικής Απογραφής ήταν αποκλειστική αρμοδιότητα των εποπτών, οι οποίοι εκτέλεσαν ταυτόχρονα τις εργασίες του επόπτη, του τομάρχη και του απογραφέα.

Για να εκτιμηθεί το σφάλμα κάλυψης της Απογραφής, δηλαδή το ποσοστό διπλοαπογραφών ή διαφυγών, διενεργήθηκε δειγματοληπτική έρευνα τρεις ημέρες μετά το τέλος της Απογραφής.

Το χρονικό διάστημα ανάμεσα στις Απογραφές 1961 και 1971, σημειώθηκαν πολλές μεταβολές στις κατοικημένες περιοχές, λόγω οικοδόμησης νέων κατοικιών, επέκτασης των σχεδίων πόλεως, δημιουργίας νέων οικισμών ή καταστροφής οικισμών από σεισμούς ή κατολισθήσεις. Το μέγεθος αυτών των μεταβολών μπορούσε να εξακριβωθεί μόνο με λήψη νέων αεροφωτογραφιών των κατοικημένων περιοχών της Χώρας, η οποία συμπεριέλαβε και τους οικισμούς πληθυσμού 1.000 - 2.000 κατοίκων που δεν είχαν συμπεριληφθεί στις αεροφωτογραφίες του 1961.

Το 1963, από το Τμήμα Μητρώων - Βασικών Πλαισίων και Χαρτών της Διεύθυνσης Μηχανογραφίας, πραγματοποιήθηκε εμβοδομέτρηση της Χώρας (μεθοδολογικά ανά φύλλο χάρτη και τμηματικά ανά δήμο και κοινότητα και απέδωσε το σύνολο).

ΕΙΚΟΝΑ 17.στ

Οικονομικώς ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής του 1971 (Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1977)

Απογραφή 1981

Πληθυσμός 9.740.417

(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 4.779.571

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 4.960.018

Η διαφορά ανάμεσα στον πραγματικό πληθυσμό -9.740.417- που ανακοινώθηκε και στον αριθμό που προκύπτει από την άθροιση αρρένων και θηλέων οφείλεται στο ότι ο αριθμός αρρένων και θηλέων προέκυψε από τη δειγματοληπτική επεξεργασία 10% των δελτίων της Απογραφής.

Πληθυσμός 9.667.336

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 885.737

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 406.413

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 196.389

ΠΑΤΡΕΩΝ 142.163

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ 140.858

Ημερομηνία διεξαγωγής

5 Απριλίου 1981

Νομικό πλαίσιο

Π.Δ. 256/28.03.1979,

Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ.13712/Β150/17.06.1980,

Τροποποιητική υπουργική απόφαση υπ' αριθμ. 7541/Β 239/31.03.1981

Ιστορικό πλαίσιο

Τον Φεβρουάριο του 1973, η κατάληψη της Νομικής Σχολής της Αθήνας αποτέλεσε την πρώτη μαζική κινητοποίηση των φοιτητών ενάντια στη δικτατορία των συνταγματαρχών. Τον Ιούνιο, με συντακτική πράξη της δικτατορίας, ο Γ. Παπαδόπουλος αυτοανακηρύχτηκε πρόεδρος της δημοκρατίας ενώ τον Νοέμβριο ξέσπασε η εξέγερση στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο που κατέληξε σε αιματοχυσία. Λίγες ημέρες μετά, η δικτατορία του Παπαδόπουλου ανατράπηκε με το πραξικόπημα του Δ. Ιωαννίδη.

Στις 15 Ιουλίου του 1974, η δικτατορία Ιωαννίδη προκάλεσε πραξικόπημα στην Κύπρο και αποπειράθηκε να δολοφονήσει τον πρόεδρο Μακάριο. Στις 20 Ιουλίου, η Τουρκία εισέβαλε στη μεγάλονησο και η δικτατορία στην Ελλάδα κατέρρευσε.

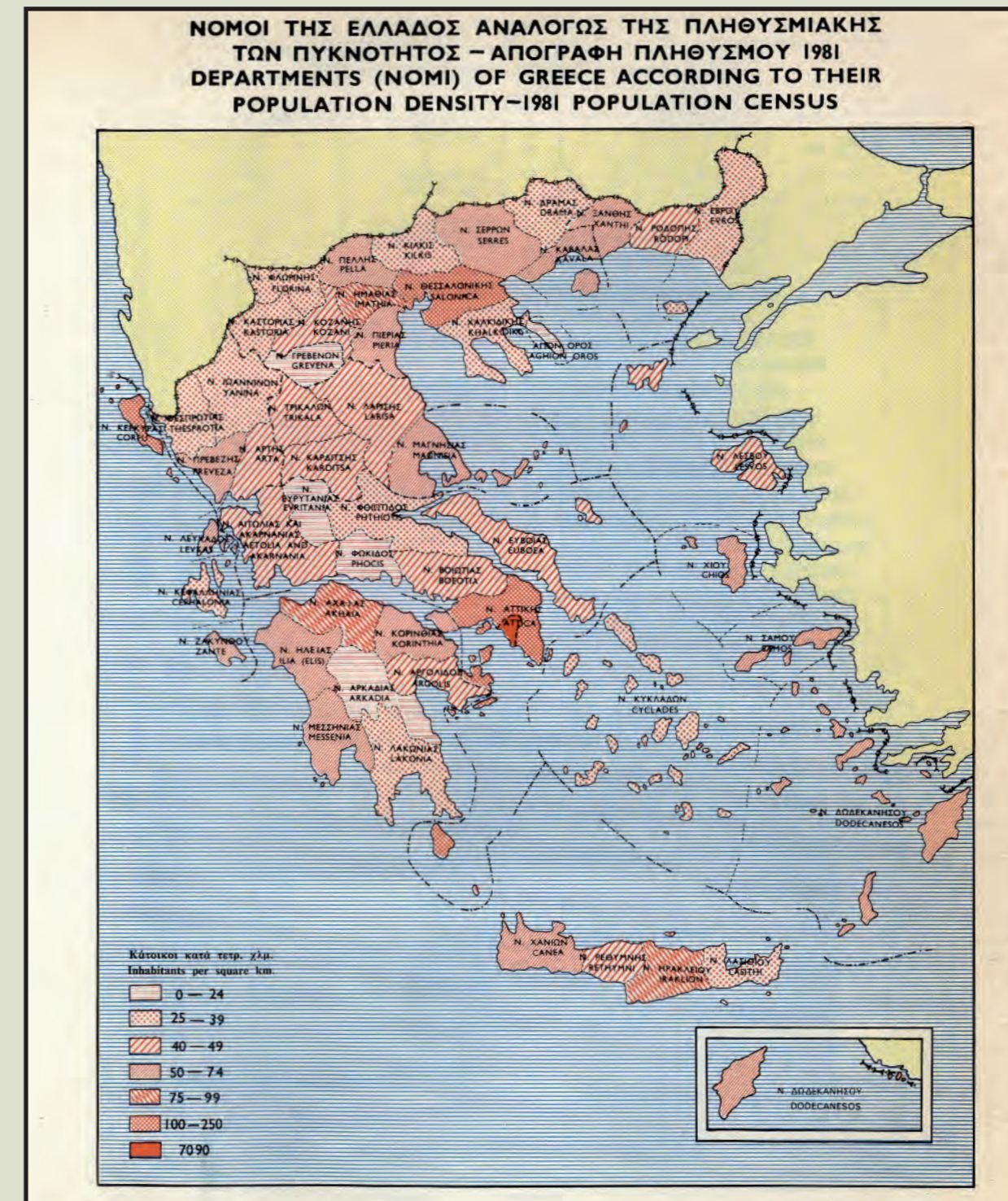
Στις 24 Ιουλίου της ίδιας χρονιάς, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής ανέλαβε τον σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας. Τον Σεπτέμβριο ίδρυσε το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, που κέρδισε τις εκλογές του Νοεμβρίου, και προκήρυξε δημοψήφισμα για το πολιτειακό. Στο δημοψήφισμα, που διεξάχθηκε στις 8 Δεκεμβρίου, η αβασίλευτη δημοκρατία θριάμβευσε και τον Ιούνιο του 1975 τέθηκε σε ισχύ το νέο Σύνταγμα.

Την ίδια περίοδο, η ελληνική κυβέρνηση υπέβαλε αίτηση για πλήρη ένταξη της Χώρας στην ΕΟΚ. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν τον Ιούλιο του 1976 και ολοκληρώθηκαν τον Μάιο του 1979, με την υπογραφή, στην Αθήνα, της πράξης προσχώρησης της Ελλάδας, η οποία κυρώθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων στις 28 Ιουνίου 1979. Η πλήρης ένταξη πραγματοποιήθηκε δύο χρόνια αργότερα, την 1η Ιανουαρίου 1981 και η Ελλάδα έγινε το 10ο μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Στην Απογραφή του 1981, ο Νομάρχης είχε την ανώτατη εποπτεία για την άρτια και έγκαιρη οργάνωση και εκτέλεσή της σε επίπεδο νομού, ενώ την ευθύνη για τη σωστή και έγκαιρη προπαρασκευή, οργάνωση και εκτέλεση είχε η αντίστοιχη νομαρχιακή ομάδα εργασίας και ιδιαίτερα ο επόπτης απογραφής, που ήταν υπάλληλος της ΕΣΥΕ.

Στις προπαρασκευαστικές εργασίες και αυτής της Απογραφής, περιλαμβανόταν ο καθορισμός των αυτοτελών οικισμών. Για τον σκοπό αυτόν, ο επόπτης απογραφής απέστειλε σε κάθε δήμο ή κοινότητα το «Φύλλο Αυτοτελών Οικισμών» με τους αυτοτελείς οικισμούς όπως

ΕΙΚΟΝΑ 18.α

Πυκνότητα του Πληθυσμού της Ελλάδος ανά νομό (κάτοικοι / τετρ. χλμ.) κατά την Απογραφή του 1981

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1990)

είχαν καθοριστεί από την Απογραφή του 1971 και όπως είχαν διαμορφωθεί με βάση τις διοικητικές μεταβολές που είχαν επέλθει μέχρι το 1981, ώστε να γίνουν οι απαραίτητες προσθήκες και διορθώσεις.

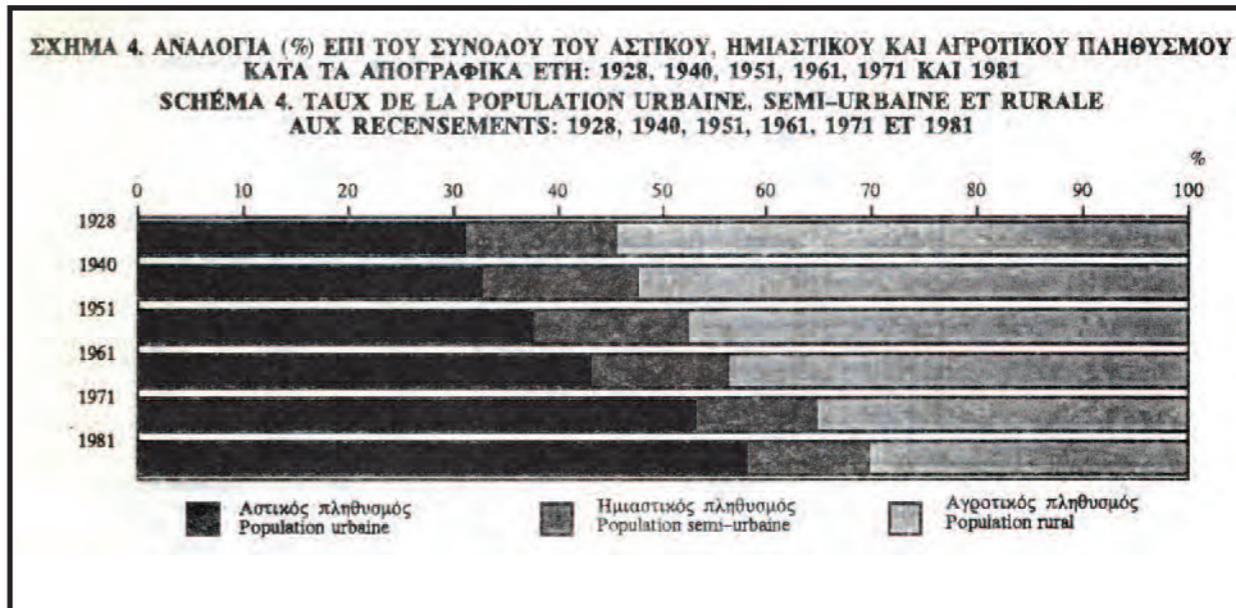
Στις προπαρασκευαστικές εργασίες της Απογραφής περιλαμβάνονταν η -εξαιρετικής σπουδαιότητας- προμέτρηση κατοικιών με την οποία εκτιμή-

θηκε ο πληθυσμός του οικισμού (1.000 κατοίκων και άνω) και η κατανομή του στα οικοδομικά τετράγωνα. Κάθε νομός της Χώρας διαιρέθηκε σε απογραφικούς τομείς (με 500 - 700 κατοικίες ο καθένας) και ο κάθε τομέας σε 10 έως 12 απογραφικά τμήματα (στα οποία ο αριθμός των κατοικιών δεν έπρεπε να υπερβαίνει τις 40 - 50). Σε οικισμούς με λιμάνια και σε μεγάλες συλλογικές κατοικίες δημιουργήθηκαν ειδικά απογραφικά τμήματα.

ΕΙΚΟΝΑ 18.β

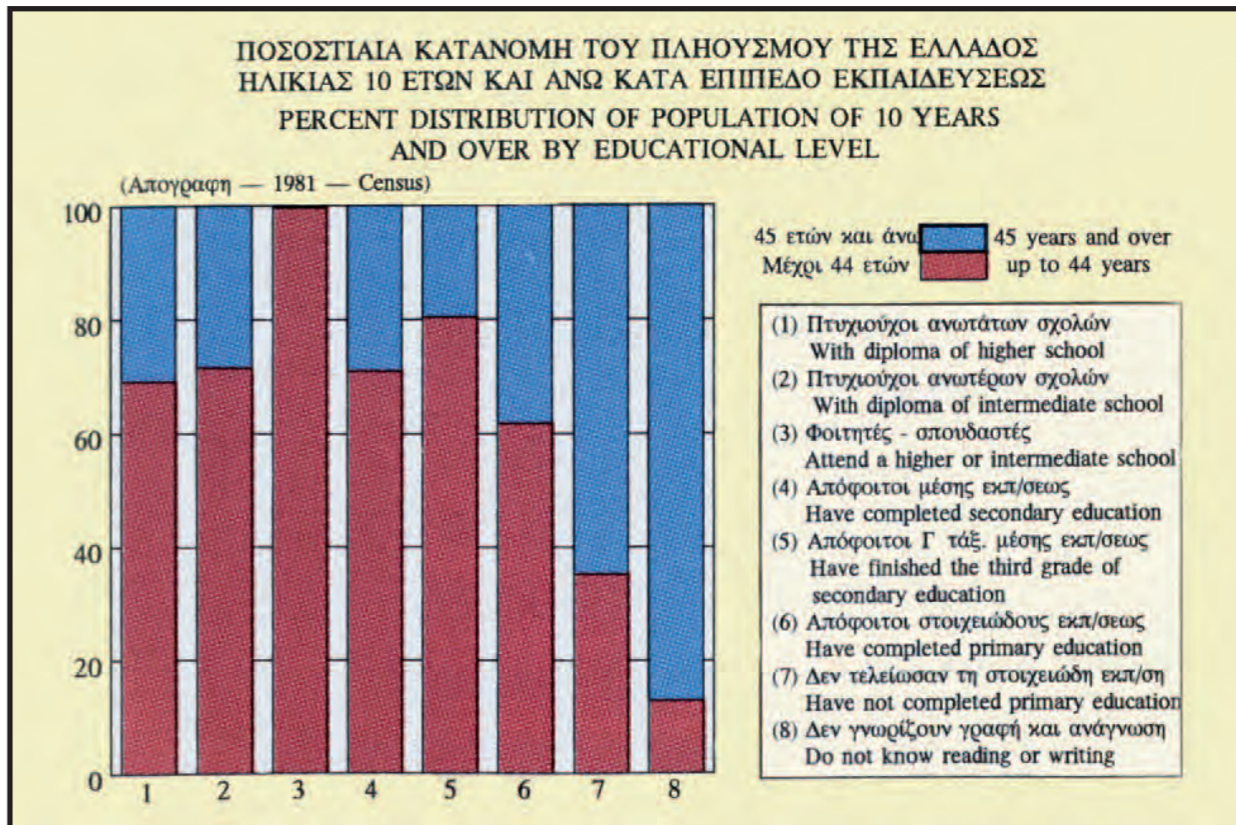
Απασχολούμενοι κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και ατομικών επαγγελματιών, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής του 1981 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1985)

Πίνακας 5. Απασχολούμενοι κατά φύλο, ομάδες ηλικιών και ομάδες ατομικών επαγγελματιών										
Επίπεδο Ελλάδος, αστικές περιοχές (Πολιτισμικά Συγκροτήματα Αθηνών και Θεσσαλονίκης, λοιπές αστικές), ημιαστικές και αγροτικές περιοχές, γεωγραφικά διαμερίσματα κατά αστικές, ημιαστικές, αγροτικές περιοχές, και νομοί										
Απογραφή πληθυσμού της 2ης Απριλίου 1981. Αειματωλιστική επεξεργασία 10%										
Φύλο (Ηλικίες ηλικιών)	Σύνολο	Ομάδες ατομικών επαγγελματιών								
		Ασκούντες επισημοποιημένα και αειθέρωτα επαγγέλματα κλπ.	Διατελούντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	Υπάλληλοι γραφείου κ.π.κ.	Έκπαιδευτικοί και πωλητές	Απασχολούμενοι στην παραγωγή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς κλπ.	Τεχνίτες, εργάτες και χειριστές μηχανών, μέσων	Δήλωναν ανεπαρκώς ή ασκούν το επάγγελμα τους	Δεν δήλωσαν επάγγελμα
Κωδικός αριθμός →		0/1	2	3	4	5	6	7/8/9	X2	X3
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΟΧΩΝ										
Αμφοτέρων των φύλων	3388518	326366	61449	330241	247533	273351	971581	1084528	6798	36671
10 - 14	31261	52		174	1607	1526	12388	14417	71	1026
15 - 19	173904	2808	23	11401	14478	11822	40302	89946	412	2712
20 - 24	285639	24510	499	49918	24611	27747	40955	112338	896	4155
25 - 29	402746	63587	2918	63261	33012	32540	50457	151320	928	4723
30 - 34	411641	67529	6383	56589	35472	34569	61641	144244	894	4370
35 - 39	344585	49264	7830	37620	32549	28331	70444	118233	783	3531
40 - 44	402521	39771	10459	35102	36085	36218	108428	130671	802	3989
45 - 49	402238	31531	11569	30056	35885	39934	128312	124290	800	3899
50 - 54	374375	23276	11449	23991	35454	31391	138104	107108	734	3368
55 - 59	236781	13698	6222	13577	23097	18816	100417	58499	324	2133
60 - 64	144627	7416	2784	5804	14509	8886	81176	22949	108	998
65 - 69	94309	4282	849	1259	6947	3732	68806	7591	45	798
70 - 74	52480	1859	279	271	2739	1345	43433	2102		452
75 και άνω Δεν δήλωσαν	30567 292	770 13	185 13	186 30	1057 31	461 33	26598 110	757 63		553 11
Άρρενες	2485395	200371	53307	185243	224065	182388	680868	929759	4574	24721
10 - 14	21120	35		92	884	632	7760	11114	40	563
15 - 19	109974	909	12	3135	6770	5973	26097	65294	228	1566
20 - 24	167643	6559	310	12662	11602	18742	27063	87645	512	2547
25 - 29	285096	31266	2454	28767	24044	24798	35275	134646	669	3177
30 - 34	303805	41964	5458	31609	26337	25458	40737	128462	648	3132
35 - 39	259154	29868	6700	22825	25568	19431	46955	104812	500	2495
40 - 44	298632	27260	8687	24715	28160	23551	70515	112934	577	2833
45 - 49	307283	22750	10119	23146	29058	23654	87247	107860	580	2867
50 - 54	287288	16541	10101	19909	29559	18631	96255	93378	558	2356
55 - 59	186704	10307	5581	11759	19479	11721	72519	53532	243	1463
60 - 64	115196	6489	2553	5168	12893	5889	60397	21089	84	646
65 - 69	75638	3907	782	1016	6296	2632	53563	6959	34	449
70 - 74	42591	1773	277	263	2439	931	34732	1911		265
75 και άνω Δεν δήλωσαν	25049 220	731 12	173 12	155 20	945 31	323 22	21703 70	668 53		351 11
Θήλειες	903123	125995	8142	144998	73468	90963	290713	154770	2124	11950
10 - 14	10141	17		82	723	894	4628	3303	31	463
15 - 19	63930	1899	11	8266	7708	5849	14215	24652	184	1146
20 - 24	117996	17951	189	37256	13009	9005	13902	24692	394	1608
25 - 29	117650	32321	464	34494	8968	7742	15182	16674	259	1546
30 - 34	107686	25665	925	24980	9135	9111	20904	15782	246	1286
35 - 39	85431	15396	1130	14765	6981	8900	23499	13421	283	1036
40 - 44	103889	12511	1772	11347	7925	12667	37913	18337	225	1152
45 - 49	94955	8781	1496	6910	6827	12280	41065	16430	220	997
50 - 54	87587	6735	1348	4082	5895	12760	41849	13730	176	1012
55 - 59	50079	3391	541	1818	3618	7095	27898	4967	81	670
60 - 64	29429	927	231	636	1616	2997	20789	1860	24	349
65 - 69	18671	375	67	243	651	1100	15243	632	11	349
70 - 74	9889	86	2	8	300	414	8701	191		187
75 και άνω Δεν δήλωσαν	5518 72	39 1	12 1	31 10	112 10	138 11	4895 40	89 10		202

ΕΙΚΟΝΑ 18.γ

Αναλογία (%) του αστικού, ημιαστικού και αγροτικού πληθυσμού επί του συνολικού πληθυσμού της Χώρας κατά τις Απογραφές 1928, 1940, 1951, 1961, 1971 και 1981. Το 1981, ο πληθυσμός των αστικών περιοχών αποτελούσε το 58,1% του συνολικού πληθυσμού, των ημιαστικών το 11,6% και των αγροτικών το 30,3% του συνολικού πληθυσμού. (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1994, σελ. 90)

ΕΙΚΟΝΑ 18.δ

Ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας, ηλικίας 10 ετών και άνω, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής 1981 (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1990)

Στην Απογραφή συμπεριλήφθηκαν όλα τα άτομα (κάθε ηλικίας, φύλου και υπηκοότητας) που βρέθηκαν μέσα στα όρια της Ελληνικής Επικράτειας (χερσαία, εναέρια και θαλάσσια) τα μεσάνυχτα του Σαββάτου 4 προς την Κυριακή 5 Απριλίου. Η συμπλήρωση των δελτίων απογραφής νοικοκυριού και κατοικίας έγινε από τους απογραφείς με συνέντευξη με τον «αρχηγό» του νοικοκυριού ή με άλλο κατάλληλο άτομο. Τα δύο πρώτα μέρη του δελτίου που αφορούσαν την Απογραφή κατοικιών συμπληρώθηκαν από τους απογραφείς στην πρώτη τους επίσκεψη στην κατοικία, κατά την περίοδο 29 Μαρτίου - 4 Απριλίου, ενώ τα υπόλοιπα μέρη την ημέρα της Απογραφής. Η επίσκεψη των απογραφέντων στις κατοικίες των τμημάτων τους έγινε με βάση τον κατάλογο - πλαίσιο των οικοδομών και κτιρίων που τους παρέδωσαν οι αρμόδιοι τομεάρχες.

Με τη λήξη της Απογραφής, οι επόπτες συγκέντρωσαν τα απογραφικά δελτία και τα λοιπά έντυπα από τους τομεάρχες. Στη συνέχεια, έκαναν όλους τους λογικούς ελέγχους, με τη συνδρομή των βοηθών εποπτών, και απέστειλαν όλο το απογραφικό υλικό στην Κεντρική Υπηρεσία της ΕΣΥΕ. Την ευθύνη για την ανάλυση και τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων είχε η Διεύθυνση Απογραφών ενώ την ευθύνη για τη μηχανογραφική επεξεργασία και την πινακοποίηση των αποτελεσμάτων είχε η Διεύθυνση Μηχανογραφής.

σεως. Έγινε δειγματοληπτική επεξεργασία του 10% των δελτίων της Απογραφής.

Παραλείπόμενα

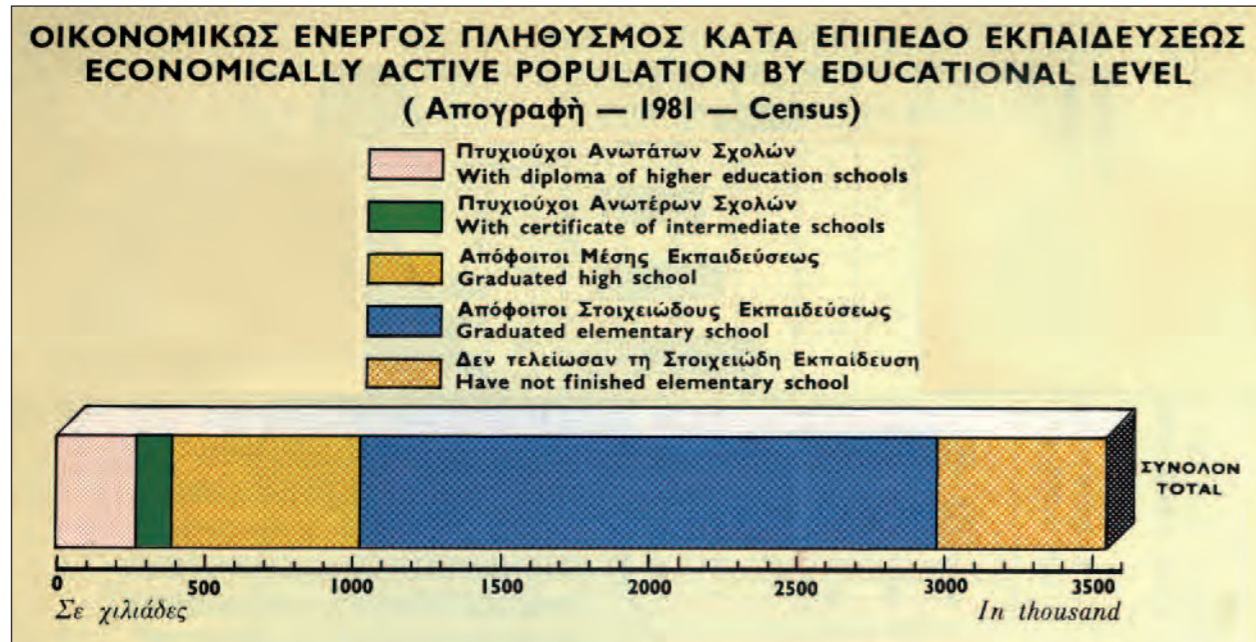
Η ημερομηνία της Απογραφής μετατέθηκε από τις 15 Μαρτίου στις 5 Απριλίου 1981 λόγω του ισχυρού σεισμού (6,7 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ) της 24ης Φεβρουαρίου 1981, στις Αλκυονίδες Νήσους, που δημιούργησε δυσχέρειες στην εξέλιξη των απογραφικών εργασιών.

Το 1981 διενεργήθηκε ταυτόχρονα Απογραφή Οικοδομών - Κτιρίων, Πληθυσμού - Κατοικιών, Γεωργίας - Κτηνοτροφίας. Ήταν προγραμματισμένη και η Απογραφή Οικοτεχνίας, η οποία όμως δεν πραγματοποιήθηκε για τεχνικούς λόγους.

Η διαφώτιση και ενημέρωση του κοινού για τον σκοπό και τους στόχους της Απογραφής υπήρξε ένα τεράστιο έργο, για το οποίο χρησιμοποιήθηκαν όλα τα σύγχρονα μέσα, όπως: η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, ο ημερήσιος, εβδομαδιαίος και περιοδικός Τύπος, η σφράγιση της αλληλογραφίας με ειδική σφραγίδα, η ενημέρωση μέσω των λογαριασμών Υδρευσης - Αποχέτευσης και ΔΕΗ, η ρίψη διαφημιστικών μονόφυλλων από αεροπλάνο, η καταχώριση διαφημιστικού σκίτσου στον επίσημο κατάλογο της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης.

ΕΙΚΟΝΑ 18.ε

Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός κατά επίπεδο εκπαίδευσης σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Απογραφής του 1981 (Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1990)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ
ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝΤΥΠΟ ΠΙ-1

*Η απογραφή είναι υποχρεωτική από το Νόμο. Οι απαντήσεις στα ερωτήματα του δελτίου είναι ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΕΣ.

Νομός: _____
 Έπαρξη: _____
 Δήμος ή Κοινότητα: _____
 Οικισμός (πόλη ή χωριό): _____
 Όδός και αριθμός: _____
 *Αν δεν άρξατε να γράφετε από κάτω: _____
 Τοποθεσία και αριθμός ή ιδιοκτήτης της οικοδομής και αριθμός: _____

Γεωγραφικός Κώδικας: _____
 Τομέας: _____
 Τμήμα: _____
 *Αριθμός οικοδομικού τετραγώνου: _____
 Α/Α Κατοικίας (μέσα στο *Ανοικτό Τμήμα): _____
 Α/Α Νοικοκυριού (μέσα στο *Ανοικτό Τμήμα): _____
 Μέσα στον οικισμό 1, έξω από τον οικισμό 2

*Απογραφείς: _____ (Επίσημο) _____ (Όνομα) _____ (Όνομα πατρός)

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ
ΤΗΣ 5ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1981

ΔΕΛΤΙΟ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Α. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Είδος κατοικίας	Χαρακτηριστικά κανονικής κατοικίας	*Αντίστοιχα κανονικών κατοικιών								*Ό ιδιοκτήτης της κατοικίας είναι:
		Κουζίνα	Ήλεκτρο ή ντουλά	Λουτρό ή ντουλά	*Υγρασία	Θέρμανση	*Απορρυτήριο	*Αποξέωση	10	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Κανονική κατοικία ☐ 1 *Άλλο είδος χθρως προοριζόμενος για κατοικία (εκτός, σπηλιές κλπ.)..... ☐ 2 *Άλλο είδος χθρως μη προοριζόμενος για κατοικία (κατασκευασμένο κτιστήριο κλπ.)..... ☐ 3 Κατοικία μέσα σε σπασμένη κατοικία ☐ 4	Κατοικουμένη: Κόρυμα ☐ 1 *Εξοχική ή δευτερεύουσα ☐ 2 Κενή: Για έννοιας πώληση κλπ. ☐ 3 *Εξοχική ή δευτερεύουσα ☐ 4	*Κανονική δομή (έτος κτισίας) ☐ 1 *Από αυτή, πόσα χρησιμοποιούνται άνοικτα: Για έννοιας πώληση κλπ. ☐ 1 (γγραφή, κομμωτήριο κλπ.)	*Έχει κουζίνα: ΝΑΙ ☐ 1 *Η κουζίνα αυτή έχει τις προϋποθέσεις κανονικού διαμετασ: ΝΑΙ ☐ 1 ΟΧΙ ☐ 2 Δεν έχει κουζίνα ☐ 3	ΝΑΙ ☐ 1 ΟΧΙ ☐ 1 ΟΧΙ ☐ 2 ΟΧΙ ☐ 2	Μέσα στην κατοικία ☐ 1 *Έξω από την κατοικία, αλλά μέσα στην οικοδομή ☐ 2 *Έξω από την οικοδομή ☐ 3	*Υ.Αρχη κετρική θέρμανση ☐ 1 ΝΑΙ ☐ 1 ΟΧΙ ☐ 1 ΟΧΙ ☐ 2	Με θέρμανση εγκατάσταση: Μέσα στην κατοικία .. ☐ 1 *Έξω από την κατοικία .. ☐ 2 Χαλρή θέρμανση εγκατάσταση: Μέσα στην κατοικία .. ☐ 3 *Έξω από την κατοικία .. ☐ 4 Δεν άρξατε άποξητήριο ... ☐ 5	Σε διενό άποξητήριο ☐ 1 *Άλλο σύστημα (βόρος κλπ.) ☐ 2 Δεν άρξατε άποξητήριο ☐ 3	*Ίδιος ☐ 1 ΝΠΔ (έπαρξη, συμμετο κλπ.) ☐ 2 Άρξος ή ΝΠΔΔ (Δήμος, ΕΚΑ, *Εργατική *Έστια κλπ.) ☐ 3	

Β. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΗΓΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΠΟΥ ΔΙΑΜΕΝΟΥΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Πόσα νοικοκυριά διαμένουν στην κατοικία αυτή:	*Αρχηγός νοικοκυριού		*Αριθμός διαμετασ στη διάθεση του νοικοκυριού (μολι με την κουζίνα)	*Ό άρχηγός ή μέλος του νοικοκυριού κατέχει την κατοικία ως:	Με άλλη ιδιότητα	
	Α/Α (Επίσημο)	(Όνομα)	1	Ίδιοκτήτης	*Υποκατάστη	Με άλλη ιδιότητα
1	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3
2	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3
3	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3
4	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3
5	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3
6	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3
7	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3
8	_____	_____	☐ 1	☐ 1	☐ 2	☐ 3

Σημείωση: Για τις κατοικίες που κατοικούνται από ένα ή περισσότερα νοικοκυριά, θα συμπληρωθούν τόσο δελτία ΠΙ-1, όσο είναι και τα νοικοκυριά. Για το πρώτο νοικοκυριό θα χρησιμοποιηθεί το πρώτο δελτίο. Για κάθε ένα από τα άλλα νοικοκυριά θα χρησιμοποιηθούν πρόσθετα δελτία ΠΙ-1, στα όποια θα συμπληρωθούν τα στοιχεία αναγράφοντας της κατοικίας (Νόμος, Έπαρξη κλπ.), ο Γεωγραφικός Κώδικας κλπ., και τα στοιχεία της διαμετασ, πρώτης και δεύτερης σελίδας. ΔΕΝ θα συμπληρωθούν οι υπόλοιπα δελτία τα στοιχεία Α, και Β, της κατοικίας. Για κάθε, όμως, δελτίο νοικοκυριού (ΠΙ-1), άκομη και για το πρώτο, θα γράφονται στην κορυφή θέση τα στοιχεία του άνοικτου άρχηγου του νοικοκυριού, καθώς και ο άζωντος άριθμός του, από το πρώτο δελτίο ΠΙ-1 της κατοικίας αυτής (δηλαδή 1, 2, 3 κλπ.).

*Ονοματεπώνυμο άρχηγου νοικοκυριού

_____ (Επίσημο) _____ (Όνομα)

Άζωντος άριθμός νοικοκυριού από το Β, μέρος του πρώτου δελτίου

ΕΙΚΟΝΑ 18.στ
Απόσπασμα πρώτης σελίδας δελτίου Απογραφής Νοικοκυριού και Κατοικίας που χρησιμοποιήθηκε στην Απογραφή του 1981 (Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1994, σελ. 101)

Απογραφή 1991

Πληθυσμός (πραγματικός)	10.259.900
ΑΝΔΡΕΣ	5.055.408
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	5.204.492
Πληθυσμός (νόμιμος)	10.134.534
Πληθυσμός (μόνιμος)	10.223.392
Μεγαλύτεροι Δήμοι	
ΑΘΗΝΑΙΩΝ	772.072
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	383.967
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	182.671
ΠΑΤΡΕΩΝ	153.344
ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	137.288

Ημερομηνία διεξαγωγής

17 Μαρτίου 1991

Νομικό πλαίσιο

Π.Δ. 488/15.09.1989 (ΦΕΚ 209/26.09.1989)

Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. 18894/Γ' 3582/28.09.1989 των

Υπουργών Εθνικής Άμυνας, Εσωτερικών, Εξωτερικών, Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Γεωργίας, Δημόσιας Τάξης, Περιβάλλοντος - Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

Ιστορικό πλαίσιο

Τον Οκτώβριο του 1981, ο Ανδρέας Παπανδρέου κέρδισε τις εκλογές (και τις ευρωεκλογές που διεξάγονταν ταυτόχρονα) με το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ). Το δεύτερο εξάμηνο του 1983, η Ελλάδα ανέλαβε την προεδρία της ΕΟΚ.

Η Ελλάδα ανέλαβε και πάλι, το δεύτερο εξάμηνο του 1988, την προεδρία της ΕΟΚ. Στις εκλογές του 1989 κανένα κόμμα δεν κατάφερε να αναδειχθεί αυτοδύναμο, με αποτέλεσμα να σχηματισθεί κυβέρνηση συνασπισμού Νέας Δημοκρατίας και Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου μέχρι τον Απρίλιο του 1990, οπότε η Νέα Δημοκρατία, με τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, πέτυχε τον σχηματισμό αυτοδύναμης κυβέρνησης.

Επίσημες στατιστικές

Με το Π.Δ. 224/1986²⁸ συστάθηκε η Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (Γ.Γ. Ε.Σ.Υ.Ε.), υπαγόμενη στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η Απογραφή του 1991 διενεργήθηκε, σε γενικές γραμμές, με τον τρόπο που είχε διενεργηθεί η Απογραφή του 1981. Σε κάθε νομό ο Νομάρχης είχε την ανώτατη εποπτεία για την άρτια και έγκαιρη οργάνωση της Απογραφής, ενώ συγκροτήθηκε νομαρχιακή ομάδα εργασίας που είχε την ευθύνη για τη σωστή και έγκαιρη προπαρασκευή, οργάνωση και εκτέλεσή της, κυρίως ο επόπτης, ο οποίος ήταν υπάλληλος της ΕΣΥΕ, με εμπειρία στις απογραφές. Ορίστηκαν, επίσης, ανώτεροι επόπτες με έργο τους τον συντονισμό των απογραφικών εργασιών ώστε να εξελίσσονται ομοιόμορφα σε όλη τη Σ.

Από τις πρώτες εργασίες κατά την προετοιμασία της Απογραφής ήταν η οριστικοποίηση των διοικητικών ορίων δήμων και κοινοτήτων, διαδικασία η οποία απαιτούσε την εκδίκαση των σχετικών διαφορών που εκκρεμούσαν στα διοικητικά δικαστήρια και τη χάραξη των νέων ορίων μεταξύ των κοινοτήτων που είχαν διαφορές. Σε περίπτωση που αυτό δεν ήταν δυνατόν να γίνει μέχρι τον Αύγουστο του 1990, έλαβε απόφαση, η οποία ίσχυε μόνο για την Απογραφή, ο αρμόδιος Νομάρχης (ή Νομάρχες, αν το πρόβλημα αφορούσε περισσότερους από έναν νομούς).

ΕΣΥΕ

Σωστή Στατιστική Πληροφόρηση

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ - ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΜΕΛΕΤΕΣ

ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ,
ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1951 Κάτοικοι 7.632.801
ΜΑΡΤΙΟΣ 1961 Κάτοικοι 8.388.553
ΜΑΡΤΙΟΣ 1971 Κάτοικοι 8.768.641
ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1981 Κάτοικοι 9.740.417
και τώρα...

ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΥΡΙΑΚΗ 17 ΜΑΡΤΙΟΥ 1991

ΓΙΑ ΝΑ ΜΑΘΟΥΜΕ ΠΟΣΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ

- ◆ Στην Ελλάδα
- ◆ Στο Νομό μας
- ◆ Στην Επαρχία μας
- ◆ Στην πόλη - στο χωριό
- ◆ Γεωργοί και κτηνοτρόφοι
- ◆ Εργάτες και υπάλληλοι
- ◆ Έμποροι και επιχειρηματίες
- ◆ Εργαζόμενοι και συνταξιούχοι

Η Απογραφή δεν είναι μόνο υποχρέωση του καθενός μας, είναι και δικαίωμα του συνόλου, της Πολιτείας και του πολίτη να πληροφορείται σωστά για την πραγματικότητα.

ΘΥΜΗΘΕΙΤΕ ΤΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Κανείς δεν σας ενόχλησε ποτέ
για τα στοιχεία που δηλώσατε, γιατί:

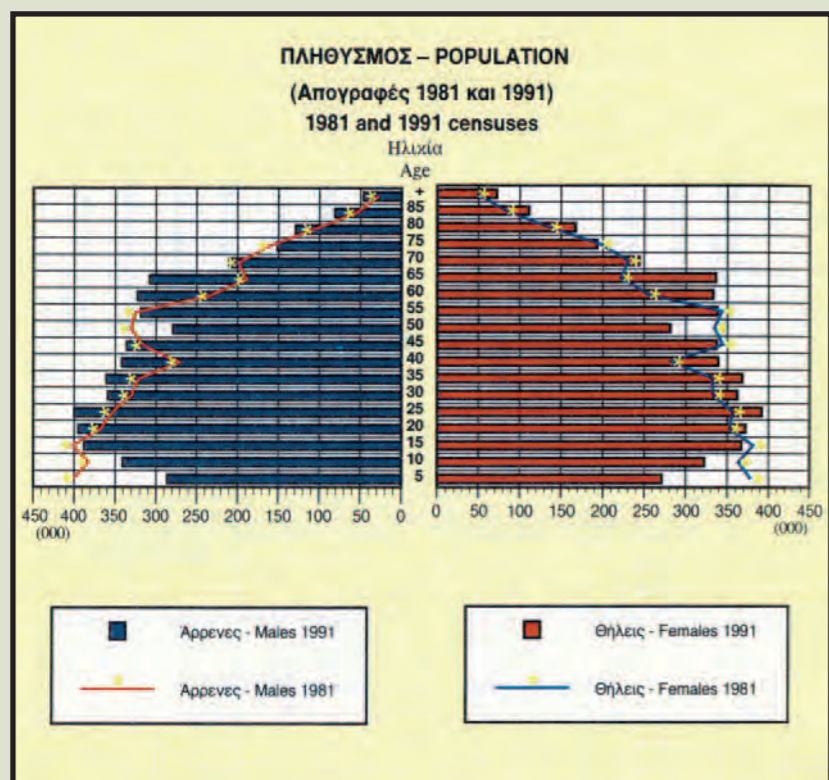
- ◆ Είναι εμπιστευτικά
- ◆ Χρησιμοποιούνται ως αριθμοί
- ◆ Γίνονται στατιστικοί πίνακες

ΕΙΚΟΝΑ 19.α

Διαφημιστική καταχώριση σε έντυπα μέσα ενημέρωσης με πληροφορίες για τη Γενική Απογραφή Πληθυσμού του 1991 (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 19.6

Πληθυσμός της Ελλάδας κατά φύλο και ηλικία, σύμφωνα με τις Απογραφές 1981 και 1991 (Πηγή: Συνοπτική Στατιστική Επιτηρίδα, 1993)

ΕΙΚΟΝΑ 19.γ

Διαφημιστική καταχώριση σε έντυπα μέσα ενημέρωσης με αναφορά στην ημερομηνία διεξαγωγής της Απογραφής του 1991. Διακρίνεται το λογότυπο της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος, το οποίο περιλαμβάνει τον χάρτη της Χώρας και έχει χαρακτηριστικά πιξίδα παραπέμποντας σε παλαιότερο σύνθημα «Η Στατιστική αποτελεί την πιξίδα του Έθνους». (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

VI: 2. Πληθυσμός της Ελλάδος ηλικίας 10 ετών και άνω, κατά φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης και γεωγραφικό διαμέρισμα
Population of Greece aged 10 years and over by sex, education level and geographic region

Απογραφή—1991—Census

Επίπεδο εκπαίδευσης Education level	Σύνολο Total	Περιοχή Πρωτεύουσας Greater Athens	Λοιπή Στε- ραία Ελλάς Rest of Central Greece and Evia	Πελοπόν- νησος Pelopon- nisos	Ιόνιοι Νήσοι Ionian Islands	Ήπειρος Ipiros	Θεσσαλία Thessalia	Μακεδονία Makedonia	Θράκη Thraki	Νήσοι Αιγαίου Aegean Islands	Κρήτη Kriti
Σύνολο—Total	9.039.479	2.732.375	1.103.665	954.248	171.195	300.000	643.506	1.971.135	296.050	399.760	467.545
Κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου—Post-graduate diploma holders	36.865	22.248	2.507	1.920	285	594	902	6.101	431	794	1.080
Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολίων—With diploma of higher education schools	564.011	259.672	46.806	43.012	6.669	14.509	31.653	111.059	11.411	16.725	22.495
Πτυχιούχοι ΤΕΙ (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ)—With certificate of intermediate technical schools	122.913	46.881	11.983	9.587	1.495	3.240	8.061	28.356	3.103	3.873	6.334
Πτυχιούχοι ανωτέρων σχολίων—With certificate of intermediate schools	62.165	31.137	6.657	4.561	890	1.162	2.771	7.693	909	3.456	2.929
Φοιτούν σε ανωτάτη ΤΕΙ ή ανωτέρα σχολή—Attend a higher, intermediate or technical school	251.750	107.384	19.879	19.630	1.455	7.911	11.626	63.768	5.555	4.120	10.422
Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης—Have completed secondary education	1.866.494	803.021	196.314	165.926	25.170	37.496	96.324	353.908	38.075	69.945	80.315
Τέλειωσαν τη Γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης—Have finished the third grade of secondary education	973.618	308.025	124.513	109.289	19.101	29.123	63.897	205.536	22.821	41.941	49.372
Απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης—Have completed primary education	3.583.297	857.211	467.980	426.179	78.118	135.688	275.805	823.462	126.513	181.007	211.334
Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση—Have not completed primary education	960.720	201.531	124.740	106.993	19.330	37.346	83.433	244.000	42.433	49.441	51.473
Αγράμματοι (μη γνωρίζοντες γράση και γέννηση)—Illiterate (do not know reading and writing)	617.646	95.265	102.286	67.151	18.679	32.931	69.034	127.252	44.799	28.458	31.791

ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ — BOTH SEXES

ΕΙΚΟΝΑ 19.δ

Απόσπασμα πίνακα πληθυσμού της Ελλάδας ηλικίας 10 ετών και άνω, κατά φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης και γεωγραφικό διαμέρισμα, σύμφωνα με την Απογραφή του 1991 (Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 2000)

Οι νομοί διαιρέθηκαν σε απογραφικούς τομείς και οι τομείς σε απογραφικά τμήματα, ανάλογα με τον αριθμό των κατοικούμενων κατοικιών τους, σύμφωνα με την προμέτρηση των κατοικιών και των κατοικούμενων χώρων, που οργάνωσαν οι επόπτες και βοηθοί επόπτες και διενήργησαν ιδιώτες συνεργάτες.

Τα δύο βασικά έντυπα που χρησιμοποιήθηκαν για την Απογραφή ήταν το δελτίο απογραφής νοικοκυριού και κατοικίας, το οποίο συμπληρώθηκε σε μία φάση και όχι σε δύο, όπως στην Απογραφή του 1981, από απογραφείς, ειδικά εκπαιδευμένους από υπαλλήλους της ΕΣΥΕ, με συνέντευξη με τον «αρχηγό» του νοικοκυριού ή άλλο κατάλληλο πρόσωπο, και το δελτίο συλλογικής κατοικίας, το οποίο συμπληρώθηκε από ειδικούς απογραφείς, για όσους διέμεναν σε συλλογικές κατοικίες.

Μετά το τέλος της Απογραφής, οι τομάρχες συγκέντρωσαν από τους απογραφείς αρμοδιότητάς τους, το απογραφικό υλικό, το οποίο παρέδωσαν, μετά από λογικό έλεγχο και έλεγχο πληρότητας, στους αρμόδιους επόπτες. Με αυτόν τον τρόπο, οι επόπτες συγκέντρωσαν όλο το απογραφικό υλικό της εποπτείας τους, έκαναν τους δικούς τους ελέγχους και προώθησαν το υλικό στη Διεύθυνση Απογραφών της ΕΣΥΕ για την ταξινόμησή του και την τελική επεξεργασία.

Έγινε καθολική επεξεργασία των ερωτηματολογίων της Απογραφής σε πέντε φάσεις: επεξεργασία στοιχείων πραγματικού πληθυσμού, επεξεργασία στοιχείων νόμιμου πληθυσμού, επεξεργασία

στοιχείων μόνιμου πληθυσμού, επεξεργασία των υπόλοιπων στοιχείων των απογραφικών δελτίων και εμφάνιση των αποτελεσμάτων της Απογραφής.

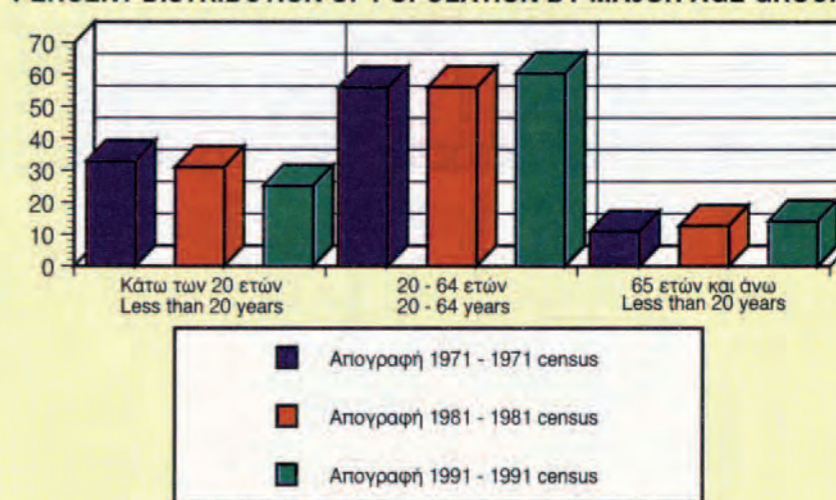
Παραλειπόμενα

Παράλληλα με την Απογραφή Πληθυσμού, διενεργήθηκαν η Απογραφή Οικοδομών και Κτιρίων (01.12.1990 - 28.02.1991, με ημερομηνία αναφοράς την 1η Δεκεμβρίου 1990) και η Απογραφή Κατοικιών που διενεργήθηκε την ίδια ημέρα με την Απογραφή Πληθυσμού.

Διενεργήθηκε δοκιμαστική απογραφή τους μήνες Απρίλιο και Μάιο 1989 σε 13 νομούς της Χώρας, με σκοπό τη δοκιμή των εντύπων και των οδηγιών, την εκπαίδευση των οργάνων της Απογραφής (υπαλλήλων της ΕΣΥΕ), τον υπολογισμό του χρόνου για τη συμπλήρωση των απογραφικών εντύπων, την εκτίμηση του ύψους των διάφορων δαπανών, τη συγκέντρωση στοιχείων για τη μελέτη και οργάνωση του προγράμματος μηχανογραφικής επεξεργασίας των δελτίων και την εκτίμηση του συνολικού αριθμού των οργάνων που θα χρησιμοποιούνταν για τη διενέργεια της Απογραφής, κατά κατηγορία.

Τρεις ημέρες μετά το τέλος της Απογραφής (20 έως 22 Μαρτίου), διενεργήθηκε έρευνα κάλυψης για την εκτίμηση του ποσοστού διαφυγής ή διπλοαπογραφής, το οποίο υπολογίστηκε στο 0,6% του συνολικού πληθυσμού.

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΜΕΓΑΛΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ
PERCENT DISTRIBUTION OF POPULATION BY MAJOR AGE GROUPS

ΕΙΚΟΝΑ 19.ε

Ποσοστιαία κατανομή πληθυσμού κατά μεγάλες ομάδες ηλικιών, σύμφωνα με τις Απογραφές 1971, 1981 και 1991 (Πηγή: Συνοπτική Στατιστική Επιτηρίδα, 1994)

ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ
21ου αιώνα

2001-2021

Απογραφή 2001

Πληθυσμός 10.964.020
(πραγματικός)

ΑΝΔΡΕΣ 5.427.682

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 5.536.338

Πληθυσμός 10.206.539
(νόμιμος)

Πληθυσμός 10.934.097
(μόνιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 745.514

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 363.987

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 175.697

ΠΑΤΡΕΩΝ 163.446

ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ 137.918

Ημερομηνία διεξαγωγής

18 Μαρτίου 2001

Νομικό πλαίσιο

Π.Δ. 70/08.03.2000 (ΦΕΚ 63/Α' /10.03.2000)

Κοινή Υπουργική Απόφαση 12613/Γ' 347/05.09.2000 των Υπουργών

Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Δημόσιας Τάξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΦΕΚ 1187/Β' /27.09.2000)

Ιστορικό πλαίσιο

Στις 7 Φεβρουαρίου 1992, μετά από πολυετείς διαβουλεύσεις σχετικά με την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, υπογράφηκε στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Με την έναρξη της ισχύος της, την 1η Ιανουαρίου 1993, οι 12 χώρες μέλη της ΕΟΚ (Ελλάδα, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία, Λουξεμβούργο και Πορτογαλία) έθεσαν τα θεμέλια για ένα κοινό νόμισμα.

Τον Οκτώβριο του 1993, το ΠΑΣΟΚ, με πρόεδρο τον Ανδρέα Παπανδρέου, κέρδισε τις βουλευτικές εκλογές. Η Ελλάδα ανέλαβε, το πρώτο εξάμηνο του 1994, την προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (που αντικατέστησε την ΕΟΚ) και στη Σύνοδο Κορυφής της Κέρκυρας, τον Ιούνιο, ολοκληρώθηκαν οι προσπάθειες για τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την ένταξη της Αυστρίας, της Σουηδίας και της Φινλανδίας. Τον Ιανουάριο του 1996, ο Ανδρέας Παπανδρέου, λόγω προβλημάτων υγείας, παραιτήθηκε και ανέλαβε την πρωθυπουργία ο Κωνσταντίνος Σημίτης, ο οποίος κέρδισε στη συνέχεια τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1996 και του Απριλίου του 2000.

Την 1η Ιανουαρίου 2001, η Ελλάδα έγινε μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και υιοθέτησε ως νόμισμά της το ευρώ (€).

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η Απογραφή του 2001 διενεργήθηκε με τρόπο ανάλογο των Απογραφών του 1981 και του 1991. Οι προπαρασκευαστικές εργασίες οργάνωσης της ξεκίνησαν το 1996, με τη συγκρότηση ομάδας εργασίας στην ΕΣΥΕ, με σκοπό τον καθορισμό της μεθοδολογίας και της χρονικής διαβάθμισης των διάφορων εργασιών, τον υπολογισμό των αναγκών σε απογραφικό και χαρτογραφικό υλικό και μηχανογραφικό εξοπλισμό, καθώς και τον υπολογισμό των αναγκών σε προσωπικό και την κατάρτιση προϋπολογισμού δαπανών.

Την ευθύνη για τη σωστή και έγκαιρη προπαρασκευή, οργάνωση και εκτέλεση της Απογραφής σε κάθε νομό είχε η αντίστοιχη νομαρχιακή ομάδα εργασίας, ιδιαίτερα ο επόπτης απογραφής, υπάλληλος της

ΩΡΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ

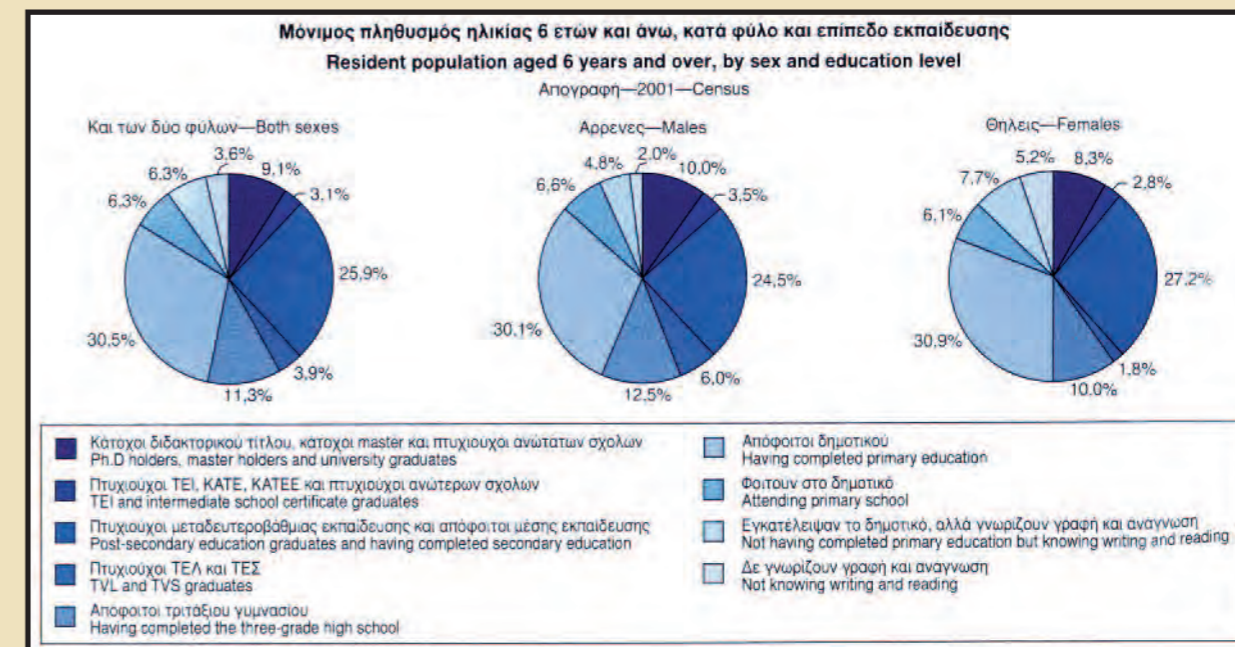
ΚΥΡΙΑΚΗ 18 ΜΑΡΤΙΟΥ 2001
ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ - ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

Δίνουμε όλοι το "παρών" για να σχεδιάσουμε καλύτερα το μέλλον.

ΕΙΚΟΝΑ 20.α

Διαφημιστική καταχώριση σε έντυπα μέσα ενημέρωσης με πληροφορίες για την Απογραφή Πληθυσμού και Κατοικιών του 2001 (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

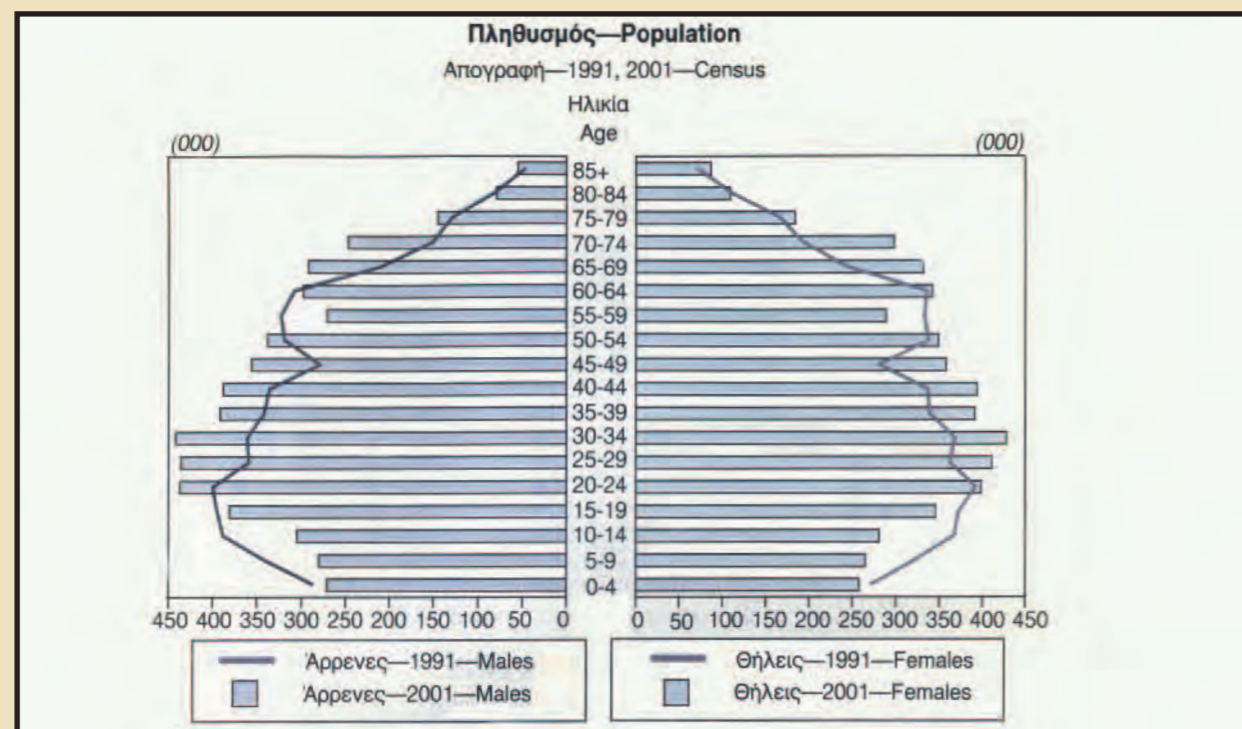

ΕΙΚΟΝΑ 20.β

Διαγράμματα μόνιμου πληθυσμού της Ελλάδας, ηλικίας 6 ετών και άνω, κατά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης, σύμφωνα με την Απογραφή του 2001. (Πηγή: Ελληνική Δημοκρατία. Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2011, σελ. 602)

ΕΙΚΟΝΑ 20.γ

Πληθυσμός της Ελλάδας κατά φύλο και ομάδες ηλικιών, σύμφωνα με τις Απογραφές 1991 και 2001 (Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 20.δ

Στιγμιότυπο από την τηλεοπτική διαφημιστική εκστρατεία της Απογραφής του 2001 με βασικό πρωταγωνιστή τον ηθοποιό Σπύρο Παπαδόπουλο (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΣΥΕ. Η συγκέντρωση των ζητούμενων πληροφοριών έγινε με τα δελτία απογραφής κατοικίας-νοικοκυριού, τα οποία συμπλήρωσαν οι απογραφείς με προσωπική τους συνέντευξη με τον υπεύθυνο ή με άλλο κατάλληλο πρόσωπο κάθε νοικοκυριού.

Αμέσως μετά το πέρας της Απογραφής, η ΕΣΥΕ άρχισε την επεξεργασία του απογραφικού υλικού. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την πρώτη επεξεργασία του απογραφικού υλικού και των συγκεντρωτικών απογραφικών καταστάσεων δημοσιεύθηκαν σε τρεις εκδόσεις με τους τίτλους: «Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδος», «Μόνιμος πληθυσμός της Ελλάδος» και «Νόμιμος πληθυσμός της Ελλάδος». Μετά από καθολική επεξεργασία του απογραφικού υλικού εμφανίστηκαν σε επίπεδο νομού, δήμου και κοινότητας, δημοτικού και κοινοτικού διαμερίσματος όλα τα στοιχεία του πληθυσμού που συγκεντρώθηκαν. Τα δημοσιεύματα που περιέχουν τα στοιχεία αυτά εκδόθηκαν με τον γενικό τίτλο «Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών της 18ης Μαρτίου 2001».

Όσοι διέφυγαν της Απογραφής, παρουσιάστηκαν την επομένη στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα, σε χώρο που είχε διαθέσει ο αντί-

στοιχος δήμος ή στα Κεντρικά γραφεία της ΕΣΥΕ, ώστε να απογραφούν και να λάβουν το βεβαιωτικό απογραφής.

Καινοτομίες

Κατά την Απογραφή 2001, για πρώτη φορά, χρησιμοποιήθηκε κατά την επεξεργασία των ερωτηματολογίων το σύστημα αναγνώρισης οπτικών σημάτων (Optical Mark Recognition - OMR). Η μέθοδος αυτή προϋποθέτει ειδικά διαμορφωμένα ερωτηματολόγια με «σημεία» τα οποία «διαβάζει» ο ηλεκτρονικός υπολογιστής. Με αυτόν τον τρόπο, επιταχύνθηκε η επεξεργασία των δεδομένων και η παραγωγή των τελικών στατιστικών αποτελεσμάτων.

Παραλειπόμενα

Τον Οκτώβριο του 2000, διενεργήθηκε η δοκιμαστική απογραφή, σε δειγματοληπτική βάση, σε 13 νομούς της Χώρας, ενώ από τις 21 έως τις 23 Μαρτίου 2001 διενεργήθηκε δειγματοληπτική έρευνα για την εκτίμηση του σφάλματος κάλυψης σε περιοχές που ορίστηκαν σύμφωνα με τις οδηγίες των αρμόδιων Διευθύνσεων Απογραφών και Μεθοδολογίας και Προγράμματος της ΕΣΥΕ.

ΕΙΚΟΝΑ 20.ε

Απογραφείς, ειδικά εκπαιδευμένες υπάλληλοι της ΕΣΥΕ, αρμόδιες για την Απογραφή Πληθυσμού του 2001 σε τμήματα του νομού Αττικής. (Πηγή: ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, 10.03.2001)

Απογραφή 2011

Πληθυσμός 10.816.286

(μόνιμος)

ΑΝΔΡΕΣ 5.303.223

ΓΥΝΑΙΚΕΣ 5.513.063

Πληθυσμός 10.940.777

(πραγματικός)

Πληθυσμός 9.904.286

(νόμιμος)

Μεγαλύτεροι Δήμοι

ΑΘΗΝΑΙΩΝ 664.046

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ 325.182

ΠΑΤΡΕΩΝ 213.984

ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 173.993

ΠΕΙΡΑΙΩΣ 163.688

Ημερομηνία διεξαγωγής

10 έως 24 Μαΐου 2011

Νομικό πλαίσιο

Προεδρικό Διάταγμα 168 (ΦΕΚ 223/Α' /2008),

Κανονισμός (ΕΚ) 763/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

Συμβουλίου σχετικά με τις Απογραφές Πληθυσμού και Στέγασης, Κοινή Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. 1524/Γ5-473 (ΦΕΚ 425/Β' /2011) και τροποποίηση αυτής (ΦΕΚ 783/Β' /2011),

Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου περί Διενέργειας Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών (ΦΕΚ 106/Α' /2011), όπως αυτή κυρώθηκε με τον Νόμο 3995/2011 (ΦΕΚ 166/Α' /2011).

Ιστορικό πλαίσιο

Από την 1η Ιανουαρίου του 2002, τέθηκε σε κυκλοφορία το ευρώ (€) που, όπως και σε όλα τα κράτη της ευρωζώνης, αντικατέστησε το εθνικό νόμισμα της Χώρας. Το πρώτο εξάμηνο του 2003, η Ελλάδα ανέλαβε την προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με ορόσημο την υπογραφή των συνθηκών ένταξης 10 χωρών (Κύπρος, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχία).

Τον Μάρτιο του 2004, η Νέα Δημοκρατία κέρδισε τις εκλογές και σχημάτισε κυβέρνηση υπό τον Κώστα Καραμανλή. Τον Αύγουστο του 2004 διεξήχθησαν στην Αθήνα οι 28οι Θερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους οι 12οι Παραολυμπιακοί Αγώνες.

Τον Σεπτέμβριο του 2007, η Νέα Δημοκρατία του Κώστα Καραμανλή κέρδισε, εκ νέου, τις εκλογές.

Τον Οκτώβριο του 2009, το ΠΑΣΟΚ, με επικεφαλής τον Γιώργο Παπανδρέου, κέρδισε τις εκλογές ενώ στη συνέχεια εκδηλώθηκε έντονα η ελληνική οικονομική κρίση. Η απότομη αύξηση του κόστους δανεισμού από τις αγορές ανάγκασε τη Χώρα να προσφύγει, στις 23 Απριλίου 2010, σε δανεισμό, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις πολιτικής, από τον μηχανισμό στήριξης που είχαν συγκροτήσει από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Επίσημες στατιστικές

Το 2004, η ΕΣΥΕ μετέφερε την έδρα της στον Πειραιά ενώ το 2005 υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Στατιστικού Προγράμματος της ΕΕ ο «Κώδικας Ορθής Πρακτικής για τις Ευρωπαϊκές Στατιστικές» που διασφαλίζει ότι οι στατιστικές που παράγονται εντός του Ευρωπαϊκού Στατιστικού Συστήματος είναι συναφείς, έγκαιρες, ακριβείς και σύμφωνες με τις αρχές της επαγγελματικής ανεξαρτησίας, αμερο-

ληψίας και αντικειμενικότητας. Ο Κώδικας αναθεωρήθηκε το 2011, ύστερα από έγκριση της Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Στατιστικού Συστήματος, προκειμένου να εναρμονιστεί πλήρως με τον Κανονισμό 223/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τις Ευρωπαϊκές Στατιστικές και ειδικότερα με τις στατιστικές αρχές που διέπουν την ανάπτυξη, παραγωγή και διάχυση των ευρωπαϊκών στατιστικών και τα κριτήρια ποιότητας που προβλέπονται στον Κανονισμό αυτόν και συνιστούν το πλαίσιο ποιότητας για τις ευρωπαϊκές στατιστικές.

Το 2010, με τον Νόμο 3832 (ΦΕΚ 38/Α' / 2010) η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (ΕΣΥΕ) μετασχηματίστηκε από Γενική Γραμματεία του Υπουργείου Οικονομικών, σε Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή με την ονομασία «Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)». Με τον ίδιο Νόμο, καθιερώθηκε το Ελληνικό Στατιστικό Σύστημα, δηλαδή το σύστημα των κανόνων, των εργασιών και των φορέων που είναι αρμόδιοι για την εκτέλεση στατιστικών εργασιών με σκοπό την ανάπτυξη, την παραγωγή και τη διάδοση των επίσημων στατιστικών της Χώρας.

Η Απογραφή ξεκινά!

**Συμμετέχουμε όλοι
γιατί όλοι μετράμε!**

Τις ημέρες της Απογραφής ανοίγουμε την πόρτα μας στον απογραφέα, απογραφόμαστε στον τόπο κατοικίας μας, απαντάμε με ειλικρίνεια και συμμετέχουμε όλοι για να έχουμε την πραγματική εικόνα της Ελλάδας σήμερα.

www.apografi2011.gr

10-24 Μαΐου
Ημέρες Απογραφής
Πληθυσμού
& Κατοικιών

ΕΙΚΟΝΑ 21.α

Το σήμα της Γενικής Απογραφής Πληθυσμού και Κατοικιών του 2011 από την Ελληνική Στατιστική Αρχή με κεντρικό σύνθημα «Συμμετέχουμε όλοι γιατί όλοι μετράμε». (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 21.6

Διαφημιστική
καταχώριση σε έντυπα
μέσα ενημέρωσης
με πληροφορίες
για την Απογραφή
Πληθυσμού του 2011.
(Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

Η Απογραφή ξεκινά! Συμμετέχουμε όλοι γιατί όλοι μετράμε!

Τις ημέρες της Απογραφής ανοίγουμε την πόρτα μας,
απαντάμε με ειλικρίνεια και συμμετέχουμε όλοι για να
πάρουμε μια πραγματική γεύση της Ελλάδας.

10-24 Μαΐου
Ημέρες Απογραφής
Πληθυσμού
& Κατοικιών

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Η Απογραφή σχεδιάστηκε κατά το αποκεντρικό σύστημα. Η Χώρα χωρίστηκε σε 94 Εποπτείες, εκ των οποίων 39 στον νομό Αττικής, 6 στον νομό Θεσσαλονίκης και από μία στους λοιπούς νομούς. Στη συνέχεια, κάθε Εποπτεία διαιρέθηκε σε απογραφικούς τομείς και κάθε τομέας σε απογραφικά τμήματα. Τον γενικό συντονισμό των εργασιών είχε η ομάδα έργου των απογραφών αποτελούμενη από στελέχη της ΕΛΣΤΑΤ. Έμφαση δόθηκε στην καταγραφή του μόνιμου πληθυσμού της Ελλάδας (καταχώριση των απογραφομένων στον οικισμό που δήλωσαν ότι ζουν μόνιμα το τελευταίο δωδεκάμηνο και όχι στο σημείο όπου βρίσκονταν την ημέρα της Απογραφής). Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από τους απογραφείς με προσωπική συνέντευξη με κάποιον ενήλικο εκπρόσωπο του κάθε νοικοκυριού, δίχως να είναι απαραίτητη η ταυτόχρονη παρουσία όλων των μελών του. Η διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου διαρκούσε 20 - 25 λεπτά.

Τα ερωτηματολόγια ήταν σχεδιασμένα με τρόπο που να επιτρέπει την ανάγνωσή τους από σύστημα οπτικής ανάγνωσης χαρακτήρων (OCR), ώστε να επιταχυνθεί η επεξεργασία των δεδομένων και η παραγωγή των τελικών στατιστικών αποτελεσμάτων. Σε αυτό το τεχνικό πλαίσιο έγινε χρήση αυτοματοποιημένων ελέγχων για την επεξεργασία των στοιχείων, η οποία, εκτός της επιτάχυνσης της επεξεργασίας, εξασφάλισε την αντικειμενικότητα και αμεροληψία των ελέγχων και τη βελτίωση της ποιότητας των οριστικών αποτελεσμάτων της Απογραφής.

Τον Ιούνιο του 2011, η ΕΛΣΤΑΤ διενήργησε Έρευνα Κάλυψης της Απογραφής σε ένα μεγάλο και αντιπροσωπευτικό δείγμα 19.380 κατοικιών σε ολόκληρη τη Χώρα, με σκοπό την αξιολόγηση της πληρότητας και της ποιότητας των στοιχείων που συλλέχθηκαν με την Απογραφή. Τα αποτελέσματα της Έρευνας Κάλυψης δείχνουν μια υποεκτίμηση του μόνιμου πληθυσμού (σφάλμα κάλυψης), που ανέρχεται σε ποσοστό 2,83% στο σύνολο Χώρας, ποσοστό που είναι συμβατό με στόχους ποιότητας για απογραφείς.

Καινοτομίες

Η Απογραφή του 2011 διενεργήθηκε σε διάστημα δεκαπέντε ημερών, με ημερομηνία αναφοράς την 9η Μαΐου, ενώ οι προηγούμενες Απογραφές (από το 1889 και εξής) γίνονταν εντός μίας ημέρας. Με αυτόν τον τρόπο, οι απογραφόμενοι δε χρειάστηκε να περιμένουν

τον απογραφέα να περάσει από την κατοικία τους. Σε περίπτωση απουσίας τους, ο απογραφέας άφηνε ειδοποιητήριο με τα στοιχεία του, προκειμένου να επικοινωνήσουν μαζί του και να ορίσουν συνάντηση για να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη. Ο απογραφέας ήταν εφοδιασμένος με ειδικό κωδικό, με τον οποίο ο απογραφόμενος, καλώντας στο τηλεφωνικό κέντρο της ΕΛΣΤΑΤ, μπορούσε να επιβεβαιώσει τα στοιχεία του και την ιδιότητά του.

Για την ενημέρωση των απογραφομένων τυπώθηκαν ενημερωτικά φυλλάδια σε οκτώ γλώσσες (Αγγλικά, Γαλλικά, Αλβανικά, Ρωσικά, Αραβικά, Κινεζικά, Ούρντου και Φαρσί), ενώ οι μετανάστες απογράφηκαν στη γλώσσα τους, με αντιστοίχως μεταφρασμένα ερωτηματολόγια, παρουσία συνοδού - μέλους της κοινότητάς τους. Για πρώτη φορά απογράφηκαν άστεγοι.

Με αφετηρία την Απογραφή του 2001 (χωρίς, όμως, να χρησιμοποιηθούν για τη διενέργειά της), η ΕΛΣΤΑΤ ξεκίνησε να παράγει ψηφιακά χαρτογραφικά υπόβαθρα με τη χρήση Γεωγραφικών Πληροφοριακών Συστημάτων. Ψηφιοποιήθηκαν οι οικισμοί που είχαν πληθυσμό πάνω από 2.000 κατοίκους, ενώ κατά την Απογραφή του 2011, οπότε χρησιμοποιήθηκαν τα ψηφιακά χαρτογραφικά υπόβαθρα, οι οικισμοί που είχαν πληθυσμό μεγαλύτερο από 1.000 κατοίκους. Η ψηφιοποίηση έγινε σε επίπεδο απογραφικών οικοδομικών τετραγώνων με την αρίθμησή τους, οδικών αξόνων με την ονομασία τους, όπου ήταν δυνατή, και σημειακών και γραμμικών οντοτήτων. Το 2009, πραγματοποιήθηκε διαχρονική ψηφιακή καταγραφή των απογραφικών - διοικητικών ορίων των δήμων και κοινοτήτων, των θέσεων των οικισμών όλης της Επικράτειας και δημιουργήθηκε γεωχωρική βάση δεδομένων.

Παραλειπόμενα

Είναι η πρώτη Απογραφή που διεξήχθη από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, την Ανεξάρτητη Αρχή και εθνική στατιστική υπηρεσία της Ελλάδας. Απασχολήθηκαν συνολικά 55.000 απογραφείς και 13.000 τομεάρχες ως ιδιώτες συνεργάτες, καθώς και μεγάλος αριθμός στελεχών της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Το ερωτηματολόγιο της Απογραφής περιλάμβανε νέα ερωτήματα κοινωνικής και περιβαλλοντικής σημασίας (πρόσβαση στο διαδίκτυο, ποσοστό απορριμμάτων που ανακυκλώνουν τα νοικοκυριά, πηγές ενέργειας κ.λπ.).

Όπως και στην Απογραφή του 2001, οι απογραφείς της ΕΛΣΤΑΤ δίνε-
ναι σε κάθε νοικοκυριό ενημερωτικό έντυπο του Εθνικού Οργανισμού Μεταμοσχεύσεων (ΕΟΜ) για τη δωρεά οργάνων.

ΕΙΚΟΝΑ 21.γ

Διαφημιστικά μηνύματα για την Απογραφή Πληθυσμού και Κατοικιών του 2011 σε επτά γλώσσες (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

 <p>ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ 2011 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ</p>	<p>Η Απογραφή ξεκινά! Συμμετέχουμε όλοι γιατί όλοι μετράμε! 10-24 Μαΐου Ημέρες Απογραφής Πληθυσμού και Κατοικιών</p>	 <p>عملية الإحصاء بدأت ... نشترك جميعا للبيانات لها أهميتها ... لخدمة الإحصاء بالنسبة للسكان و المساكن 24-10 مايو</p>
 <p>GENERAL POPULATION CENSUS 2011 SHKENCË STATISTIKALE TË REPUBLIKËS</p>	<p>The Census begins! We all participate because we all count! 10-24 May, Days of Population & Housing Censuses</p>	 <p>Regjistrimi fillon! Të marrim pjesë të gjithë, sepse të gjithë jemi të vlefshëm! 10-24 Maj Ditët e Regjistrimit të Popullsisë dhe të Banesave</p>
 <p>RECENSEMENT GENERAL DE LA POPULATION 2011 L'INSEE STATISTIQUE GÉNÉRALE</p>	<p>Le recensement commence! Nous participons tous car nous comptons tous! Du 10 mai au 24 mai: Journées de Recensement de la Population et des Logements</p>	 <p>یونانی مردم شماری شروع! ... ہم سب کو شرکت کرنی چاہیے کیونکہ ہم سب کی یہاں شمار ہوئے ہیں! ... 24-10 مئی تک یہاں کی مردم شماری رہے گی</p>
 <p>ВСЕОБЩАЯ ПЕРЕПИСЬ НАСЕЛЕНИЯ 2011 ГОД РОССИЙСКАЯ СТАТИСТИЧЕСКАЯ СЛУЖБА</p>	<p>Перепись начинается! Участвуем все, потому что стране важен каждый! 10-24 мая – дни проведения переписи населения и жилищ</p>	<p>10-24 Μαΐου Ημέρες Απογραφής Πληθυσμού & Κατοικιών</p> <p>ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ</p>

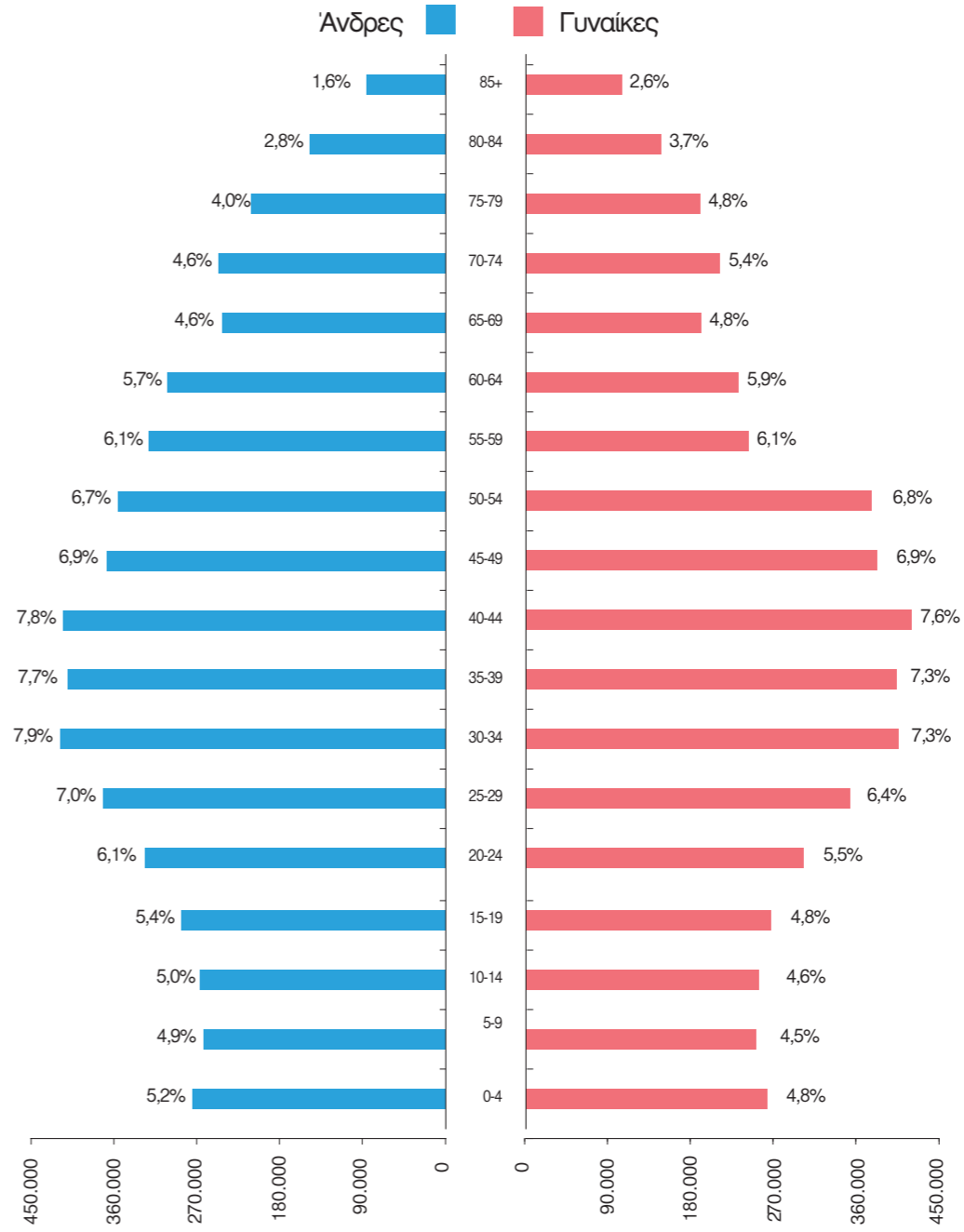
ΕΙΚΟΝΑ 21.δ

Ποσοστιαία συμμετοχή των απασχολουμένων κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο των απασχολουμένων, όπως αποτυπώθηκε σε ενημερωτικό έντυπο με τα αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού και Κατοικιών του 2011 (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

Ποσοστιαία συμμετοχή των απασχολουμένων κάθε κλάδου οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο των απασχολουμένων της Χώρας

 <p>10,0% Γεωργία, δασοκομία και αλιεία</p>	 <p>10,7% Μεταποιητικές βιομηχανίες, ορυχεία και λατομεία και άλλοι κλάδοι</p>	 <p>30,5% Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, μεταφορά και αποθήκευση, στέγαση και υπηρεσίες εστίασης</p>
 <p>6,8% Κατασκευές</p>	 <p>2,4% Ενημέρωση και επικοινωνία</p>	 <p>2,7% Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες</p>
 <p>0,2% Διαχείριση ακίνητης περιουσίας</p>	 <p>8,1% Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες υποστήριξης</p>	 <p>23,9% Δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα</p>
 <p>4,6% Άλλες υπηρεσίες</p>		

ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΤΟΥ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
κατά φύλο και πενταετείς ομάδες ηλικιών (σε χιλιάδες)

ΕΙΚΟΝΑ 21.ε

Πυραμίδα πληθυσμού κατά φύλο και ομάδες ηλικιών σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού και Κατοικιών του 2011, όπως αποτυπώθηκε σε ενημερωτικό έντυπο με τα αποτελέσματα της Απογραφής (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

Απογραφή 2021

Πληθυσμός

(μόνιμος)

.....

ΑΝΔΡΕΣ

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Πληθυσμός

(νόμιμος)

.....

Μεγαλύτεροι Δήμοι

.....

.....

.....

.....

.....

Ημερομηνία διεξαγωγής

23 Οκτωβρίου έως 23 Νοεμβρίου 2021

Νομικό πλαίσιο

Νόμος 4772/2021 (ΦΕΚ 17/Α' /05.02.2021),
Απόφαση του Προέδρου της ΕΛΣΤΑΤ υπ' αριθμ. 1697/Β4-234 (ΦΕΚ 1024/Β' /2021),
Κανονισμός (ΕΚ) 763/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις Απογραφές Πληθυσμού και Στέγασης

Ιστορικό πλαίσιο

Το καλοκαίρι του 2011, διεξήχθησαν στην Αθήνα οι 13οι Παγκόσμιοι Καλοκαιρινοί Αγώνες για άτομα με νοητική αναπηρία (*Special Olympics*).

Το 2012, σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας μεταξύ Νέας Δημοκρατίας, ΠΑΣΟΚ και Δημοκρατικής Αριστεράς με πρωθυπουργό τον Αντώνιο Σαμαρά. Το πρώτο εξάμηνο του 2014, η Ελλάδα ανέλαβε και πάλι την προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις του 2015 επικράτησε ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ) του Αλέξη Τσίπρα και σχημάτισε κυβέρνηση συνεργασίας με το κόμμα Ανεξάρτητοι Έλληνες, ενώ στις εκλογές του 2019 η Νέα Δημοκρατία, με επικεφαλής τον Κυριάκο Μητσοτάκη, επικράτησε και σχημάτισε αυτοδύναμη κυβέρνηση.

Το 2020 σημαδεύτηκε παγκοσμίως από το ξέσπασμα της πανδημίας της νόσου του κορωνοϊού (COVID-19) με συνέπειες στην υγεία, την οικονομία και την καθημερινότητα όλης της ανθρωπότητας.

Επίσημες στατιστικές

Το 2017, με τη συμμετοχή του Έλληνα Προέδρου της ΕΛΣΤΑΤ Αθανάσιου Κων. Θανόπουλου, αναθεωρήθηκε από την Επιτροπή του Ευρωπαϊκού Στατιστικού Συστήματος ο Κώδικας Ορθής Πρακτικής για τις Ευρωπαϊκές Στατιστικές. Στόχος ήταν να αντικατοπτρίζει τις πιο πρόσφατες αλλαγές και καινοτομίες στην ανάπτυξη, παραγωγή και διάχυση των ευρωπαϊκών στατιστικών, όπως η αξιοποίηση νέων πηγών δεδομένων και η χρήση νέων τεχνολογιών, καθώς και να ενσωματώσει μία νέα αρχή σχετικά με τον κεντρικό συντονιστικό ρόλο των Εθνικών Στατιστικών Υπηρεσιών στις στατιστικές δραστηριότητες όλων των άλλων εθνικών αρχών που καταρτίζουν ευρωπαϊκές στατιστικές. Το 2019, τέθηκε σε ισχύ το νέο οργανόγραμμα της ΕΛΣΤΑΤ με βασική αρχή του την κοινή χρήση των πόρων.

Τρόπος διεξαγωγής και επεξεργασίας αποτελεσμάτων

Δεδομένων των συνθηκών που διαμορφώθηκαν λόγω της πανδημίας της νόσου του κορωνοϊού (COVID-19), ο σχεδιασμός συλλογής των στοιχείων τροποποιήθηκε σε σχέση με τις προηγούμενες Απογραφές (συμπλήρωση έντυπων ερωτηματολογίων με προσωπική συνέντευξη) με επαναπροσδιορισμό της απογραφικής διαδικασίας. Η νέα προσέγγιση βασίζεται στην αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας διατηρώντας το αποκεντρωτικό σύστημα διεξαγωγής. Ο πληθυσμός θα απογράφεται ηλεκτρονικά μέσω ειδικά σχεδιασμένης διαδικτυακής εφαρμογής (ηλεκτρονική αυτοαπογραφή) κάνοντας χρήση του μοναδικού, 12ψήφιου κωδικού, τον οποίο θα διανείμουν σε κάθε κατοικία οι απογραφείς. Για κάθε ερώτηση ή πρόσθετη βοήθεια που ενδέχεται να χρειαστούν οι απογραφόμενοι, δύνανται να επικοινωνούν με τον απογραφέα για να τους κατευθύνει.

ΕΙΚΟΝΑ 22.α

Αργυρό συλλεκτικό νόμισμα «Απογραφή Πληθυσμού - Κατοικιών 2021». Η εκδοσή του περιλήφθηκε στο Νομισματικό Πρόγραμμα της Χώρας για το 2021 κατόπιν σχετικής πρότασης της ΕΛΣΤΑΤ προς το Υπουργείο Οικονομικών και την Τράπεζα της Ελλάδος. Το νόμισμα φέρει το λογότυπο της Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών 2021 και το σήμα της ΕΛΣΤΑΤ, είναι ονομαστικής αξίας €5, διαμέτρου 30 χιλ., βάρους 10 γρ., κατασκευασμένο από άργυρο (Ag) 92,5%, επιμελημένης κοπής (proof) και συνοδεύεται από πιστοποιητικό γνησιότητας. Τυπώθηκε σε περιορισμένο αριθμό δύο χιλιάδων (2.000) τεμαχίων και αποτελεί μοναδικό στο είδος του, καθώς ουδέποτε μέχρι σήμερα έχει δημιουργηθεί νόμισμα με θέμα την Απογραφή.

(Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

Η Απογραφή Πληθυσμού - Κατοικιών θα διαρκέσει περίπου έναν μήνα, στο πρώτο μισό του οποίου θα γίνει αποκλειστικά η ηλεκτρονική αυτοαπογραφή, ενώ κατά τη διάρκεια των υπόλοιπων ημερών οι απογραφείς θα πραγματοποιήσουν συνεντεύξεις στα νοικοκυριά που δεν θα καταστεί δυνατόν να αυτοαπογραφούν. Στις Γενικές Απογραφές Κτιρίων και Πληθυσμού - Κατοικιών προβλέπεται να λάβουν μέρος 96 επόπτες, 580 βοηθοί επόπτες και, περίπου, 70.000 - 80.000 εξωτερικοί συνεργάτες (τομεάρχες, απογραφείς και συνοδοί - διερμηνείς).

Καινοτομίες

Η μέθοδος της ηλεκτρονικής αυτοαπογραφής υιοθετείται για πρώτη φορά στις Απογραφές Πληθυσμού - Κατοικιών και Γεωργίας - Κτηνοτροφίας 2021 που διενεργεί η ΕΛΣΤΑΤ και υπαγορεύεται από την ανάγκη για έγκυρη και αξιόπιστη στατιστική πληροφορία με μείωση

του χρόνου επεξεργασίας των συλλεχθέντων δεδομένων, τις τεχνολογικές εξελίξεις και, ασφαλώς, από τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν λόγω της πανδημίας της νόσου του κορωνοϊού (COVID-19). Η ηλεκτρονική διάσταση της αυτοαπογραφής συνιστά μια καινοτόμο προσέγγιση στην ιστορική εξέλιξη των απογραφικών διαδικασιών, καθώς η διαδικασία της αυτοαπογραφής, της συμπλήρωσης, δηλαδή, του ερωτηματολογίου από τον ίδιο τον απογραφόμενο, αποτελεί γνωστή μέθοδο που αξιοποιήθηκε ενδεικτικά στις Απογραφές Πληθυσμού των ετών 1861, 1879, 1940 και 1951.

Για την κάλυψη των οργανωτικών αναγκών της Απογραφής, η ΕΛΣΤΑΤ πρόβη στην παραγωγή ψηφιακών χαρτογραφικών υποβάθρων με τη χρήση Γεωγραφικών Πληροφορικών Συστημάτων για όλους τους οικισμούς της Χώρας με πληθυσμό μεγαλύτερο των 700 κατοίκων (πληθυσμιακή κάλυψη 85%). Παράλληλα, δημιουργήθηκε διαδικτυακή

εφαρμογή «θέασης/εκτύπωσης χαρτών Απογραφής 2021» που παρέχει στα όργανα της Απογραφής τη δυνατότητα εποπτείας του χώρου ευθύνης τους, για οικισμούς με πληθυσμό μικρότερο των 700 κατοίκων. Αντίστοιχα, έγινε ψηφιοποίηση και γεωαναφορά 4.340 ιστορικών διαγραμμάτων των Απογραφών των ετών 1961, 1971, 1981 και 1991 στο Ελληνικό Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς 87 (ΕΓΣΑ87), καθώς και η ανάπτυξη διαδικτυακής εφαρμογής (WebGIS application) απεικόνισης και χρονικής σύγκρισης αυτών των ιστορικών διαγραμμάτων. Η συγκεκριμένη εφαρμογή παρέχει τη δυνατότητα θέασης των διαγραμμάτων που χρησιμοποιήθηκαν στις συγκεκριμένες Απογραφές, σύγκρισης των οικοδομικών τετραγώνων ανά Απογραφή και παρακολούθησης της οικιστικής επέκτασης των οικισμών διαχρονικά.

ΕΙΚΟΝΑ 22.6

Φωτογραφικό στιγμιότυπο από το περίπτερο της ΕΛΣΤΑΤ στο πλαίσιο της συμμετοχής της στην 84η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (07-15.9.2019). Διακρίνεται η αφίσα που αφορά στην Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2021, με κεντρικό σύνθημα «Όλοι Μετράμε». (Πηγή: Αρχείο ΕΛΣΤΑΤ)

Πέραν αυτών, σημειώνεται ότι στο ερωτηματολόγιο της Απογραφής, έχουν εισαχθεί ερωτήματα που σχετίζονται με κοινωνικά φαινόμενα τα οποία ανέκυψαν ή εντάθηκαν τα τελευταία χρόνια, όπως η εξερχόμενη μετανάστευση, από το 2010, και η βραχυχρόνια μίσθωση ακινήτων.

Τέλος, επισημαίνεται ότι της Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών θα προηγηθεί η Απογραφή Κτιρίων, η οποία θα διενεργηθεί με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών αφής (tablet) και ειδικής εφαρμογής επιτρέποντας, μεταξύ άλλων, τη συλλογή, για πρώτη φορά, των απαραίτητων πληροφοριών για τον γεωχωρικό εντοπισμό των κτιρίων.

Καλωσορίσατε στην εφαρμογή του Ερωτηματολογίου της Απογραφής Πληθυσμού- Κατοικιών 2021. Μέσα από αυτή την εφαρμογή μπορείτε λειτουργώντας ως:

A. Αυτοαπογραφόμενος:

- Να απογράψετε την κατοικία της μόνιμης διαμονής σας, δηλαδή την κατοικία στην οποία διαμένετε συνήθως
- Να απογράψετε τα μέλη του νοικοκυριού σας (άτομα που διαμένουν μόνιμα στην κατοικία σας είτε έχουν μεταξύ τους σχέσεις συγγένειας είτε όχι)
- Να απογράψετε άτομα που φιλοξενούνται προσωρινά στην κατοικία σας, τα οποία δεν θα απογραφούν στη μόνιμη κατοικία τους επειδή δεν υπάρχει σε αυτήν άλλο άτομο για να τα απογράψει και δεν θα επιστρέψουν στη μόνιμη κατοικία τους εντός του χρονικού διαστήματος διενέργειας της Απογραφής
- Να απογράψετε τη δευτερεύουσα και την εξοχική σας κατοικία, καθώς και κατοικίες που ανήκουν στην ιδιοκτησία σας και είναι κενές για οποιονδήποτε λόγο
- Κατά τη διαδικασία της απογραφής θα σας ζητηθεί να συμπληρώσετε πέρα από τα στοιχεία των μελών του νοικοκυριού σας, στοιχεία για τις σχέσεις συγγένειας μεταξύ των μελών του νοικοκυριού σας, καθώς και πληροφορίες για πρώην μέλη του νοικοκυριού σας, τα οποία μετανάστευσαν στο εξωτερικό από το 2010 και μετά
- Για να μπορέσετε να διενεργήσετε την απογραφή πρέπει να έχετε στη διάθεσή σας τον κωδικό που αντιστοιχεί στην κατοικία ή το συλλογικό κατάλυμα που επιθυμείτε να απογράψετε, ο οποίος έχει διανεμηθεί από τον Απογραφέα της περιοχής που βρίσκεται η κατοικία

B. Απογραφείς:

- να κάνετε εισαγωγή των ερωτηματολογίων τα οποία έχετε συμπληρώσει σε έντυπη μορφή
- να παρακολουθείτε την εξέλιξη της ηλεκτρονικής αυτό-απογραφής του πληθυσμού στο απογραφικό τμήμα αρμοδιότητάς σας

Για να συνεχίσετε, επιλέξτε το ρόλο με τον οποίο θα χρησιμοποιήσετε την εφαρμογή

Αυτοαπογραφόμενος Απογραφείς

ΕΙΚΟΝΑ 22.γ

Στιγμιότυπο από την αρχική σελίδα της διαδικτυακής εφαρμογής που δημιουργήθηκε για την ηλεκτρονική αυτοαπογραφή του πληθυσμού. Ο εκπρόσωπος ενός νοικοκυριού μπορεί να απογράψει μέσω αυτής τον εαυτό και τα μέλη του νοικοκυριού του και να συμπληρώσει πληροφορίες για την κατοικία του. Στην ίδια εφαρμογή, οι απογραφείς της ΕΛΣΤΑΤ θα καταχωρούν τις πληροφορίες απογραφόμενων που απογράφηκαν με έντυπα ερωτηματολόγια. (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΙΚΟΝΑ 22.δ

Λογότυπο της Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών 2021. Πρόκειται για έργο του Αλέξανδρου Κατσαρού, φοιτητή του Τμήματος Γραφιστικής και Οπτικής Επικοινωνίας της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Η επιλογή του λογοτύπου έγινε κατόπιν Διαγωνισμού Γραφιστικής που διεξήγαγε για πρώτη φορά η Ελληνική Στατιστική Αρχή, τον Οκτώβριο 2018, με τη συμμετοχή φοιτητών / σπουδαστών με συναφές αντικείμενο σπουδών. Κεντρική ιδέα του λογοτύπου είναι η αναπαράσταση του διαλόγου / της επικοινωνίας μεταξύ απογραφέα και απογραφόμενου με στόχο να αναδειχθεί η συνεργασία και η συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία των Απογραφών.

ΕΙΚΟΝΑ 22.ε

Λογότυπο της Απογραφής Κτιρίων 2021. Το Λογότυπο σχεδιάστηκε από το Τμήμα Φωτοστοιχειοθεσίας και Τυπογραφικής Διαμόρφωσης Εκδόσεων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής σε γραφιστική και συμβολική εναρμόνιση με αυτό της Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών 2021. Κεντρική ιδέα του λογοτύπου είναι η αποτύπωση του οικοδομικού πλούτου της Χώρας.

ΛΗΜΜΑ

ΕΞΗΓΗΣΗ

Απογραφέας Το άτομο που είναι υπεύθυνο για τη συλλογή των δεδομένων της Απογραφής, μέσω διεξαγωγής συνέντευξης με τον απογραφόμενο ή/και για την παροχή διευκρινίσεων στον απογραφόμενο στην περίπτωση αυτοαπογραφής.

Απογραφή Οικοδομών / Κτιρίων Απογραφική έρευνα που αποσκοπεί στη συλλογή δεδομένων για τον οικοδομικό πλούτο της Χώρας (εξακρίβωση του αριθμού των οικοδομών και των κτιρίων όλης της Χώρας και καταγραφή των χαρακτηριστικών τους -χρήση, αριθμός ορόφων, περίοδος κατασκευής κ.λπ.). Αποτελεί επίσης προπαρασκευαστικό στάδιο της Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών.

Απογραφή Οικοτεχνίας Απογραφική έρευνα που αποσκοπεί στη συλλογή δεδομένων για τα άτομα που ασκούν βιοτεχνικό επάγγελμα εντός της κατοικίας τους και εφόσον τα είδη που παράγουν προορίζονται για πώληση και όχι για την κάλυψη των αναγκών τους. Η πρώτη Απογραφή οικοτεχνίας έγινε το 1940, τα αποτελέσματά της όμως δε δημοσιεύθηκαν λόγω των πολεμικών γεγονότων. Απογραφικά δελτία για την οικοτεχνία διανεμήθηκαν ξανά κατά τις απογραφές του 1951 και του 1971.

Απογραφή Πληθυσμού - Κατοικιών Απογραφική έρευνα που αποσκοπεί στη συγκέντρωση στοιχείων για τα δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού, τη σύνθεση των νοικοκυριών και τις συνθήκες στέγασής τους.

Απογραφικά δελτία Τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή των δεδομένων της Απογραφής. Στις Απογραφές Κτιρίων και Πληθυσμού - Κατοικιών τα απογραφικά δελτία ποικίλλουν ανάλογα με την απογραφόμενη μονάδα (άτομο, νοικοκυριό, κατοικία, κτίριο, συλλογικό κατάλυμα).

Απογραφική έρευνα Έρευνα στην οποία ερευνώνται όλες οι μονάδες ενός πληθυσμού, σε αντίθεση με τη δειγματοληπτική έρευνα, στην οποία ερευνάται ένα δείγμα του πληθυσμού για λόγους εξοικονόμησης πόρων και ταχύτερης εξαγωγής αποτελεσμάτων.

Απογραφικός τομέας / απογραφικό τμήμα

Για την καλύτερη οργάνωση της συλλογής δεδομένων μιας Απογραφής, η εδαφική περιοχή κάθε εποπτείας διαιρείται σε απογραφικούς τομείς και απογραφικά τμήματα, με ευθύνη των εποπτών και βοηθών εποπτών. Για τον καθορισμό ενός απογραφικού τομέα λαμβάνεται υπόψη ο αριθμός των κατοικιών κάθε οικισμού, η απόσταση μεταξύ των οικισμών, η μορφολογία του εδάφους κ.λπ. Κάθε απογραφικός τομέας μπορεί να περιλαμβάνει, εδαφικά, μέρος ενός οικισμού ή ολόκληρο οικισμό ή περισσότερους από έναν οικισμούς της ίδιας κοινότητας ή ολόκληρη κοινότητα ή περισσότερες από μία κοινότητες, ποτέ, όμως, μέρος ενός οικισμού και άλλον οικισμό ή μέρος δύο οικισμών ή μέρος οικισμού και μία ή περισσότερες κοινότητες. Τα απογραφικά τμήματα αποτελούν υποδιαίρεση του απογραφικού τομέα. Για τον προσδιορισμό ενός απογραφικού τμήματος λαμβάνεται υπόψη, όπως και στον καθορισμό του απογραφικού τομέα, κυρίως ο αριθμός των κατοικούμενων κατοικιών. Κάθε απογραφικό τμήμα περιλαμβάνει, εδαφικά, είτε μέρος ενός οικισμού είτε ολόκληρο οικισμό, σε καμία, όμως, περίπτωση περισσότερους από έναν οικισμούς ή μέρη αυτών.

Αποκεντρωτικό σύστημα διενέργειας απογραφής

Η οργάνωση της Απογραφής, σύμφωνα με την οποία η Χώρα διαιρείται σε εποπτείες. Σε κάθε εποπτεία ορίζεται ένας επόπτης που έχει την ευθύνη για την οργάνωση και διεκπεραίωση των προπαρασκευαστικών, απογραφικών και μεταπογραφικών εργασιών στην εποπτεία του. Το έργο των εποπτών συνδράμουν οι βοηθοί επόπτες, οι οποίοι εποπτεύουν τους απογραφείς αρμοδιότητάς τους. Το έργο των εποπτών και των βοηθών εποπτών συντονίζεται και εποπτεύεται από τους ανώτερους επόπτες, οι οποίοι εισηγούνται τα απαραίτητα, κατά περίπτωση, μέτρα.

Αστικός και αγροτικός πληθυσμός

Στις Απογραφές μέχρι και το 1991, υπήρχε η διάκριση του πληθυσμού σε αστικό (πολυπληθέστερος οικισμός με πληθυσμό 10.000 κατοίκους και άνω), ημιαστικό (πολυπληθέστερος οικισμός με πληθυσμό 2.000 - 9.999 κατοίκους) και αγροτικό (πολυπληθέστερος οικισμός με πληθυσμό μέχρι 1.999 κατοίκους). Στις Απογραφές μετά το 1991, ο πληθυσμός διακρίνεται σε αστικό (πολυπληθέστερος οικισμός με πληθυσμό 2.000 κατοίκους και άνω) και αγροτικό (πολυπληθέστερος οικισμός με πληθυσμό μέχρι 1.999 κατοίκους).

Αυτοαπογραφή

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου της Απογραφής από τους ίδιους τους απογραφομένους ή τον εκπρόσωπο του νοικοκυριού. Η διαδικασία της αυτοαπογραφής αξιοποιήθηκε στις Απογραφές του 1861, του 1879, του 1940 και του 1951 ενώ στην Απογραφή του 2021 γίνεται ηλεκτρονική αυτοαπογραφή.

Αυτοτελής οικισμός

Ένα σύνολο κτιρίων τα οποία γειτονεύουν και απέχουν μεταξύ τους μέχρι 200 μέτρα, εάν δεν υπάρχει εγκεκριμένο σχέδιο πόλεως, ή μέχρι 1.000 μέτρα, εάν υπάρχει, και περιλαμβάνει 10 τουλάχιστον κατοικίες νοικοκυριών ή 1 συλλογική κατοικία ή κατοικίες νοικοκυριών και συλλογικές κατοικίες στις οποίες μπορούν να κατοικήσουν κανονικά 50 τουλάχιστον άτομα, ανεξάρτητα εάν αυτά κατοικούν όλο το έτος ή ορισμένη εποχή. Ως αυτοτελείς οικισμοί ορίζονται και οι μικρονησίδες, ανεξάρτητα από τις ανωτέρω προϋποθέσεις.

Δειγματοληπτική επεξεργασία ερωτηματολογίων Απογραφής

Επειδή η πλήρης επεξεργασία των ερωτηματολογίων της Απογραφής απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα και αρκετούς πόρους, σε ορισμένες Απογραφές (συγκεκριμένα, το 1971 και το 1981) έγινε επεξεργασία ενός δείγματος των ερωτηματολογίων.

Δειγματοληπτική Έρευνα Κάλυψης Απογραφής

Για να εκτιμηθεί ο βαθμός επιτυχίας μιας Απογραφής (σφάλμα κάλυψης), η Στατιστική Αρχή δύναται να προβεί σε ειδική δειγματοληπτική έρευνα λίγες ημέρες μετά τη διενέργεια της Απογραφής, με σκοπό τον έλεγχο των αποτελεσμάτων της τόσο ως προς την αποτύπωση των χαρακτηριστικών του πληθυσμού όσο και ως προς το ποσοστό υποεκτίμησης ή υπερεκτίμησης του μεγέθους του μόνιμου πληθυσμού.

Δοκιμαστική / Πιλοτική Απογραφή

Πριν τη διεξαγωγή της Απογραφής ενδέχεται να διενεργηθεί μια δοκιμαστική / πιλοτική Απογραφή σε μικρό δείγμα του πληθυσμού. Η δοκιμαστική αυτή διαδικασία αποσκοπεί στον έλεγχο της αποτελεσματικότητας των ερωτηματολογίων, των τεχνικών μέσων και των ακολουθούμενων μεθόδων συλλογής των δεδομένων, στον έλεγχο επιμέρους ζητημάτων και τον έγκαιρο εντοπισμό σφαλμάτων που σχετίζονται με τον σχεδιασμό των ερωτηματολογίων, την εκτύπωσή τους, την κωδικοποίησή τους κ.λπ., στον υπολογισμό του απαιτούμενου ανά διαδικασία χρόνου και στην εκπαίδευση των οργάνων διενέργειας της Απογραφής. Τα συμπεράσματα που εξάγονται από τη δοκιμαστική / πιλοτική Απογραφή μπορεί να οδηγήσουν σε αλλαγές ή τροποποιήσεις των απογραφικών εργασιών, ώστε να διασφαλιστεί η κατά το δυνατόν ομαλότερη διενέργεια της Απογραφής.

Εσωτερική μετανάστευση

Η αλλαγή του τόπου μόνιμης κατοικίας κάποιου ατόμου από μια περιοχή σε άλλη περιοχή εντός της Χώρας.

Ημερομηνία αναφοράς

Το χρονικό σημείο (ημερομηνία) στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα που συλλέγονται από τους απογραφομένους.

Μόνιμος πληθυσμός

Το σύνολο των ατόμων, ανεξαρτήτως ιθαγένειας και καθεστώτος διαμονής, που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κάθε περιοχή εντός της Χώρας.

Νοικοκυριό

Το σύνολο των ατόμων που διαμένουν μόνιμα σε μία κατοικία, είτε έχουν συγγενικές σχέσεις είτε όχι.

Νόμιμος πληθυσμός

Ο αριθμός των δημοτών κάθε δήμου της Χώρας που έχουν την υπηκοότητα της Χώρας και διαμένουν μόνιμα σε αυτήν.

Πληθυσμιακή πυκνότητα

Η αποτύπωση της σχέσης μεταξύ του πληθυσμού μιας χωρικής ενότητας και της γεωγραφικής της έκτασης. Συνήθως εκφράζεται ως ο αριθμός των ανθρώπων ανά μονάδα επιφάνειας (π.χ. ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) στα γεωγραφικά όρια μιας ορισμένης περιοχής (π.χ. πόλης) ή μιας χώρας.

Πραγματικός (de facto) πληθυσμός

Το σύνολο των, για οποιαδήποτε αιτία, παρόντων στη Χώρα ατόμων κατά την ημέρα αναφοράς της Απογραφής, είτε αυτά διαμένουν μόνιμωσ στη Χώρα είτε βρέθηκαν να διαμένουν προσωρινά ή τυχαία.

Πυραμίδα πληθυσμού

Η γραφική απεικόνιση της κατανομής του πληθυσμού κατά ομάδες ηλικιών και φύλο.

Στατιστικό απόρρητο

Τα δεδομένα που συλλέγονται στο πλαίσιο της απογραφικής διαδικασίας, σε επίπεδο απογραφόμενης μονάδας (ατόμου ή νοικοκυριού), χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για στατιστικούς σκοπούς (κατάρτιση στατιστικών χρονοσειρών, συγκεντρωτικών πινάκων και δεικτών). Τα στοιχεία του κάθε ατόμου και νοικοκυριού δε χρησιμοποιούνται για κανένα άλλον σκοπό και είναι απολύτως εμπιστευτικά. Το στατιστικό απόρρητο ισχύει απαρέγκλιτα σε όλες τις έρευνες (δειγματοληπτικές ή απογραφικές) της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ).

Συνήθης διαμονή

Ο τόπος στον οποίο ένα άτομο περνά συνήθως τις καθημερινές ώρες ανάπαυσης, ανεξάρτητα από την περιστασιακή απουσία του για λόγους αναψυχής, διακοπών, επισκέψεων σε φίλους και συγγενείς, εργασίας, ιατρικής περίθαλψης ή θρησκευτικού προσκυνήματος. Ως συνήθως διαμένοντες στην αντίστοιχη γεωγραφική περιοχή θεωρούνται μόνο τα άτομα τα οποία:

i) έχουν ζήσει συνεχώς στον τόπο συνήθους διαμονής τους για περίοδο τουλάχιστον 12 μηνών πριν από την ημερομηνία αναφοράς ή

ii) έφθασαν στον τόπο συνήθους διαμονής τους κατά τους 12 μήνες πριν από την ημερομηνία αναφοράς, με την πρόθεση να παραμείνουν εκεί για τουλάχιστον 1 χρόνο.

Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατόν να αποδειχθεί ότι ισχύουν οι συνθήκες που περιγράφονται στα σημεία i) και ii), ως «τόπος συνήθους διαμονής» θεωρείται ο τόπος της δηλωθείσας κατοικίας.

Συστηματική τυχαία δειγματοληψία

Ένας τύπος τυχαίας δειγματοληψίας, όπου οι μονάδες του δείγματος επιλέγονται από τον πληθυσμό σύμφωνα με ένα τυχαίο σημείο εκκίνησης αλλά με ένα σταθερό, περιοδικό, διάστημα (διάστημα δειγματοληψίας), το οποίο υπολογίζεται διαιρώντας το μέγεθος του πληθυσμού με το επιθυμητό μέγεθος δείγματος. Η συστηματική δειγματοληψία εφαρμόζεται στην περίπτωση που οι μονάδες ενός πληθυσμού (π.χ. κατοικίες) περιλαμβάνονται σε κατάλογο - πλαίσιο με αύξουσα αρίθμηση.

Τομεάρχης

Σε κάθε απογραφικό τομέα ορίζεται ένας τομεάρχης, ο οποίος εποπτεύει το έργο των απογραφένων στον απογραφικό τομέα και μεριμνά για την επιτυχή ολοκλήρωσή του.

Υπεύθυνος του νοικοκυριού

Το μέλος εκείνο του νοικοκυριού (συνήθως οικονομικά ενεργό) που αναγνωρίζεται από τα υπόλοιπα μέλη ως υπεύθυνος/η, επειδή λαμβάνει τις σημαντικές αποφάσεις που αφορούν το νοικοκυριό.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Εφημερίδα «Ο Φίλος του Νόμου», φ.147 (25.09.1825)
2. «Έκθεση επί της Γενικής Απογραφής Πληθυσμού της 5ης Απριλίου 1981». Αθήνα 1985
3. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.12 (06.04.1833)
4. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.18 (22.05.1834)
5. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.15 (10.06.1846)
6. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.85 (31.12.1836)
- 7 «Στατιστικά αποτελέσματα της Γενικής Απογραφής του Πληθυσμού» 1907,Τ.1, σελ.ζ´
8. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.22 (05.08.1850)
9. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.57 (31.12.1854)
10. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.53 (22.11.1858)
11. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.6 (07.02.1862)
12. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» παράρτημα φ.22 (02.06.1871)
13. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» παράρτημα φ.50 (25.07.1879)
14. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.112 (27.11.1881)
15. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.59/τ.β/1897
16. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.28 (08.02.1908)
17. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.192 (18.07.1908)
18. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.159 (04.05.1910)
19. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.65 (09.04.1913)
20. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.112 (28.03.1915)
21. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.244 (27.12.1921)
22. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.29 (02.02.1946)
23. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.253 (29.10.1950)
24. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.41 (16.02.1948)
25. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.217 (19.08.1953)
26. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.278 (16.11.1956)
27. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος» φ.219 (31.12.1960)
28. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας» φ.91 (10.07.1986)
29. «Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας» φ.38 (09.03.2010)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βασίλειον της Ελλάδος. Υπουργείον των Εσωτερικών, Υπηρεσία Απογραφής. (1909). *Στατιστικά Αποτελέσματα της Γενικής Απογραφής του Πληθυσμού, κατά την 27η Οκτωβρίου 1907: Τόμος Πρώτος*. Γεωργίου Χωματιανού (επιμ.). Εν Αθήναις: Εθνικό Τυπογραφείο.

Βασίλειον της Ελλάδος. Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1937). *Στατιστικά Αποτελέσματα της Απογραφής του Πληθυσμού της Ελλάδος της 15 - 16 Μαΐου 1928*. Εν Αθήναις: Εθνικό Τυπογραφείο.

Βασίλειον της Ελλάδας. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1950). *Πραγματικός Πληθυσμός της Ελλάδος*. Εν Αθήναις: Εθνικό Τυπογραφείο.

Βασίλειον της Ελλάδος. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1958). *Αποτελέσματα της Απογραφής του Πληθυσμού της 7ης Απριλίου 1951: Τόμος III*. Εν Αθήναις: Εθνικό Τυπογραφείο.

Βασίλειον της Ελλάδος. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1961). *Αποτελέσματα της Απογραφής του Πληθυσμού της 7ης Απριλίου 1951, Τόμος I*. Αθήναι: Εθνικό Τυπογραφείο.

Βασίλειον της Ελλάδος. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1961). *Αποτελέσματα της Απογραφής του Πληθυσμού της 7ης Απριλίου 1951: Τόμος II*. Αθήναι: Εθνικό Τυπογραφείο.

Βασίλειον της Ελλάδος. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1964) *Αποτελέσματα της Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών της 19ης Μαρτίου 1961: Τόμος I*. Αθήναι: [χ.ε].

Βώρος, Φ.Κ., Οικονομοπούλου κ.ά. (1979 - 1983.). *Θέματα Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας από τις πηγές*. Αθήναι: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1930). *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1930*. Αθήναι: Εθνικό Τυπογραφείο.

Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1931). *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1931*. Αθήναι: Εθνικό Τυπογραφείο.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1947). *Γενική απογραφή του πληθυσμού της Δωδεκανήσου ενεργηθείσα την 19η Οκτωβρίου 1947*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1961). *Η Στατιστική στην Ελλάδα*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1961, Φεβρουάριος). *Η Στατιστική, Οι αριθμοί και η ζωή μας*.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1961, Μάρτιος, 19). *Η Στατιστική, Ειδική Εκδοσις*.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1990). *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1988*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1990). *Συνοπτική Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1989*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1994). *Συνοπτική Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1993*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (2000). *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1999*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (2004). *Συνοπτική Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 2003*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Εθνικό Κέντρον Κοινωνικών Ερευνών. (1972). *Στατιστικά Μελέται 1821-1971: Η Στατιστική κατά τα 150 έτη από της παλιγγενεσίας της Ελλάδος*. Αθήναι: ΕΚΚΕ.

ΕΘΝΟΣ. (1928, Μάιος, 16). Η απογραφή εις τα χωριά της Αττικής. *ΕΘΝΟΣ*.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. (1951, Απρίλιος, 5). Αρχίζουν σήμερα αι εργασίαι της Απογραφής του Πληθυσμού και των άλλων απογραφών. *Ελευθερία*.

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1928). *Απογραφή του Πληθυσμού της Ελλάδος κατά την 19η Δεκεμβρίου 1920*, Αθήναι: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1928). *Απογραφή του Πληθυσμού της Ελλάδος, κατά την 19η Δεκεμβρίου 1920: Γενικά Στατιστικά Αποτελέσματα, Πληθυσμός, Οικογένειαι*. Εν Αθήναις: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας - Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1933). *Στατιστικά Αποτελέσματα της Απογραφής του Πληθυσμού της Ελλάδος της 15 - 16 Μαΐου 1928*. Εν Αθήναις: Εθνικό Τυπογραφείο.

Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1971). *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών της 14 Μαρτίου 1971: Τόμος II*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1977). *Συνοπτική Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1975 - 76*. Αθήναι: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1980). *Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1979*. Αθήνα: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1985). *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981: Τόμος II*. Αθήνα: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Ελληνική Δημοκρατία. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. (1994) *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981: Τόμος I: Πληθυσμός κατά γεωγραφικές και διοικητικές διαιρέσεις*. Αθήνα: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Ελληνική Δημοκρατία. Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2011). *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 2009 και 2010*. Πειραιάς: Ελληνική Στατιστική Αρχή.

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2011). *Γενικές Απογραφές Κτιρίων και Πληθυσμού - Κατοικιών 2011 - Σημείωμα περιγραφής τρόπου διεξαγωγής*. Ανακτήθηκε από Γενικές Απογραφές Κτιρίων και Πληθυσμού - Κατοικιών 2011.

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2011). *Μεθοδολογικό Σημείωμα Έρευνας Κάλυψης*. Ανακτήθηκε από Μεθοδολογικό Σημείωμα Έρευνας Κάλυψης

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2011). *Ενιαία Μορφή Δομής Μεταδεδομένων (SIMS)*. Ανακτήθηκε από Ενιαία Μορφή Δομής Μεταδεδομένων (SIMS).

Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού. (1991). *Στατιστική της Ελλάδας - Πληθυσμός 1861*. Αθήνα: Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. (τ. ΙΓ΄ - ΙΕ΄). (1977). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Κωστής, Κ. (2018). *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας: Η διαμόρφωση του Νεοελληνικού Κράτους 18ος - 21ος αιώνας*. (Νέα συμπληρωμένη έκδοση). Αθήνα: Πατάκης.

Κωτσάκης, Χ. (2005). Η πρώτη εναέρια φωτο-τοπογραφική αποτύπωση της Αθήνας: Επιστημονικό Συνέδριο. *Η εξέλιξη των οργάνων, των μεθόδων και των συστημάτων μετρήσεων των επιστημών της αποτύπωσης στην Ελλάδα*. Αμφιθέατρο «Αλέξανδρος Τσιούμης», του Τμήματος Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών της Πολυτεχνικής Σχολής ΑΠΘ, 15 με 16 Απριλίου 2005. Θεσσαλονίκη.

Μοσχάκης, Ι. (2008). *Οδηγός Στατιστικών και Οικονομικών Όρων*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος. (1955). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας. (1915). *Απαρίθμησις των κατοίκων των νέων επαρχιών της Ελλάδος του έτους 1913*. Αθήνα: Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας.

Υπουργείον Εσωτερικών. (1859). *Στατιστικά Πληροφορία περί Ελλάδος, Μέρος Α΄ περί πληθυσμού, περί εκτάσεως γης, περί οικοδομών κ.λπ. Εν Αθήναις*: Εκ του Εθν. Τυπογραφείου.

Υπουργείον Εσωτερικών. (1870). *Πληθυσμός της Ελλάδος κατά το έτος 1870. Εν Αθήναις*: Εκ του Εθν. Τυπογραφείου.

Υπουργείον Εσωτερικών. (1881). *Στατιστική της Ελλάδος, Πληθυσμός, 1879. Εν Αθήναις*: εκδόσεις Τυπογραφείο Βλαστός, Σ.Κ.

Υπουργείον Εσωτερικών.(1881). *Πίνακες των επαρχιών Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά την απογραφή του 1881*. Αθήνα: Υπουργείον Εσωτερικών.

Υπουργείον Εσωτερικών. (1889). *Πληθυσμός: απογραφή της 15 - 16 Απριλίου 1889: Μέρος Δεύτερον: Πίνακες Α. Αθήναι: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου και Λιθογραφείου*.

Υπουργείον Εσωτερικών, Τμήμα Δημόσιας Οικονομίας και Στατιστικής. (1891). *Στατιστική της Ελλάδος, Πληθυσμός, Απογραφή της 15ης - 16ης Απριλίου 1889: Μέρος Τρίτον, Έλληνες Υπήκοοι εν τη Αλλοδαπή*. Εν Αθήναις: Εθνικό Τυπογραφείο.

Υπουργείον Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως. Τμήμα Στατιστικής.(1923). *Αριθμός προσφύγων κυρωθείς διά του από 18 Οκτωβρίου 1923 Β. Διατάγματος. Αθήνα*: Υπουργείον Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως

Χουλιάρακης, Μ. (1975). *Γεωγραφική, Διοικητική και Πληθυσμιακή Εξέλιξις της Ελλάδος, 1821 - 1971: Τόμος Τρίτος, 1945 - 1971*. Αθήνα: [χ.ε].

Χουλιάρακης, Μ. (1975). *Ιστορική Απογραφική Άποψις της Ελλάδος, 1900 - 1971*. Αθήνα: [χ.ε].

ΠΗΓΕΣ

Όλες οι εκδόσεις της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής που αφορούν τις έρευνές της, καθώς και τις Απογραφές, είναι διαθέσιμες και σε ηλεκτρονική μορφή στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη στον σύνδεσμο: <http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>).

www.statistics.gr

Hellenic Statistical
Authority

@StatisticsGR

ELSTAT

statistics.gr

PLAN DE LA NOUVELLE VILLE DE PATRAS

PORT DE PATRAS

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

ISBN: 978-960-89785-4-6

